

Kunskapsunderlag för Regionplan 2024

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser	3
1 Inledning.....	5
1.1 Syfte och mål.....	5
1.2 Genomförande och metod	5
1.3 Rapportens struktur	5
2 Strategisk omvärldsbevakning.....	6
2.1 Omvärldstrender.....	6
2.2 Megatrender.....	6
2.2.1 Klimatförändringar och hållbar utveckling	6
2.2.2 Teknik och digitalisering	8
2.2.3 Demografiska förändringar	10
2.2.4 Globalisering och geopolitisk ombyggnad.....	11
3 Befolkning och demografi.....	13
3.1 Befolkningsutveckling.....	13
3.2 Demografisk försörjningskvot.....	17
4 Hållbar regional utveckling	20
4.1 Socioekonomiska förutsättningar	20
4.2 Näringsliv och arbetsmarknad.....	30
4.2.1 Ekonomisk utveckling i länet.....	30
4.2.2 Näringsliv	32
4.2.3 Arbetsmarknad	35
4.3 Arbetsmarknad och tillgänglighet	37
4.4 Kollektiva transporter.....	39
4.4.1 Kollektivtrafiken i Kalmar län.....	39
4.4.2 Kollektivtrafiken i framtiden	40
4.5 Digital infrastruktur i Kalmar län.....	42
4.5.1 Tillgång till snabbt bredband i länet.....	43
4.5.2 Områden med störst betydelse för utvecklingen av digital infrastruktur	43
4.6 Miljö.....	44
4.6.1 Den gröna given – Europas agenda för hållbar tillväxt.....	44
4.6.2 Vatten	45

4.6.3	Klimat och energi	47
4.6.4	Klimatförändringar	49
4.7	Elförsörjning.....	50
5	Befolkningens hälsa	55
5.1	Samband mellan hälsa och ekonomisk utveckling	55
5.2	Hur ser hälsan i befolkningen ut?.....	56
5.2.1	Självskattad hälsa	56
5.2.2	Psykisk hälsa och suicid	57
5.2.3	Övervikt och fetma	59
5.2.4	Samsjuklighet	61
5.2.5	Levnadsvanor	61
5.3	Barn och unga.....	64
5.4	Slutsatser	66
6	Framtidens hälso- och sjukvård.....	67
7	Bilagor	71
7.1	Boendesegregation i Kalmar län	71
7.2	Analys av kostnadsbesparingar kopplat till BMI	72
7.3	Återhämtning efter Coronapandemin	77

Sammanfattning och slutsatser

Kunskapsunderlaget utgör ett underlag till kommande regionplan och ska bidra till god och effektiv planering och styrning av verksamheten inom Region Kalmar län. Sammanfattningen består av två delar vilken inleder med en övergripande sammanfattning som beskriver globala samhällstrender och hur de påverkar länet. Därefter sammanfattas ett urval av tillgänglig kunskap om länets utveckling med tillhörande länsspecifika slutsatser.

Övergripande sammanfattning

Det globala geopolitiska läget är och har varit ansträngt senaste åren. Kriget i Ukraina samt nationella protektionistiska åtgärder har fått konsekvenser även för Kalmar län. På global nivå finns dessutom stora utmaningar relaterade till klimatförändringar och konsekvenserna av dessa. Exempelvis förutspås extremväder bli allt vanligare, med anledning av den globala uppvärmningen, vilket får förödande konsekvenser för hela jordklotet. Nutida och framtida klimatförändringar kommer sannolikt även att påverka migrationsströmmarna över tid. För Kalmar läns del förväntas klimatförändringarna bland annat resultera i mer nederbörd, inklusive skyfall, under vintermånaderna samtidigt som länet kommer ha en högre risk för torka och vattenbrist under resten av året. Av länets klimatutsläpp kommer 40 procent ifrån jordbruket och resterade del främst från energianvändning. I samband med den gröna omställningen för att minska klimatutsläppen skapas också ett större behov av ren energi med anledning av samhällets ökade elektrifiering. Under det gångna decenniet kan två positiva trender när det gäller energianvändningen i länet noteras, nämligen en minskad energianvändning sedan 2010 samt en ökad andel förnybar energi.

En åldrande befolkning och urbanisering är globala trender som också avspeglar sig i Sverige och i Kalmar län. Andelen av befolkningen i arbetsför ålder minskar samtidigt som de över 80 år ökar. Kalmar län hade den näst högsta demografiska försörjningskvoten¹ av alla län i Sverige år 2020 och förutspås ha den allra högsta år 2030. En äldre befolkning påverkar även framtida kompetensförsörjning genom att till exempel behovet av välfärdstjänster inom hälso- och sjukvården förväntas öka. Länet följer även den globala urbaniseringstrenden med att andelen av befolkningen ökar i de större tätorterna och den tätortsnära landsbygden medan befolkningen minskar på landsbygden.

Teknikutveckling och digitalisering är en annan genomgripande global trend med stor påverkan på samhället men som samtidigt medför flera positiva aspekter för näringsliv och offentlig sektor. Digitala lösningar kan exempelvis vara ett sätt att möta de utmaningar som en åldrande befolkning innebär. Det kan ske genom produktivitetsoökning och effektivisering till exempel inom hälso- och sjukvården med en ökad användning av e-hälsa, hälsodata och artificiell intelligens. Dock har länet utmaningar i att få en jämlik tillgång till den digitala infrastrukturen där tillgången till snabb uppkoppling varierar mellan länets kommuner och är generellt sämre på glesbygden.

Övriga länsspecifika slutsatser:

- ❖ Befolkningen i Kalmar län växer både med anledning av invandring och inflyttning. Ett positivt trenderbrott som innebär att det flyttar in fler från andra län än det flyttar ut kan noteras under 2020 och 2021. Födelsenettet i länet är dock fortsatt negativt och antalet nyfödda har minskat sedan 2018. I övrigt kan noteras att befolkningsutvecklingen sker ojämnt över kommunerna i länet.
- ❖ Utbildningsnivån bland länets invånare stiger, särskilt andelen av befolkningen med eftergymnasial utbildning om tre år eller längre. Andelen eftergymnasialutbildade är dock fortfarande lägre än på riksnivå. Det finns övergripande stora könsskillnader: kvinnor har högre utbildningsnivå än män i alla avseenden och är också den grupp vars utbildningsnivå har ökat mest.

¹ Demografiska försörjningskvoten visar hur många personer en person i arbetsför ålder behöver försörja utöver sig själv.

- ❖ Befolkningsinkomsten i Kalmar län ökar långsammare än i riket. Befolkningen i länet har generellt lägre inkomster än riksgenomsnittet, men också en mer sammanpressad inkomstfördelning. Utvecklingen av disponibla inkomster i Kalmar län var stark under 2021, men inkomstskillnaderna ökade avsevärt.
- ❖ Andelen personer som bor i hushåll med låg ekonomisk standard har ökat i Kalmar län från 13,5 procent år 2011 till 16,5 procent år 2021. En ökning som är högre än för riket i som helhet.
- ❖ Andelen barn i familjer med låg ekonomisk standard har sedan 2017 minskat succesivt i länet men är fortfarande högre än för landet som helhet. Inomregionala skillnader avseende barnfattigdom är väldigt stora och hänger ihop med invånarnas bakgrund och utbildningsnivå samt arbetslösheten i kommunerna.
- ❖ Utvecklingen för länets bruttoregionalprodukt (BRP) har följt rikets ekonomiska utveckling under åren 2000–2021 men med en svagare tillväxt. Länets ekonomiska utveckling har, över tid, generellt en större variation än utvecklingen på riksnivå och har drabbats hårdare av lågkonjunkturer historiskt sätt. Produktiviteten i Kalmar län är lägre än på riksnivå och länet har en låg BRP per sysselsatt jämfört med riksgenomsnittet.
- ❖ Det finns inte några större begränsningar som påverkar länets elförsörjning i det kortare perspektivet. Den snabba och stora prisökningen på el oroar företag och de som har rörligt elpris har fått kraftig ökade kostnader. Några företag är också oroad över om det finns en tillräcklig kapacitet för leverans av el till dem framöver.
- ❖ Inom länets näringsliv pågår en strukturomvandling där sysselsättningen minskar inom industrin och ökar inom tjänstesektorn. Inom industrin blir produktionen mer automatiserad och förädlingsvärdena ökar samtidigt som antalet anställda minskar.
- ❖ Utvecklingen av den fysiska infrastrukturen är en strukturell förutsättning för bland annat länets förbindelser till övriga Sverige samt förbindelserna inom länet genom kollektiva transporter, övrig pendling, och godstransporter. Oavkortat om antalet arbetsmarknadsregioner i länet kan minska så behövs investeringar i infrastrukturen för att skapa ökad tillgänglighet för länets invånare.
- ❖ Det finns ett tydligt samband mellan hälsa och ekonomisk utveckling. En god hälsa i befolkningen bidrar till ekonomisk utveckling samtidigt som en god ekonomisk utveckling skapar förutsättningar för en god hälsa.
- ❖ Hälsan i befolkningen är generellt sett god, med det finns en utmaning i att skillnaderna inom bland annat kön och utbildningsnivå är stora. Hälsan är generellt sett sämre i grupper med låg socioekonomisk status och bättre bland grupper med hög socioekonomisk status.
- ❖ Riskkonsumtionen av alkohol och mängden dagligrökare minskar, och att den ökning i andelen som känner stress har börjat plana ut. Samtidigt som den fysiska aktiviteten ökar, ökar också andelen med stillasittande. Även övervikt fortsätter öka i alla åldersgrupper. Insatser för att motverka ohälsosamma levnadsvanor behöver intensifieras för att förbättra hälsan i befolkningen.
- ❖ Samsjuklighet är ett växande problem som kostar vården stora resurser. Insatser för att samordna vården av patienter med psykisk ohälsa och beroendeproblematik behövs för att bromsa utvecklingen.
- ❖ En övervägande majoritet av barn och unga i Kalmar län har en god hälsa och goda uppväxtvillkor. Men precis som för vuxna finns det utmaningar att adressera för att skapa jämlika uppväxtvillkor. Fortsatt uppmärksamhet och åtgärder behövs för att säkerställa att alla barn och unga har goda möjligheter till hälsa och välbefinnande. Det kräver att flera aktörer samverkar i en gemensam strategi.

1 Inledning

1.1 Syfte och mål

Syftet med kunskapsunderlaget är att samla in, analysera och presentera relevant kunskap om förutsättningar för ett friskare, tryggare och rikare liv och en hållbar utveckling i Kalmar län.

Målet är att kunskapsunderlaget ska bidra till en god och effektiv planering samt styrning av verksamheten inom Region Kalmar län. Kunskapsunderlaget utgör ett underlag till kommande regionplan som bygger på Region Kalmar läns övergripande mål. Dessa är: Nöjda invånare och samarbetspartners, Hållbar utveckling i hela länet, Sveriges bästa kvalitet, säkerhet och tillgänglighet, En av Sveriges bästa arbetsplatser samt God ekonomisk hushållning. Utgångspunkten för Region Kalmar läns regionplan är länets gemensamma prioriterade utvecklingsområden som ingår i den regionala utvecklingsstrategin (RUS)²: Delaktighet, hälsa och välbefinnande; God miljö för barn och unga; Hållbar samhällsplanering, samt Stärkt konkurrenskraft. Ramen för det regionala utvecklingsarbetet är FN:s globala hållbarhetsmål³.

1.2 Genomförande och metod

Uppgifterna i kunskapsunderlaget bygger på statistik och rapporter från bland annat Statistiska Centralbyrån (SCB), Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten (FHM), tillgänglig litteratur och regionens eget journal-system Cosmic. Materialet har analyserats på olika geografiska nivåer som till exempel region och kommun⁴, men också med avseende på kön, ålder och socioekonomiska faktorer.

1.3 Rapportens struktur

Rapporten inleds med att beskriva fyra globala omvärldstrender: klimatförändringar och hållbar utveckling; teknik och digitalisering; demografiska förändringar, samt globalisering och geopolitisk utveckling. Dessa fyra omvärldstrender påverkar både nuläget i Kalmar län samt skapar förutsättningar för länets framtida utveckling. Efter det följer avsnitt som beskriver och analyserar Kalmar läns förutsättningar för regionens egna verksamheter och hållbar regional utveckling. Rapporten fokuserar på befolkning och demografi, hållbar regional utveckling (inklusive elförsörjning), befolkningens hälsa, och förutsättningar för den framtida hälso- och sjukvården.

² Region Kalmar Län. *Klimat att växa i: Regional utvecklingsstrategi för Kalmar Län 2030*. Kalmar: Region Kalmar län, 2022.

³ United Nations. The 17 goals. *United Nations. The 17 Goals*. (Hämtad 2023-02-14).

⁴ När underlaget hänvisar till olika kommunnamn som Kalmar eller Torsås menas hela kommunen om inte annat anges.

2 Strategisk omvärldsbevakning

2.1 Omvärldstrender

Samhället har under de senaste åren starkt påverkats av händelser som har förändrat förutsättningarna för alla på ett genomgripande sätt. Förutom konsekvenserna av klimatförändringarna har den globala Coronapandemin och de ökade geopolitiska spänningarna på grund av Rysslands invasion av Ukraina påverkat hela världen. Dessa kriser har lett till ett kraftigt försämrat säkerhetspolitiskt läge samt att frågor om bland annat cybersäkerhet, beredskap och nationell egenförsörjning blivit än mer aktuellt. Kriget har även påverkat att energipriserna gått upp och att inflationen stigit till de högsta nivåerna på 30 år. I regeringens budgetproposition för 2023 görs bedömningen att Sverige befinner sig i en utmanande ekonomisk miljö med hög inflation och stigande räntor. Sammantaget bedömer regeringen att svensk ekonomi är i en lågkonjunktur 2023 och att det finns betydande risker att utvecklingen blir sämre än vad som tidigare uppskattats⁵.

2.2 Megatrender

Megatrenderna, eller makrotrenderna, är normalt det mest säkra att luta sig mot i en osäker värld. Detta är krafter med lång tidshorisont med påverkan på allt och alla, överallt och formar grundförutsättningarna för all verksamhet, även i Kalmar län. Osäkerheten kring den framtida utvecklingen är dock stor och megatrender som drivit utvecklingen under lång tid påverkas av senaste tidens genomgripande händelser. Pandemins stora påverkan illustreras genom att den satt avtryck även i megatrenderna. Kriget i Ukraina kan också komma att ge påverkan framför allt på trenderna globalisering och demografiska förändringar. Megatrender beskrivs på olika sätt av olika aktörer men kan ändå sammanfattas i fyra huvudtrender som beskrivs mer ingående nedan: klimatförändringar och hållbar utveckling, teknik och digitalisering, demografiska förändringar samt globalisering och geopolitisk utveckling.

2.2.1 Klimatförändringar och hållbar utveckling

Klimatförändringarna förutspås bli alltmer påtagliga och världen står inför enorma utmaningar att hantera konsekvenserna. Osäkerheten ligger i vilka konsekvenserna blir samt hur olika aktörer kommer att bemöta dem. En rapport från FN:s meteorologiska organisation WMO visar att halterna växthusgaser ökar till rekordnivåer⁶. FN:s klimatpanel IPCC beskriver att jorden kommer att passera 1,5-gradersmålet redan i början av 2030-talet om inte utsläppen halveras jämfört med 2019 års nivåer⁷. I den senaste sammanställningsrapporten slås även fast att klimatet otvetydigt påverkats av människan. FN bedömer vidare att utifrån dagens löften från världens regeringar kommer klimatet bli 2,7 grader varmare vid slutet av detta sekel⁸.

En global uppvärmning får allvarliga konsekvenser på ekosystem, vattenresurser, matproduktion, hälsa samt en ökad risk för naturkatastrofer⁹ vilket är något nationer och människor över hela världen måste förhålla sig till. Konsekvenserna blir exceptionella väderfenomen som exempelvis att extrema regnoväder och översvämningar förväntas bli allt vanligare. Stigande havsnivåer, översvämning längs

⁵ Proposition 2022/23:1. *Budgetpropositionen*. Finansdepartementet.

⁶ Jannike Kihlberg. Halterna av växthusgaser ökar till nya rekordnivåer. *Dagens Nyheter (DN)*. 2021-10-25. [Halterna av växthusgaser ökar till nya rekordnivåer - DN.SE](#)

⁷ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Synthesis report of the IPCC sixth assessment report (AR6)*. IPCC. [IPCC AR6 SYR LongerReport.pdf](#)

⁸ United Nations Development Programme (UNDP). *Global Outlook Report 2021: The state of climate ambition*. New York: UNDP, 2021. [Nationally Determined Contributions \(NDC\) Global Outlook Report 2021: The State of Climate Ambition | United Nations Development Programme \(undp.org\)](#)

⁹ Sveriges kommuner och regioner (SKR). *Vägval för framtiden 4*. Stockholm: SKR, 2021. [Vägval för framtiden 4 | SKR](#)

kusterna och eroderade stränder är andra konsekvenser¹⁰. Klimatförändringarna i kombination med den demografiska utvecklingen skapar ett ökat tryck på kritiska resurser som vatten, odlingsbar mark och energi. Resursbristen i spåren av klimatförändringarna är även något som lyfts fram som det största hotet mot global säkerhet med en ökad risk för konflikter¹¹.

För Sveriges del visar SMHI:s rapport ”Observerad klimatförändring i Sverige 1860–2021” hur klimatet har förändrats över tid, bland annat att medeltemperaturen i landet har ökat med 0,5°C per decennium sedan 1980 talet. Totalt har temperaturen ökat med 1,9 °C i Sverige på 130 år, vilket är mer än ökningen av den globala medeltemperaturen. Medeltemperaturen har ökat mest för våren (mars - maj) och minst för sommaren (juni - augusti)¹².

Ett förändrat klimat medför många olika konsekvenser till exempel kraftigare regnväder men också mer torka. Platser i Sverige där det redan förekommer mycket torka förväntas bli ännu torrare vilket medför ökade brandrisker, vatten- och foderbrist. I naturen märks klimatförändringar genom att växtsamhällen förskjuts norrut och flera arter får svårt att klara de snabba förändringarna.¹³

Ett förändrat klimat påverkar samhället på många olika sätt. De största omedelbara riskerna är de förändringar som kommer snabbt och som innebär att effekter och kostnader kan bli stora exempelvis vid bränder, ras, översvämningar och skred. Andra förändringar sker över längre tid och ger då större möjligheter till anpassning, exempelvis vid stigande havsnivåer. Även den bebyggda miljön påverkas och risken för översvämning av strandnära bebyggelse kommer successivt att öka. Människor i större orter är särskilt utsatta under värmeböljor då bebyggda områden skapar högre temperaturer än sin omgivning genom värmelagring, så kallad urban värmeeffekt¹⁴.

Förutom konsekvenserna på grund av klimatförändringarna utgör även förlusten av biologisk mångfald, på grund av bland annat ett alltför ensidigt nyttjande, ett stort hot. För att tillgodose den ökande efterfrågan på livsmedel, energi och material överutnyttjas naturens resurser vilket påverkar ekosystemen som är grunden för människans liv¹⁵. Studier visar att omkring en miljon av världens åtta miljoner djur- och växtarter är nära att utrotas¹⁷. Naturvårdsverket anger att om den nuvarande utvecklingen fortsätter, med minskad biologisk mångfald, försämring av ekosystemens funktioner och minskad leverans av ekosystemtjänster, kommer de globala Agenda 2030-målen för hållbar utveckling inte att nås¹⁸. Parallellt med dessa konsekvenser sker en global ökning av energibehovet med ett särskilt ökat behov av ren energi med anledning av den ökade elektrifieringen i den gröna omställningen¹⁹.

Förutom det förebyggande klimatarbetet handlar arbetet med hållbar utveckling även om att skapa ett robust och säkert samhälle som har förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar. En värderingsförskjutning syns i alla delar av samhället och att många vill arbeta för företag med en tydlig

¹⁰ Tony D’Emidio, Zoe Fox, Jon Spaner, och Ophelia Usher. *Building resilience: The history and future of US crisis management*. McKinsey & Company. 2022-08-22. [Crisis management: Build resilient organizations | McKinsey](#)

¹¹ Emyr Jones Parry. The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem. *UN Chronicle*. 2007. (Hämtad 2020-09-20). [The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem | United Nations](#)

¹² Sandra Andersson, Thomas Carlund, Sverker Hellström, Magnus Joelsson, Erik Kjellström, Semjon Schimanke, och Lennart Wern. *Observerad klimatförändring i Sverige 1860–2021* (Klimatologi 69) Norrköping: SMHI, 2022.

¹³ Länsstyrelsen. Kalmar län i ett förändrat klimat. *Länsstyrelsen*. [Kalmar län i ett förändrat klimat \(lansstyrelsen.se\)](#). (Hämtad 2023-01-26).

¹⁴ Länsstyrelsen. Kalmar län i ett förändrat klimat. *Länsstyrelsen*. [Kalmar län i ett förändrat klimat \(lansstyrelsen.se\)](#). (Hämtad 2023-01-26).

¹⁵ Naturvårdsverket. Hot mot ekosystemtjänster. *Naturvårdsverket*. [Hot mot ekosystemtjänster \(naturvardsverket.se\)](#)

¹⁶ Håkan Tunón och Klas Sandell. (red.). *Biologisk mångfald, naturnyttor och ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Stockholm: Naturvårdsverket, 2021. [Antologi om biologisk mångfald | Externwebben \(slu.se\)](#)

¹⁷ Skogsstyrelsen. *Omvärldsanalys 2021-22. Rapport 2022/05*. Skogsstyrelsen, 2022. [2022-5 Omvärldsanalys 2021-22 \(skogsstyrelsen.se\)](#)

¹⁸ Naturvårdsverket. Hot mot ekosystemtjänster. *Naturvårdsverket*. [Hot mot ekosystemtjänster \(naturvardsverket.se\)](#)

¹⁹ Trafikverket. *Trender i transportsystemet. Trafikverkets omvärldsanalys 2022*. Borlänge: Trafikverket, 2022. [Trender i transportsystemet - Trafikverkets omvärldsanalys 2022 \(diva-portal.org\)](#)

hållbarhetsagenda vilket skapar nya konkurrensfördelar för såväl företag som kommuner och regioner²⁰. Hanteringen av klimatförändringarna leder till möjligheter för länder och företag med kunskap och framförhållning att dra ekonomisk fördel av utvecklingen, genom att utveckla miljöteknik samt varor och tjänster som bygger på förändrade förutsättningar och behov²¹.

Ny teknik kommer sannolikt att spela en mycket viktig roll, både för att begränsa men också för att hantera effekterna av klimatförändringarna. Inom EU sammanlänkas och prioriteras åtgärder för att bromsa den globala klimatförändringen med den samhällsovergripande digitala omställningen vilket benämns som twin transition²². Genom att sammanföra den digitala agendan och hållbarhetsagendan får digitaliseringen en nyckelroll för att stödja klimatomställningen och hållbar tillväxt genom exempelvis effektiviseringar och skapandet av nya funktioner i befintliga samhällsliga infrastrukturer²³²⁴. Förhoppningen är att innovation och teknikutveckling ska skapa genombrott för att hantera mänsklighetens utmaningar och bidra till att lösa problem och uppnå målen rörande exempelvis klimat, livsmedel och vattenförsörjning²⁵.

2.2.2 Teknik och digitalisering

Tekniska framsteg har ofta omvälvande samhällseffekter. Stora förhoppningar ställs på att teknik i olika former ska bidra till lösningar för att hantera samhällsutmaningar som exempelvis en åldrande befolkning och klimatkris. Digitaliseringen är prognostiserad att generellt kunna öka effektiviteten i alla organisationer med 40 procent till 2035²⁶. Den tekniska utvecklingen fortsätter och det finns inga tecken på att den skulle stanna av. Användningen av digital teknik fick dessutom en skjuts under pandemin. Nya tekniker utvecklas, kopplas upp och börjar samverka vilket ökar tempot i omvandlingen ytterligare. Algoritmerna blir dessutom alltmer utvecklade vilket bland annat förändrar hur vi jobbar och vad som köps och säljs.

Teknikutvecklingen särskilt inom artificiell intelligens (AI) och maskininlärning medför stora möjligheter och stor prognostiserad ekonomisk besparing. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har gjort en uppskattning att om myndigheter, kommuner och regioner skulle införa den AI-teknik som finns idag skulle det kunna innebära att samhället sparade 140 miljarder kronor varje år²⁷. På det nationella planet pågår mycket forskning och regeringen har även tillsatt särskilda uppdrag med målsättningen att stärka Sveriges välfärd och konkurrenskraft genom att se till att myndigheter, kommuner och regioner blir bättre på att använda artificiell intelligens²⁸. Under januari 2023 slutredovisade fyra myndigheter det så kallade Nationella AI-uppdraget. En av slutsatserna som beskrivs är att för att lyckas med AI och realisera de nyttor som finns behöver mer göras och tillgången och

²⁰ Sveriges kommuner och regioner (SKR). *Vägval för framtiden 4*. Stockholm: SKR, 2021. [Vägval för framtiden 4 \(skr.se\)](#)

²¹ Tillväxtverket. *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*. Stockholm: Tillväxtverket, 2019. [Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 rapport 0292.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

²² Joint Research Centre. The twin green & digital transition: How sustainable digital technologies could enable a carbon-neutral EU by 2050. *European Commission*. 2022-06-29. [The twin green & digital transition: How sustainable digital technologies could enable a carbon-neutral EU by 2050 \(europa.eu\)](#)

²³ Vinnova. *Datadelning för hållbarhet – en ny europeisk produktpolicy för sammanlänkad grön och digital omställning*. [Ange alltid en titel \(vinnova.se\)](#)

²⁴ Sjoerd Blüm. What is the 'twin transition' – and why is it key to sustainable growth?. *World economic forum*. 2022-10-26. [What is the 'twin transition' - and how can it speed sustainable growth | World Economic Forum \(weforum.org\)](#)

²⁵ Vinnova. Agenda 2030 som drivkraft för innovation. *Vinnova*. 2023-01-10. [Agenda 2030 - de globala hållbarhetsmålen som drivkraft för innovation | Vinnova](#)

²⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Digitalisation and productivity: a story of complementarities*. OECD, 2019. [Digitalisation and productivity - OECD](#)

²⁷ Myndigheten för digital förvaltning (DIGG). Sverige ska bli ledande inom artificiell intelligens. *DIGG*. 2023-02-02. [Sverige ska bli ledande inom artificiell intelligens | Digg](#)

²⁸ Diarienummer: I2021/01825. *Uppdrag att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens*. Finansdepartementet.

kvalitén på data behöver öka. Om inte så sker finns det en risk att svensk förvaltning hamnar på efterkälken vilket riskerar svensk välfärd och säkerhet²⁹.

En förutsättning för denna förbättring är att öka mängden data som kan användas för utveckling av AI. Vissa hävdar att världens mest värdefulla resurs inte längre är någon råvara, utan just data³⁰. Dock finns flera utmaningar med användning av data som gäller ägande, suveränitet och integritet särskilt avseende kopplingen till person och den personliga integriteten. Även bristen på rättslig klarhet hindrar datadelning i dagsläget³¹. Just användningen av data benämns som den största perspektivförskjutningen inom digitaliseringsområdet under det senaste decenniet. Den offentliga förvaltningen behöver därför ha god förmåga att dela data på ett öppet och kontrollerat sätt samt även rätt kompetens för att ta vara på dess möjligheter. Området markeras även i EU:s datastrategi där ett antal viktiga dataområden ska prioriteras³². I Sverige har ett antal statliga utredningar och uppdrag tillsatts särskilt inom området hälsodata och angelägenheten i frågan visar sig även i Tidö-avtalet som har en egen rubrik om digital infrastruktur i vården³³. Ett annat viktigt område för den digitala utvecklingen är interoperabilitet vid datadelning. Interoperabilitet innebär förmågan hos olika system att fungera tillsammans och kunna kommunicera med varandra. En statlig utredning har fått i uppdrag att ta fram ett förslag som ska göra datadelning i offentlig sektor effektivare³⁴.

Tekniska framsteg och nya digitala möjligheter i kombination med att människor blir mer bekväma och mogna att använda digitala tjänster gör även att kraven kring den digitala servicen skruvas upp både avseende yrkes- och privatliv. Den digitala utvecklingen kommer även sannolikt att påverka sysselsättningen och utbildningsbehoven i hela samhället. I Sverige är digitaliseringen av arbetslivet väl utvecklat och intar en tredjeplats inom EU³⁵. En förutsättning för digitaliseringsutvecklingen är att det finns bra uppkoppling för alla och i hela landet. Se vidare under avsnitt 4.5, Digital infrastruktur i Kalmar län.

När det gäller digitaliseringen och dess möjligheter finns det en stor variation i synen om risk eller möjlighet hos medborgarna. Yngre är mer positivt inställda till digitaliseringen än äldre, och höginkomsttagare och människor bosatta i storstäder tenderar att vara mer positiva till digitaliseringens möjligheter. En intressant aspekt är dock att den offentliga sektorn generellt inte möter upp till de förväntningar på digitaliseringens möjligheter som medborgarna har. Ett annat perspektiv värt att notera är att en stor majoritet av befolkningen är villiga att dela med sig av sin personliga data och på så sätt bidra till en mer datadriven offentlig verksamhet särskilt inom vård, trygghet och hälsa. Detta samtidigt som endast hälften känner sig trygga med att de uppgifter man lämnar till bland annat vårdgivare, skolor och myndigheter hanteras på ett säkert sätt³⁶.

Ett område som fått särskilt fokus under pandemin är e-hälsa. År 2022 var det runt åtta av tio som använder e-vårdtjänster och en majoritet av invånarna upplever att det finns fördelar med att använda

²⁹ Myndigheten för digital förvaltning (DIGG). *Uppdrag att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens*. Stockholm: DIGG, 2023. [Slutrapport: Uppdrag att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens \(digg.se\)](#)

³⁰ The Economist. The world's most valuable resource is no longer oil, but data. *The Economist*. 2017-05-06. [The world's most valuable resource is no longer oil, but data | The Economist](#)

³¹ Myndigheten för digital förvaltning (DIGG). *Bilaga 2. Omvärldsanalys (från uppdrag att möjliggöra lösningar för individen till kontroll och insyn av data om individen)*. Stockholm: DIGG, 2021. [Bilaga 2 omvärldsanalys \(digg.se\)](#)

³² Myndigheten för digital förvaltning (DIGG). *Självsmål i målstyrningen? DIGG reflekterar kring digitaliseringens komplexitet*. Stockholm: DIGG, 2022. [Digg Reflekterar, utgåva 1](#)

³³ Kristdemokraterna, Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*. 2022. [04f31218-dccc-4e58-a129-09952cae07e7.pdf \(tt.se\)](#)

³⁴ Dir. 2022:118. *Utvecklad reglering och styrning av interoperabilitet vid datadelning inom den offentliga förvaltningen och från den offentliga förvaltningen till externa aktörer*. Finansdepartementet.

³⁵ Cedefop och Eurofound. *European Company Survey 2019: Workplace practices unlocking employee potential*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. [European Company Survey 2019: Workplace practices unlocking employee potential \(europa.eu\)](#)

³⁶ Kairos Future. *Morgondagens medborgare 2 - en framtidsstudie om framtidens samhällskontrakt och medborgarroll*. Stockholm: Kairos Future, 2022.

digitala tjänster inom hälso- och sjukvården. Bland pensionärerna använder sex av tio de digitala vårdtjänsterna³⁷. Man kan även notera att många svenskar fortfarande känner sig otrygga på nätet och att svår teknik är ett hinder för äldre. En enkätstudie från E-hälsomyndigheten visar att nästan var femte invånare uppger att hälso- och sjukvårdens digitala tjänster är svåra att använda³⁸. I synnerhet bland äldre finns en oro för att mer smarta prylar kommer att öka det digitala utanförskapet hos de som inte hänger med i utvecklingen³⁹.

2.2.3 Demografiska förändringar

Den demografiska utvecklingen påverkar ekonomin, arbetsmarknaden och efterfrågan på välfärdstjänster. Jordens befolkning har fördubblats de senaste 50 åren och förväntas växa ytterligare under flera decennier till. Afrika är den kontinent som nu driver en stor del av befolkningsökningen genom höga födelsetal⁴⁰. Den tydligaste demografiska trenden i västvärlden är låga födelsetal och ökad livslängd vilket medfört en allt äldre befolkning. En annan aspekt som påverkar den demografiska utvecklingen är att det i dagsläget inte finns något som tyder på att antalet flyktingar i världen kommer att minska, något som kommer att påverka demografin i många länder. Även i Sverige ökar befolkningen med en ökning på 18 procent under det senaste decenniet⁴¹.

Sverige står inför stora demografiska påfrestningar men läget är bättre här än i många andra EU-länder då befolkningen föryngrats med anledning av att förhållandevis många barn föds per kvinna och den stora flyktinginvandringen under 2010-talet. I Sverige ökade befolkningen med drygt en miljon (11 procent) under perioden 2010–2021. Ökningen är dock inte jämn inom hela landet där många av kommunerna under flera decennier haft minskad befolkning.

Medellivslängden ökar⁴² och statistik visar att det blir fler äldre i alla län och kommuner 2040⁴³. En åldrande befolkning är därför en viktig faktor att ta hänsyn till i framtida planeringar. De närmsta decennierna ökar framför allt andelen som är över 80 år medan andelen i befolkningen som är i de mest yrkesverksamma åldrarna, 25–64 år, förväntas minska något⁴⁴. En åldrande befolkning är associerad med utmaningar i välfärdsystemen och ökade kostnader i form av pensioner, sjukvård och äldreomsorg. Dessutom ska en minskad andel förvärvsarbetande försörja allt fler som inte arbetar. Att tillhandahålla arbetskraft till välfärden förutspås bli en stor utmaning i framtiden samtidigt som den demografiskt betingade efterfrågan på välfärdstjänster kommer att öka⁴⁵. För den demografiska utvecklingen och dess konsekvenser i Kalmar län se vidare avsnitt 3.

Under de senaste decennierna har Sverige i likhet med omvärlden sett mönstret att storstäderna ökar i storlek. Mellan 2010 och 2020 ökade den urbaniserade befolkningen med 3 procentenheter till 88 procent⁴⁶. Orsakerna till urbaniseringen beskrivs i sämre arbetsmöjligheter och samhällsservice på landsbygden samt en alltmer akademisk utbildad befolkning. De kommuner som växer på grund av

³⁷ Internetstiftelsen. *Svenskarna och internet 2022*. Stockholm: Internetstiftelsen, 2022. [internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2022.pdf](https://www.internetstiftelsen.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2022.pdf) (svenskarnaochinternet.se)

³⁸ eHälsomyndigheten. *Invånarundersökningen 2021: Om digitala tjänster inom hälso- och sjukvård och socialtjänst*. Stockholm: eHälsomyndigheten, 2022. [invanarundersokningen-2021-rapport.pdf](https://www.ehalsomyndigheten.se/rapporter/invanarundersokningen-2021-rapport.pdf) (ehalsomyndigheten.se)

³⁹ Internetstiftelsen. *Svenskarna och internet 2022*. Stockholm: Internetstiftelsen, 2022. [internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2022.pdf](https://www.internetstiftelsen.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2022.pdf) (svenskarnaochinternet.se)

⁴⁰ Utrikespolitiska institutet (UI). *Topplistor. Fertilitetsgrad. UI. Topplistor | Utrikespolitiska institutet (ui.se)*

⁴¹ Statistikmyndigheten (SCB). *Sveriges befolkning. SCB. 2022. Sveriges befolkning (scb.se)*

⁴² Statistikmyndigheten (SCB). *Medellivslängden i Sverige. SCB. 2023. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/medellivslangd-i-sverige>*

⁴³ Statistikmyndigheten (SCB). *Fler äldre i alla län och kommuner 2040. SCB. 2022. [Fler äldre i alla län och kommuner 2040](https://www.scb.se/hitta-statistik/2040-2040) (scb.se)*

⁴⁴ Statistikmyndigheten (SCB). *Befolkningsframskrivningar. SCB. [Befolkningsframskrivningar](https://www.scb.se/hitta-statistik/befolkningsframskrivningar) (scb.se)*

⁴⁵ SOU 2019:65. *Långtidsutredningen 2019, huvudbetänkande*. Finansdepartementet. [Långtidsutredningen 2019. Huvudbetänkande, SOU 2019:65 \(regeringen.se\)](https://www.regeringen.se/491111/publications/sou-2019-65)

⁴⁶ Statista. *Sweden: Urbanization from 2011 to 2021. Statista. [Sweden - urbanization 2011-2021 | Statista](https://www.statista.com/statistics/1091111/urbanization-sweden/)*

inrikes flyttnetto är dock framför allt kranskommuner till de större storstäderna⁴⁷. Sannolikheten är låg för en betydande återbefolkning av gles- och landsbygd. Trenden att folk sökte sig bort från de större städerna under coronapandemin bedöms inte heller långsiktigt förändra att urbanisering fortsatt är en stark global trend men dock inte lika tydlig⁴⁹.

I samband med coronapandemin blev det tydligt att arbete för många frikopplas från fysisk plats och tendensen är att detta är något som kan få stor betydelse även i framtiden. Bland annat ser Europakommissionen att ökningen av distansarbete satt nytt fokus på landsbygdsområdena som platser för välbefinnande, säkerhet, miljövänlig livsstil och nya möjligheter till social och ekonomisk förnyelse⁵⁰. Studier i samband med pandemin visar att nio av tio tjänstepersoner gärna arbetar hemifrån åtminstone någon dag i veckan⁵¹.

2.2.4 Globalisering och geopolitisk ombyggnad

Globaliseringen går i vågor där de senaste decennierna har karakteriserats av en starkt globalisering som innebär att stater och samhällen över hela världen knyts samman i ömsesidiga beroendeförhållanden som kännetecknas av ökad handel, gränsöverskridande investeringar och kapitalflöden. Globaliseringen innebär också utbyte av kunskap och teknologi, kultur, attityder och livsåskådningar samt även ett paradigmskifte i hur människor rör sig och samhällen integrerar⁵². Globaliseringen har möjliggjort för företag att investera i länder med lägre produktionskostnader men också bidragit till att nationers makt förflyttas till marknaden⁵³.

Under de senaste åren finns tydliga tecken på en avmattning i globaliseringstakten. Bland annat kan noteras att den internationella handeln inte har ökat sedan 2012 samt att regulatoriska handelshinder ökat senaste åren⁵⁴. Orsaken till denna inbromsning har troligen sin grund i ökad nationalism, där handel och investeringar mellan länder minskar, och ett mer protektionistiskt tankesätt där spänningar och konflikter mellan länder ökar. Pandemin är också en tydlig orsak till att globaliseringen bromsades upp och har backat. Enskilda länders hantering av covid-19-utbrottet visade tydligt exempel på nationell protektionism, samt att gränser skapades i regioner som tidigare varit integrerade⁵⁵.

Som en konsekvens av ett mer nationalistiskt tankesätt har självförsörjningsgrad och så kallad strategisk autonomi hamnat i fokus. En av nyckelfrågorna i EU:s nya handlingsplan för att stärka den europeiska säkerhets- och försvarspolitik handlar om hur unionen kan minska sina kritiska eller riskfyllda beroenden, inte minst på försörjningsområdet⁵⁶. I Sverige kan noteras att flera statliga utredningar

⁴⁷ Sveriges kommuner och regioner (SKR). *Vägval för framtiden 4*. Stockholm: SKR, 2021. [Vägval för framtiden 4 \(skr.se\)](#)

⁴⁸ Kairos Future. *Kalmar län: Nutid och framtid. Regional analys för Kalmar län med fördjupning om Högsby kommun*. Stockholm: Kairos Future, 2021. [Kalmar rapport 2111206FINAL \(regionkalmar.se\)](#).

⁴⁹ UN-Habitat. *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities*. Nairobi: UN-Habitat, 2022. [wcr_2022.pdf \(unhabitat.org\)](#)

⁵⁰ Faktapromemoria 2020/21:FPM127. *Meddelande om EU:s landsbygdsvision*. Näringsdepartementet. [Meddelande om EU:s landsbygdsvision \(regeringen.se\)](#)

⁵¹ TCO. *Många som jobbar hemma trivs bra – men saknar kollegorna*. TCO. 2020. [Många som jobbar hemma trivs bra – men saknar kollegorna \(tco.se\)](#)

⁵² Tillväxtverket. *I takt med tiden – en omvärldsanalys*. Stockholm: Tillväxtverket, 2019. [Rapport0281I takt med tiden.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

⁵³ Europaparlamentet. *Effekterna av ekonomisk globalisering i Europa: Nyckelfakta*. *Europaparlamentet*. 2019. [Effekterna av ekonomisk globalisering i Europa: Nyckelfakta | Nyheter | Europaparlamentet](#)

⁵⁴ Per Altenberg. *Rising Protectionism Signals Valuable Lesson Have Been Forgotten*. *International Institute for Sustainable Development (IISD)*. 2021-07-28. [Rising Protectionism Signals Valuable Lessons Have Been Forgotten | International Institute for Sustainable Development \(iisd.org\)](#)

⁵⁵ Louise Bringselius. *Coronapandemin, förvaltningen och tilliten: En forskningsagenda*. *Statsvetenskaplig tidskrift*. 123, 2021/5: 179-188. [Visar Coronapandemin, förvaltningen och tilliten \(lu.se\)](#)

⁵⁶ Jenny Ingemarsdotter. *Strategisk autonomi - Om EU:s uppbyggnad av försörjningsberedskap ur ett svenskt totalförsvarsperspektiv*. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), 2022. [Strategisk autonomi: Om EU:s uppbyggnad av försörjningsberedskap ur ett svenskt totalförsvarsperspektiv \(foi.se\)](#)

tillsatts med koppling till försörjningsberedskap som krislager för sjukvårdsprodukter och tillverkningsberedskap för läkemedel^{57 58}.

De ökade geopolitiska spänningarna och ett försämrat säkerhetspolitiskt läge, särskilt relationen mellan Kina och USA, bedöms få stor effekt på både utveckling och förutsättningar framöver⁵⁹. Regeringen anser att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas och omfattande satsningar har gjorts för att öka förmågan avsevärt inom såväl det militära som det civila försvaret^{60 61}.

⁵⁷ Diarienummer: S2022/04550. Uppdrag att ta fram underlag för vilka sjukvårdsprodukter som bör omfattas av hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap. Socialdepartementet. [Uppdrag att ta fram underlag för vilka sjukvårdsprodukter som bör omfattas av hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap - Regeringen.se](#)

⁵⁸ SOU 2021:19. En stärkt försörjningsberedskap för hälso- och sjukvården. Socialdepartementet. [En stärkt försörjningsberedskap för hälso- och sjukvården - Regeringen.se](#)

⁵⁹ Lena Sellgren. I korselden mellan USA och Kina. *Business Sweden*. 2020-02-07. [I korselden mellan USA och Kina - Business Sweden \(business-sweden.com\)](#)

⁶⁰ Prop. 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021-2025*. Förvarsdepartementet.

⁶¹ Fortifikationsverket. Viktiga och omfattande satsningar på totalförsvaret. *Fortifikationsverket*. [Viktiga och omfattande satsningar på totalförsvaret - Fortifikationsverket](#)

3 Befolkning och demografi

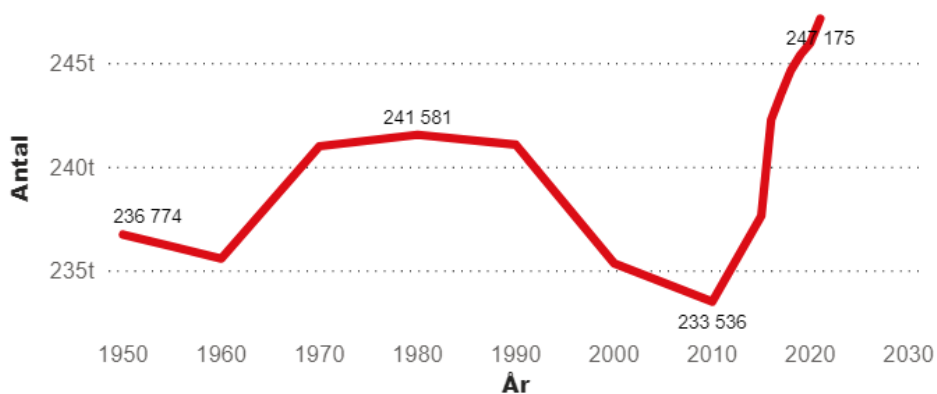
3.1 Befolkningsutveckling

Sveriges befolkning ökar och är idag över tio miljoner invånare. Mellan 2011 och 2021 ökade befolkningen i Sverige med nästan en miljon. Åren 2020 och 2021 har haft den lägsta befolkningsökningen i Sverige på 20 år (0,5 respektive 0,7 procent). Orsaken till den låga befolkningsstillväxten är ökad dödlighet, låga födelsetal och färre invandrade som delvis kan förklaras av pandemin. I den senaste befolkningsprognosen från SCB beräknas befolkningen i Sverige att fortsatt öka, men i en långsammare takt de kommande tio åren⁶² (0,49 procent per år jämfört med 1,02 procent per år under 2011–2021).

Kalmar läns befolkning ökar sedan 2013 efter att ha minskat sedan mitten av 1990-talet (figur 3-1). Ökningen beror främst på invandringen till Sverige som en följd av flera långvariga krig, som krigen i Jugoslavien och Syrien. Sedan år 2011 har befolkningen i länet ökat med 6 procent (+14 085 personer). Den största ökningen inträffade 2014–2016 (+8 427 personer) på grund av ökad invandring från mestadels Syrien. År 2020 nådde länet för första gången samma befolkningsantal som på 1880-talet, före den stora utvandringen till USA.

År 2021 hade Kalmar län sin högsta årliga befolkningsstillväxt sedan åren 2014–2017 då invandringen var hög. Länets befolkning ökade med 1165 personer och var 247 175 invånare den 31 december 2021, varav 49,4 procent kvinnor och 50,6 procent män. Befolkningen i Kalmar län växer i långsammare takt (0,6 procent per år 2011–2021) jämfört med riket (1,02 procent per år 2011–2021)⁶³.

Befolkningsstatistik inkluderar inte flyttningar enligt massflyktsdirektivet, eftersom dessa personer inte folkbokförs. Enligt Migrationsverket var det 775 sådana flyktingar som var bosatta i Kalmar län november 2022. Av dessa var 55 procent i arbetsför ålder samt 37 procent var ungdomar och barn⁶⁴.

Figur 3-1. Befolkningsutveckling i Kalmar län, 1950–2021. Källa: SCB

Befolkningsökningen sker ojämnt i länet. Sex av länets tolv kommuner hade en positiv befolkningsstillväxt under 2021. Även de kommuner som hade en kraftig minskning i befolkningen under år 2020 hade en betydligt mindre minskning under 2021.

⁶² Statistikmyndigheten (SCB). Sveriges framtida befolkning 2022-2070. Solna: SCB, 2022. [Sveriges framtida befolkning 2022–2070 \(scb.se\)](https://www.scb.se/pressmeddelanden/2022/02/20220214_sveriges-framtida-befolkning-2022-2070).

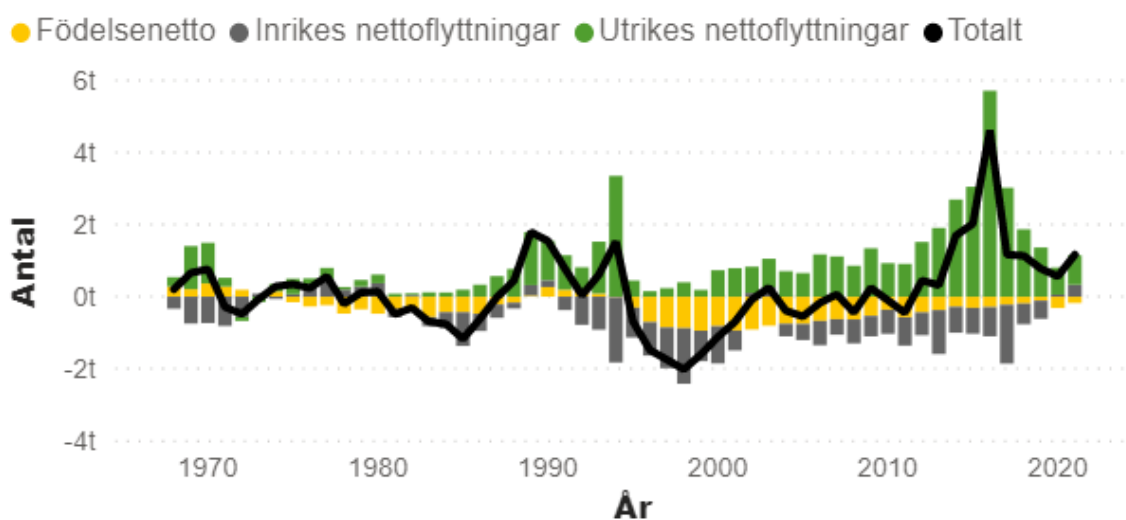
⁶³ Statistikmyndigheten (SCB). *Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2022. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968 - 2022. PxWeb (scb.se)*. (Hämtad 2023-02-14).

⁶⁴ Migrationsverket. Sökande från Ukraina - Inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem per kommun. *Migrationsverket*. 2023. [Sökande från Ukraina - Migrationsverket](https://www.migrationsverket.se/Sokande-fran-Ukraina-Migrationsverket). (Hämtad 2023-01-03).

Kalmar läns befolkning är alltmer centrerad till Kalmar kommun vilket återspeglar den globala och svenska urbaniseringstrenden⁶⁵. År 1950 bodde 19 procent av länets befolkning i Kalmar och år 2021 hade andelen ökat till 29 procent. Även Mönsterås, Mörbylånga och Oskarshamn har ökat sin andel av länets befolkning. Högsby visar den största och snabbaste befolkningsminskningen i länet. Högsby har förlorat 55 procent av sin befolkning sedan år 1950, och 1,5 procent sedan 2020.

Kalmar län är ett av sju län som beräknas att få en minskad befolkning fram till 2040 (-0,5%), samtidigt som Sveriges befolkning väntas att öka med 8,7 % år 2040 i förhållande till 2021. År 2030 beräknas länet ha cirka 246 680 invånare, vilket är en minskning på 0,2% i förhållande till 2021. Enbart Kalmar och Mörbylånga förväntas att ha en växande befolkning⁶⁶. Kriget i Ukraina gör befolkningsframskrivningar mer osäkra. Hur asylinvandringen från Ukraina utvecklar sig påverkar den framtida befolkningsutvecklingen i länet, som i Sverige i stort. Enligt olika scenarier om invandringen från Ukraina kan befolkningen i Sverige öka med 900 000 till 1,7 miljoner invånare till 2040⁶⁷.

Kalmar län har ett negativt födelsenetto. Det innebär att det föds färre personer än det dör i länet. Dock har det negativa födelsenettet minskat under hela 2000-talet och det negativa födelsenettet har inte varit så lågt sedan 1999 (figur 3-2). Under pandemiåren 2020 och 2021 har födelsenettet minskat på grund av en ökning i antalet avlidna. Sex av länets tolv kommuner har under hela 2000-talet haft ett negativt födelsenetto. Enbart Kalmar kommun har haft ett positivt födelsenetto under hela perioden.

Figur 3-2. Befolkningsförändringar i Kalmar län, 1968–2021. Källa: SCB.

Antalet avlidna har varit relativt stabilt i Kalmar län under de senaste 50 åren. Dödstalen varierar mellan 2 516 och 3 183 per år. Under de senaste tio åren har dödsstatistiken legat mellan 2 516 och 2 834. Det gäller även för pandemiåren 2020–2021. Under 2020 var dock ökningen av antalet avlidna högre (+298 personer) än under de tio föregående åren.

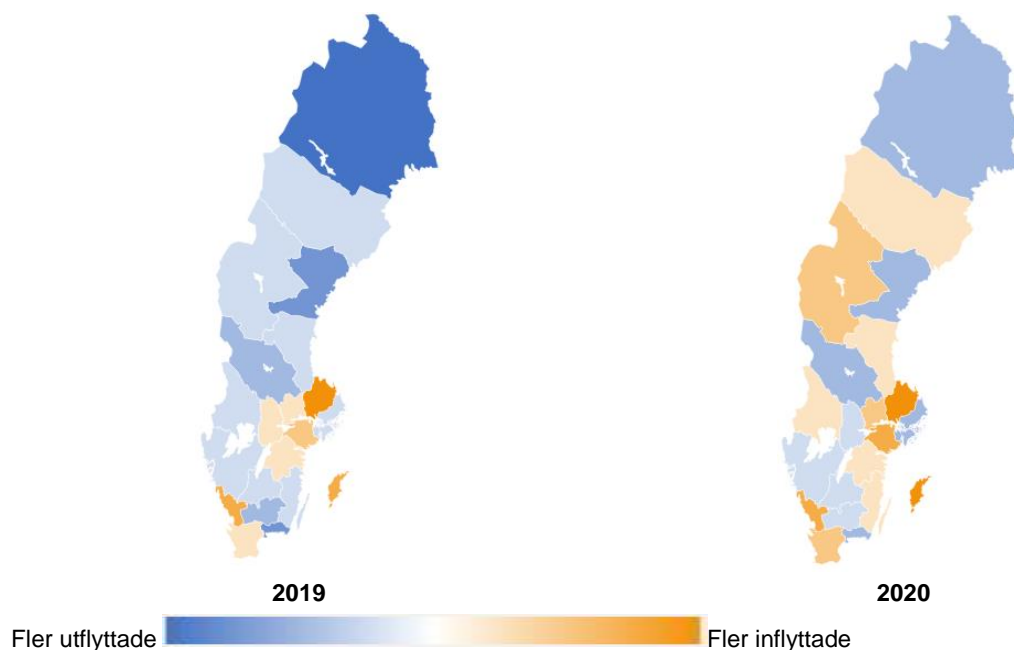
Inflyttningen till Kalmar län från andra län har historiskt sett varit mindre än utflyttningen. Under 2020 och 2021 var dock inrikes inflyttningen till Kalmar län större än utflyttningen. Det beror främst på ökad

⁶⁵ Kairos Future. *Kalmar län: Nutid och framtid. Regional analys för Kalmar län med fördjupning om Högsby kommun*. Stockholm: Kairos Future, 2021. [Kalmar rapport 2111206FINAL \(regionkalmar.se\)](https://regionkalmar.se).

⁶⁶ Statistikmyndigheten (SCB). *Folkmängd efter region, inrikes/utrikes född, ålder och kön. År 2022-2070. SCB. Folkmängd efter region, inrikes/utrikes född, ålder och kön. År 2022 - 2070. PxWeb (scb.se)*. (Hämtad 2023-03-14). [Egna bearbetningar].

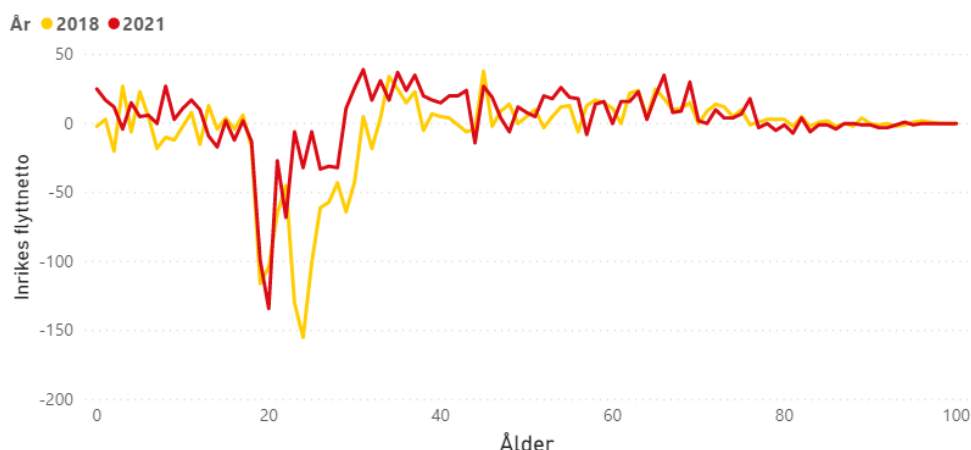
⁶⁷ Statistikmyndigheten (SCB). *Scenarier om asylinvandring och påverkan på befolkningen. Bilaga till Sveriges framtida befolkning 2022-2070*. Solna: SCB, 2022. *Scenarier om asylinvandring och påverkan på befolkningen Bilaga till Sveriges framtida befolkning 2022–2070*.

inflyttning från andra län till Kalmar, Mörbylånga och Borgholm och minskad utflyttning till andra län från Hultsfred och Västervik. Jämfört med 2018 ökade inrikes flyttnettot med 905 personer 2021 (från -573 år 2018 till +332 år 2021). Det finns flera län som hade samma trendbrott under pandemin. De flesta av dem är län som lockar turister och län nära storstadsregioner. Detta pekar på en pandemipåverkan och ökade möjligheter till distansarbete (figur 3-3). Om trendbrottet var tillfälligt återstår att se.

Figur 3-3. Nettoinflyttning per invånare i Sverige länsvis 2019 och 2020, percentiler. Källa: SCB.

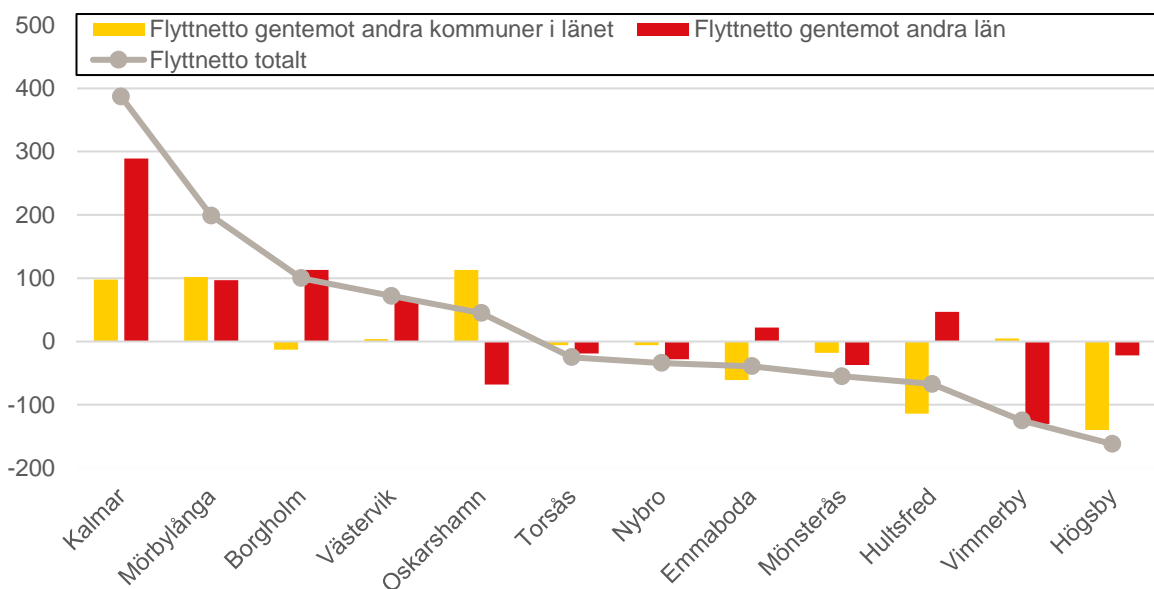
Det är främst personer i åldern 19–34 år som flyttar till och från länet. År 2021 hade Kalmar län ett negativt flyttnetto för personer i tidiga tjugoårsåldern och ett positivt för 30–40-åringar. Sedan 2018 finns det en positiv trend även för personer i åldern 23–30. Det vill säga att det stannar allt fler personer i åldern 23–30 i länet, även om flyttnetto för gruppen fortfarande är negativt (figur 3-4). För personer från 50 år och uppåt är inflyttningen till länet större än utflyttningen. Ut- och inflyttningarna går främst till och från de större städerna (Stockholm, Göteborg, Malmö) samt universitetsstäder (Linköping, Lund, Uppsala) och större närliggande städer (Karlskrona, Växjö, Jönköping, Norrköping).

Figur 3-4. Inrikes flyttnetto för olika åldrar 2018 (gul) och 2021 (röd) i Kalmar län. Källa: SCB.

Det är främst utlandsfödda personer (26 procent) och personer som är födda i Kalmar län (20 procent) och Stockholm län (12 procent) som flyttade in till Kalmar län från övriga Sverige 2021. Det flyttar ut fler personer med utländsk bakgrund⁶⁸ än vad det flyttar in i länet. År 2021 hade 30 procent av alla som flyttar in till länet från övriga Sverige utländsk bakgrund. Motsvarande andel personer med utländsk bakgrund bland utflyttare 2021 var 37 procent.

Flyttmönstret skiljer sig åt mellan kommunerna i länet (figur 3-5). Under 2021 var flyttnettot positivt i fem av länets tolv kommuner. Kalmar, Mörbylånga och Västervik hade 2021 ett positivt flyttnetto både gentemot andra kommuner i länet och gentemot andra län. Det vill säga att det flyttade in fler personer i dessa kommuner från både andra län och andra kommuner inom Kalmar län, än det flyttade ut. Högsby, Hultsfred och Emmaboda har det högsta negativa flyttnettot till andra kommuner i länet.

Figur 3-5. Flyttningsströmmarna inom län och över länsgränser i Kalmar läns kommuner 2021, antal. Källa: SCB.

⁶⁸ Med utländsk bakgrund avses personer som är födda utomlands eller som har två utrikesfödda föräldrar.

Kalmar län har sedan 1968 haft större invandring än utvandring. Kriget i forna Jugoslavien på 1990-talet och i Syrien på 2010-talet har haft stor påverkan på invandringen till Sverige och Kalmar län. Genom invandringen har befolkningen i Kalmar län åter börjat öka. Utan invandringen hade Kalmar läns befolkning minskat. Enligt SCB:s framskrivningar⁶⁹ väntas migrationen till Sverige de kommande åren vara lägre, men invandringsöverskottet beräknas fortsatt bidra till en befolkningstillväxt i alla län. Invandringsöverskottet förväntas förbli den största drivkraften för Kalmar läns befolkningstillväxt under hela perioden 2021–2040.

Befolkningsutvecklingen i länet följer urbaniseringstrenden. Befolkningen ökar i de större tätorterna och i den tätortsnära landsbygden. På landsbygden längre ifrån de större städerna och i de mindre tätorterna minskar befolkningen. År 2021 bodde cirka 20 procent av länets befolkning på landsbygden, vilket är en minskning med 3 procentenheter sedan 2000. Länet har en större andel landsbygdsbefolkning än riket (12 procent) och är ett av sju län med den lägsta tätortsgraden (andel befolkning som bor i tätorter) i Sverige. Under 2020–2021 ökade landsbygdsbefolkningen något, där pandemin kan vara en av de möjliga förklaringarna.

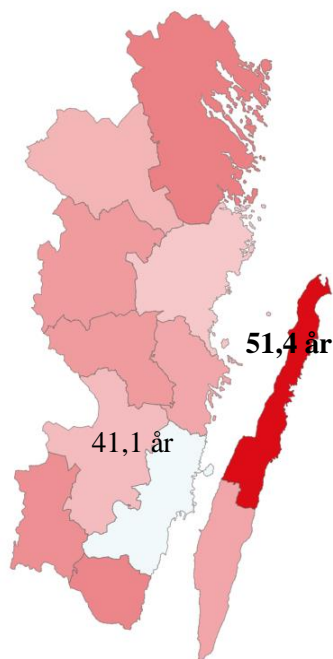
Ungefär hälften av befolkningen bor i centralorten i någon av länets 12 kommuner. Centralorten är den största orten i kommunen i samtliga kommuner, med undantag i Mörbylånga kommun, där Färjestaden är den största centralorten. Befolkningskoncentrationen är olika stark i olika delar av länet. Andelen av befolkningen som bor på landsbygden varierar mellan ungefär 11 procent i Kalmar kommun och omkring 49 procent i Borgholms kommun.

3.2 Demografisk försörjningskvot

Kalmar läns befolkning är näst äldst i landet efter Gotlands län. Över 25 procent av länets befolkning var 65+ år 2021. Medelåldern var drygt 44 år 2021. Vid samma tidpunkt var medelåldern i Sverige 41,6 år. Av länets kommuner är det endast Kalmar kommun som har en lägre genomsnittsålder (drygt 41 år), vilket är jämförbart med genomsnittet för riket i sin helhet. Borgholms kommun har äldst befolkning i landet (51,4 år genomsnittsålder) och andelen äldre ökar.

Samtliga län i Sverige har fått en åldrande befolkning under senaste decennierna. I Kalmar län har genomsnittsåldern ökat mest i Borgholms kommun. Mellan åren 2001 och 2021 har genomsnittsåldern ökat med drygt sex år i kommunen. Även i Västerviks, Mörbylånga, Mönsterås och Torsås kommuner har genomsnittsåldern ökat mer än i länet i sin helhet. Nybro, Kalmar och Oskarshamns kommuner har haft lägst ökning av genomsnittsåldern under samma period. Här spelar flyttningsmönstren in. Kalmar kommun har en positiv inrikes inflyttning av personer i yngre åldrar. Likaså har Nybro kommun och Högsby kommun fått tillskott av nya yngre kommuninvånare genom ökad invandring. Figur 3-6 visar genomsnittsålder i Kalmar läns kommuner 2021. Ljusblå färg (Kalmar kommun) betyder att kommunen har lägre genomsnittsålder i befolkningen än riket i genomsnitt, röd färg visar de kommuner med en genomsnittsålder som är högre än riket i genomsnitt. Mörkare färg visar att skillnaden är större.

⁶⁹ Statistikmyndigheten (SCB). Folkmängden väntas öka mest i större län. SCB. 2021. [Folkmängden väntas öka mest i större län \(scb.se\)](https://www.scb.se/pressmeddelanden/2021-09-08-folkmaengden-vaentas-oka-mest-i-storre-lan)

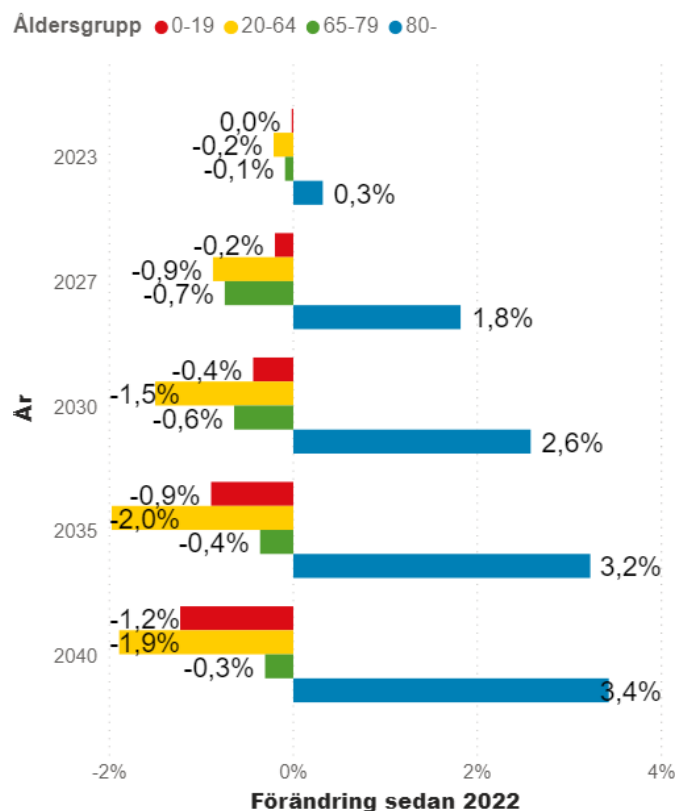

Figur 3-6. Genomsnittsålder i Kalmar läns kommuner 2021. Källa: SCB

Ökningen av antalet äldre kan delvis förklaras av att vi lever längre. Under de senaste femton åren har medellivslängden ökat i Kalmar län med 3,3 år för män och 2,1 år för kvinnor. Det innebär att medellivslängden idag är 81 år för män och 84,6 år för kvinnor. En annan bidragande faktor är att unga är den grupp som i störst utsträckning flyttar ifrån länet.

Figur 3-7 visar den prognoserade procentuella förändringen av antalet personer per åldersgrupp fram till 2040 jämfört med 2022. Befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år, gult) bedöms minska under hela perioden och minskningen blir allt större över tid. Andelen i arbetsför ålder är lägre än på riksnivå och det mönstret ser ut att hålla i sig enligt prognosen.

Även befolkningen i åldern 65–79 år (grönt) bedöms minska. Figur 3-7 visar att den prognostiserade procentuella ökningen är störst i åldersgruppen 80+. Ökningen i gruppen är störst mellan 2022 och 2030 eftersom personer födda på 1940-talet är en stor grupp som vid denna tidpunkt är i åldern 80+. Även efter 2030 beräknas andelen äldre i befolkningen öka på grund av en ökande livslängd. Äldre utgör därför en allt större andel av befolkningen över tid. Det gäller riket, länet och länets kommuner. Andelen barn och unga (rött) ökar något under kommande år i tre av tolv kommuner, men förväntas sedan att minska i hela länet.

Figur 3-7. Prognos över förändringen av antalet personer per åldersgrupp fram till 2040 jämfört med 2022. Källa: SCB.

Den demografiska försörjningskvoten⁷⁰ visar på behoven av välfärdstjänster som skola, vård och omsorg i en befolkning. En högre kvot innebär ett större behov av välfärdstjänster. Kalmar län har tillsammans med Gotlands och Dalarnas län den högsta demografiska försörjningskvoten i landet på drygt 90 personer per 100 i arbetsför ålder (20–64 år). Bland dessa 90 personer är 42 i åldern 0–19 år och 48 i åldern 65 år och äldre. På riksnivå är kvoten drygt 77 personer per 100⁷¹. Kalmar län förväntas att ha den högsta demografiska försörjningskvoten i landet år 2030⁷².

År 2030 beräknas åtta av tolv kommuner komma att ha en försörjningskvot där 100 personer i arbetsför ålder ska försörja fler än 100 personer utöver sig själva. Ökningen bedöms bli störst i Borgholm och Mörbylångas kommuner.

Åldersfördelningen skiljer sig mellan landsbygd och tätort. Den demografiska försörjningskvoten på landsbygden år 2021 var ungefär 96. Motsvarande siffra för tätorter var 89. Det bor färre unga 0–19 år (-2%) och förvärvsarbetande (-1,5%) samt fler äldre 65+ (+3,5%) på landsbygden än i tätorter⁷³.

⁷⁰ Den demografiska försörjningskvoten visar hur många äldre och yngre personer det finns i förhållande till personer i arbetsför ålder (20–64 år). Måttet är rent demografiskt och tar inte hänsyn till hur många som förvärvsarbetar.

⁷¹ Statistikmyndigheten (SCB). *Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022-2070. Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022 - 2070. PxWeb (scb.se)*

⁷² Sveriges kommuner och regioner (SKR). *Ekonomirapporten, oktober 2021. Om kommunernas och regionernas ekonomi. SKR, 2021. Ekonomirapporten, oktober 2021 | SKR.*

⁷³ Statistikmyndigheten (SCB). *Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022-2070. Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022 - 2070. PxWeb (scb.se)*

4 Hållbar regional utveckling

4.1 Socioekonomiska förutsättningar

Utbildningsnivå

Befolkningens utbildningsnivå är en viktig faktor för att kunna försörja samhället med kompetens både inom näringslivet och offentlig sektor. Fler högtutbildade är viktigt för att det ska vara möjligt att öka kunskapsinnehållet i näringslivet och möjliggöra ett ökat förädlingsvärde, vilket är ett prioriterat utvecklingsområde i Kalmar läns regionala utvecklingsstrategi⁷⁴. En högre utbildningsnivå samt bättre grundskolebetyg skapar även förutsättningar till innovationer och entreprenörskap, konkurrenskraft, ekonomisk tillväxt och utvecklingen för samhället i stort⁷⁵. Inom Kalmar län finns det ett samband mellan utbildningsnivå, arbetslöshet, inkomster och behov av vård och omsorg i länet. En högre utbildningsnivå är en förutsättning för utvecklingen av den regionala ekonomin och möjligheterna att finansiera befolkningens behov av välfärdstjänster på lång sikt⁷⁶.

Invånarna i Kalmar län har en allt högre utbildningsnivå. Varannan invånare i Kalmar län har en gymnasieutbildning som sin högsta utbildningsnivå och andelen har varit konstant under hela 2000-talet. Andelen invånare med förgymnasial utbildning har däremot minskat under perioden från 26 till 12 procent, vilket innebär att befolkningen med minst gymnasieutbildning är cirka 88 procent. Andelen eftergymnasialt utbildade⁷⁷ i åldern 25–64 år i länet har ökat med 14,1 procentenheter sedan år 2000 till 36,8 procent. Främst ökar andelen av befolkningen med eftergymnasial utbildning på tre år eller längre. Detta kan delvis förklaras av ett ökat antal studieplatser på universitet och högskolor inom både länet och landet. Yngre har generellt en högre utbildningsnivå än äldre. Befolkningens utbildningsnivå bedöms fortsätta att öka under de kommande åren i Kalmar län eftersom det är fler i länet som påbörjat eftergymnasial utbildning.⁷⁸

Andelen eftergymnasialt utbildade i länet är dock lägre än riksgenomsnittet, men den ökar i ungefär samma takt som på riksnivå (figur 4-1). År 2021 hade 37 procent av befolkningen i åldern 25–64 år en eftergymnasial utbildning, medan riksgenomsnittet var cirka 45 procent. I åldersgruppen 30–34 år hade 40 procent av länets befolkning en eftergymnasial utbildning 2021. Rikets snitt var 49,3 procent för samma åldersgrupp⁷⁹. Att andelen eftergymnasialt utbildade är lägre i länet än i riket beror delvis på hög utflyttning från länet av unga som fortsätter sina studier i andra län och inte återvänder. Det beror också på den lägre andelen unga i Kalmar län som påbörjar högskolestudier i jämförelse med Sverige i stort⁸⁰. Andelen eftergymnasialt utbildade i Kalmar län är låg även jämfört med andra län. Det är bara Gävleborg, Dalarna och Sörmland län som har lägre andel av gymnasieutbildade.

⁷⁴ Region Kalmar län. *Klimat att växa i – Regional utveckling strategi för Kalmar län 2030*. Kalmar: Region Kalmar län, 2022.

⁷⁵ WSP. Regionernas kamp 2022. WSP. 2022. [Regionernas kamp 2022 - Robusthet i praktiken | WSP](#). (Hämtad 2023-01-27).

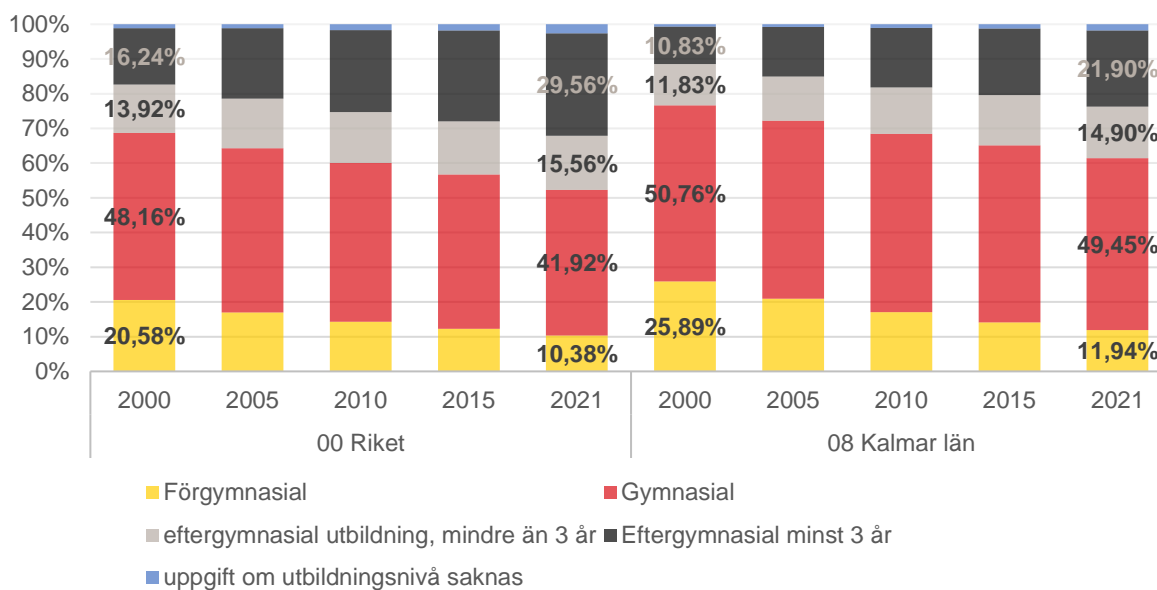
⁷⁶ Region Kalmar län. *Kunskapsunderlag för Regionplan 2020*. Kalmar: Region Kalmar län, 2020. [kunskapsunderlag-2019.pdf \(regionkalmar.se\)](#).

⁷⁷ Under personer med eftergymnasial utbildning avses personer, som har eftergymnasial utbildning kortare än 3 år och längre än 3 år.

⁷⁸ Statistikmyndigheten (SCB). *Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat eftergymnasial utbildning inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014-2019/2020. Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat eftergymnasial utbildning inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014 - 2019/2020*. PxWeb (scb.se)

⁷⁹ Statistikmyndigheten (SCB). *Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. År 1985-2021. Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. År 1985 - 2021*. PxWeb (scb.se)

⁸⁰ Statistikmyndigheten (SCB). *Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat högskolestudier inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat högskolestudier inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014 - 2020/2021*. PxWeb (scb.se)

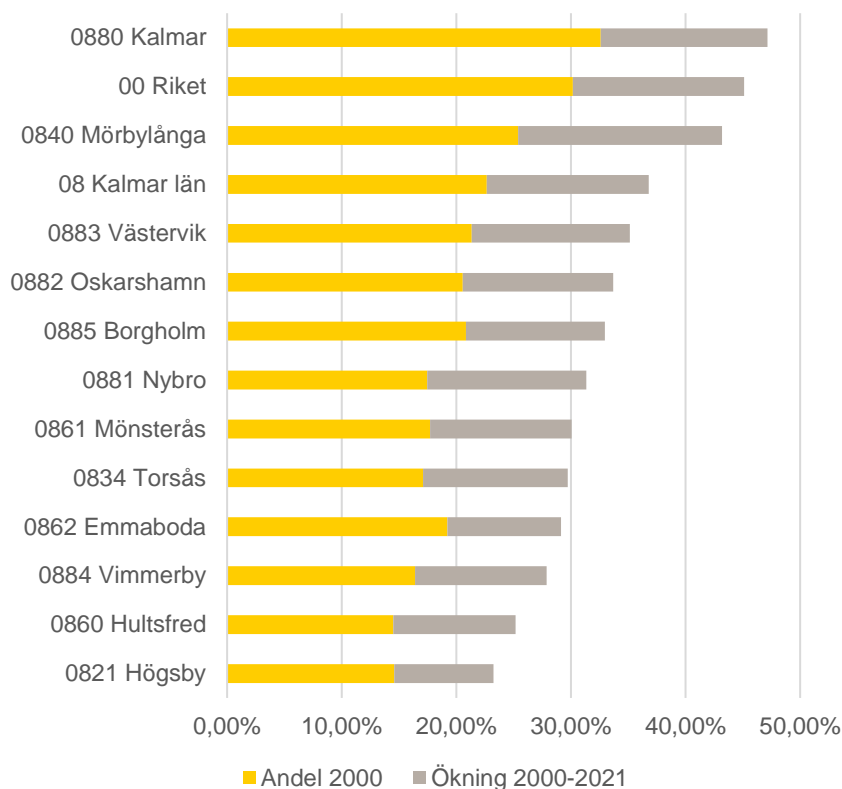

Figur 4-1. Utbildningsnivå i Sverige och Kalmar län, 25–64 år, 2000–2021. Källa: SCB.

Det finns relativt stora skillnader i utbildningsnivåer mellan vissa socioekonomiska grupper och mellan de olika kommunerna i länet. Kvinnor har en högre utbildningsnivå än män, både i länet och i Sverige totalt sett. Könsskillnaderna har ökat sedan 2000, särskilt bland de med minst tre års eftergymnasial utbildning. Könsskillnaden har ökat från 2,9 procentenheter år 2000 (K:12,3 procent, M: 9,4 procent) till 13,6 procentenheter år 2021 (K:28,9 procent, M:15,3 procent).

Andelen eftergymnasialt utbildade är ungefär lika hög bland svenskfödda och de som är födda utomlands, 35,5 procent respektive 37,1 procent. Däremot skiljer det sig bland personer med enbart förgymnasial utbildning. Andelen är 20,5 procent bland utrikesfödda och 9,7 procent av de som är födda i Sverige.

Andelen eftergymnasialt utbildade varierar mellan drygt 23 procent i Högsby kommun till 47 procent i Kalmar kommun (figur 4-2). Andelen förgymnasialt utbildade är högst i Hultsfred kommun (18 procent) och Högsby kommun (17 procent) och är lägst i Mörbylånga (8,7 procent) och Kalmar (9,4 procent).

Figur 4-2. Andel av befolkningen 25–64 år med eftergymnasial utbildning, 2000-2021. Källa: SCB.

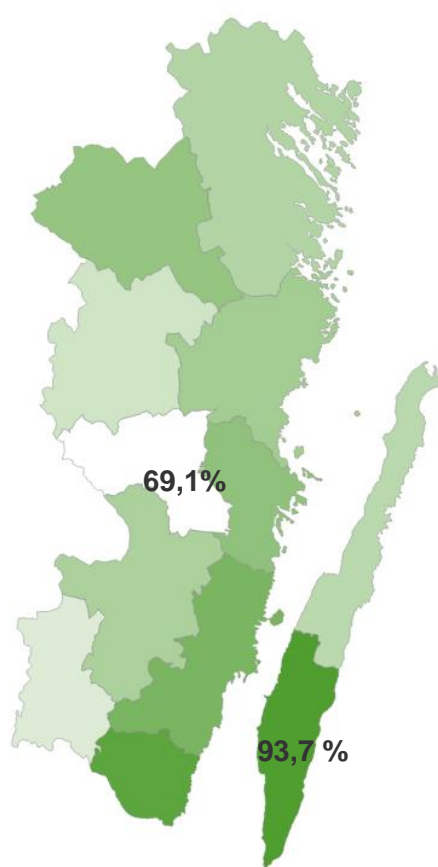
Gymnasiebehörighet

Läsåret 2021–2022 var nästan 84 procent av eleverna i årskurs 9 i Kalmar län behöriga till yrkesprogram på gymnasiet⁸¹. Detta är i linje med riksnivån. Det finns en könsskillnad där behörigheten är högre bland flickor än bland pojkar (F: 86 procent, P: 81 procent). Länsskillnaden är större än på riksnivå (F: 85 procent, P: 84 procent). Bland dem som påbörjar gymnasiet avslutar sju av tio sin utbildning inom fyra år⁸². Andelen av dem som avslutar gymnasiet inom fyra år har minskat något sedan 2017. Det finns ett samband mellan gymnasiebehörighet och föräldrarnas utbildningsnivå. Ju högre utbildning föräldrarna har desto bättre resultat för eleverna. Bland nyanlända elever (som invandrat de senaste fyra åren) är andelen behöriga lägre än de som har bott i Sverige i mer än fyra år.

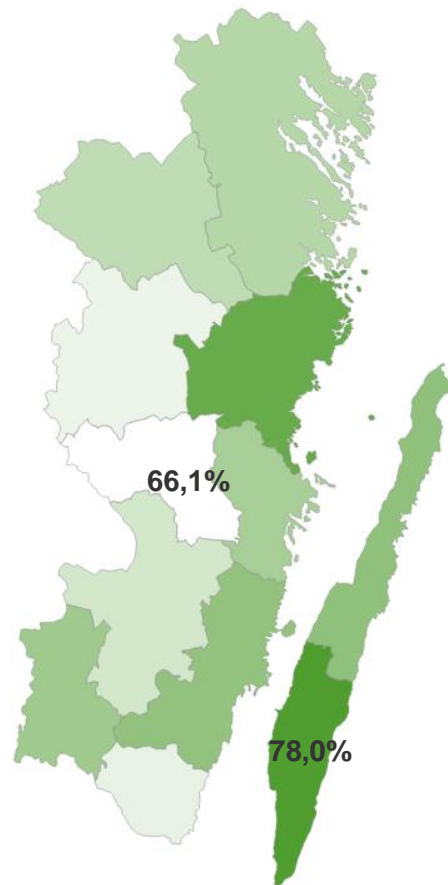
Det finns även kommunala skillnader. Mörbylånga (93,7 procent gymnasiebehöriga), Torsås (91,9 procent), Kalmar (87,8 procent), Mönsterås (84,5 procent), och Vimmerby (83,9 procent) har en hög andel gymnasiebehöriga. Högsby (69,1 procent), Emmaboda (73,8 procent) och Hultsfred (75,8 procent) har lägst andel gymnasiebehöriga. Även andelen med fullföljd gymnasieutbildning inom 4 år skiljer sig åt mellan kommuner. Figurer 4-3 och 4-4 visar andelen behöriga till yrkesprogram läsåret 2021-2022 och andelen med gymnasieexamen inom 4 år för Kalmar läns kommuner. Ju lägre värde, desto blekare färg.

⁸¹ Skolverket. *Grundskolan – Behörighet till gymnasieskolan. Behörighet till gymnasieskolan (skolverket.se)*

⁸² Folkhälsomyndigheten. *Gymnasieexamen efter kön, region och år. Andel (procent). Gymnasieexamen efter kön, region och år. Andel (procent).. PxWeb (folkhälsomyndigheten.se)*

Figur 4-4. Andelen behöriga till yrkesprogram läsåret 2021/ 22.

Figur 4-3. Andelen med gymnasieexamen inom 4 år, genomsnitt 2017–2021.

Övergång till högskola

I Kalmar län påbörjar varannan gymnasieexaminerad eftergymnasial utbildning⁸³ inom 3 år⁸⁴. Andelen elever i länet som avslutade gymnasiet läsåret 2017–2018 och läste vidare inom 3 år ökade till 48,8 procent från 42,8 procent läsåret 2013–2014. Däremot är övergångsfrekvensen fortfarande något lägre än riksgenomsnittet (53,2 procent). Inom Sverige är det storstadsregioner och stora universitetsstäder som har den högsta övergångsfrekvensen. År 2020 och 2021 var det något fler övergångar till högskolestudier i länet vilket delvis kan förklaras av pandemin.

42,2 procent av alla gymnasieexaminerade året 2018–2019 i Kalmar län påbörjade högskoleutbildning, vilket är lägre än på riksnivå (49 procent)⁸⁵. En högre andel kvinnor än män studerar vidare på högskola både inom länet och i Sverige. I länet är andelen kvinnor som påbörjat högskolestudier inom tre år efter gymnasieavgång 50,1 procent och andelen män 34,6 procent.

⁸³ Avser examinerade från gymnasieskolan som övergått till en eftergymnasial utbildningsform (högskolan, yrkeshögskolan, särskild kurs på folkhögskolan, samt konst- och kulturutbildningar) (SCB)

⁸⁴ Statistikmyndigheten (SCB). *Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat eftergymnasial utbildning inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014-2019/2020. Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat eftergymnasial utbildning inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014 - 2019/2020. PxWeb (scb.se)*

⁸⁵ Statistikmyndigheten (SCB). *Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat högskolestudier inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Examinerade från gymnasieskolan som påbörjat högskolestudier inom ett, tre eller fem år efter region, gymnasieprogram, kön, behörighet och gymnasiebetyg. Avgångsår 2013/2014 - 2020/2021. PxWeb (scb.se)*

Andelen av dem som läser vidare i högskola varierar stort inom länet. Högsby och Mönsterås har de lägsta övergångsfrekvenserna i länet för examinerade från gymnasiet 2018–2019, 23 respektive 25,5 procent⁸⁶. I Nybro, Västervik, Kalmar och Hultsfred påbörjar däremot mer än 45 procent av ungdomarna högskolestudier. Data på kommunnivå bör dock tolkas med försiktighet då det finns stora variationer i övergångsfrekvensen mellan åren.

Föräldrarnas utbildningsnivå påverkar barns övergång till högskolan. Sannolikheten att börja högskolan ökar desto mer välutbildad föräldrarna är. Statistik sammanställd av Universitetskanslersämbetet visar att det är fortsatt stora skillnader i snedrekrytering utifrån föräldrarnas utbildningsnivå även om siffrorna visar en liten förbättring under senaste åren⁸⁷.

Inkomster och inkomstfördelning i länet

Människornas materiella standard och deras handlingsutrymme påverkas av deras inkomster och ekonomiska resurser. Livslängden är i genomsnitt högre för individer med hög ekonomisk standard. Individens hälsa påverkas på flera sätt av deras ekonomiska standard, exempelvis genom social delaktighet, materiella förutsättningar, levnadsvanor och möjligheten att styra sitt liv.⁸⁸

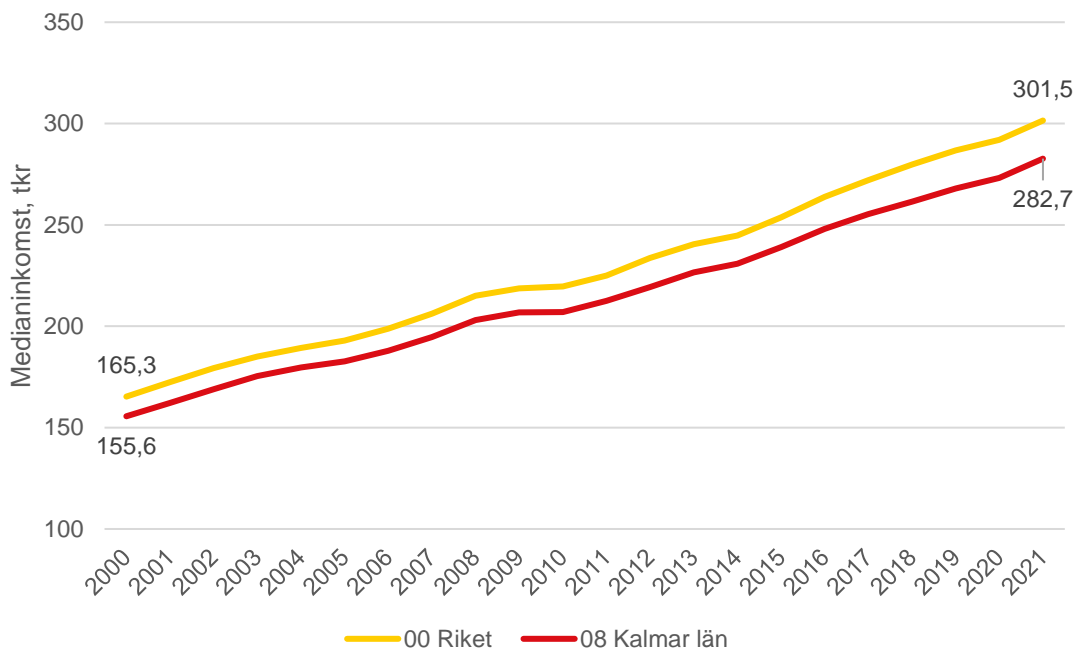
Befolkningen i Kalmar län har lägre inkomster än riksgenomsnittet, vad gäller både sammanräknade förvärvsinkomster och disponibla inkomster, men också en mer sammanpressad inkomstfördelning. Den sammanräknade förvärvsinkomsten⁸⁹ har också utvecklats något svagare i länet än på riksnivå (figur 4-5).

⁸⁶ Data avser kommun i vilken personen bor i och mäts den 31 december avgångsåret. Exempelvis mäts boendekommun för examinerade 2017/18 den 31 december 2017. (SCB)

⁸⁷ Universitetskanslersämbetet (UKÄ). Vanligt med högskolestudier bland personer med högutbildade föräldrar. UKÄ. 2023. [Vanligt med högskolestudier bland personer med högutbildade föräldrar - Universitetskanslersämbetet \(uka.se\)](https://www.uka.se/nyheter/2023/04/vanligt-med-hogskolestudier-bland-personer-med-hogutbildade-foraldrar)

⁸⁸ Folkhälsomyndigheten. Ekonomisk standard. *Folkhälsomyndigheten*. 2022. [Ekonomisk standard — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/ekonomisk-standard)

⁸⁹ Sammanräknad förvärvsinkomst består av inkomst av samtliga skattepliktiga inkomster före skatt, exempelvis löneinkomst, sjukpenning, föräldrapenning, a-kassa och pension (SCB).

Figur 4-5. Sammanräknad förvärvsinkomst, medianinkomst för boende i Sverige hela året, i ålder 20+ år i Kalmar län och riket 1999–2021. Källa: SCB.

Kalmar läns medianförvärvsinkomst per invånare var med 282,7 tkr (2021) den fjärde lägsta i Sverige⁹⁰. Detta hänger samman med att länet har en lägre produktivitet än rikets genomsnitt (mätt som BRP/sysselsatt)⁹¹.

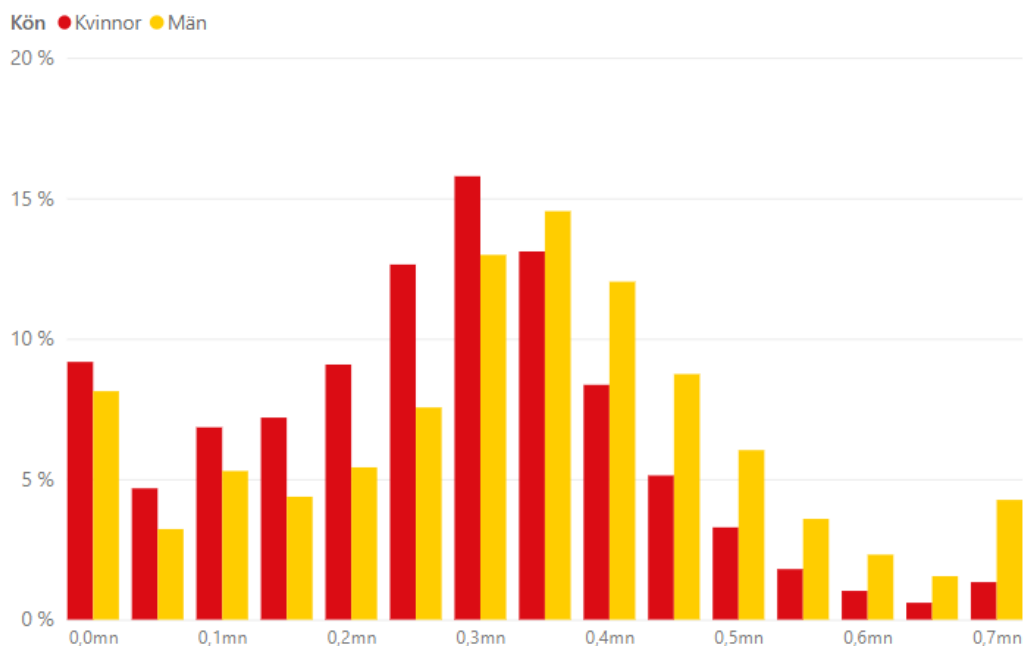
Inkomstskillnaderna mellan regionens kommuner är stora och har ökat sedan 2011. Högsby (242,6 tkr), Hultsfred (258,1 tkr) och Borgholm (258,4 tkr) har de lägsta medianinkomsterna per invånare. Högsby har även den tredje lägsta medianinkomsten bland alla kommuner i riket. Oskarshamn (303,2 tkr), Kalmar (299,2 tkr) och Mörbylånga (299,4 tkr) har de högsta medianinkomsterna i länet.

Kvinnor har lägre inkomster än män. Trenden observeras i länet, liksom i Sverige i stort. Länets medianinkomst i åldern 20–64 år var 313,7 tkr för kvinnor och 376,4 tkr för män. Könsskillnaden har legat på samma nivå, ca 63 tkr, sedan 2011. Den relativa skillnaden har minskat. Kvinnors medianinkomst har ökat från 78 procent av männens inkomst år 2011 till 83 procent av männens inkomst år 2021. Det innebär en ökning av 5 procentenheter sedan 2011. Inkomstskillnaden mellan kvinnor och män beror främst på att män dominerar bland dem som har de allra högsta inkomsterna (figur 4-6). Det finns flera förklaringar till inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män. Kvinnor och män arbetar i olika sektorer och i olika yrken, där kvinnodominerade yrken tenderar att ha lägre timlöner. Kvinnor arbetar också i högre utsträckning deltid, är sjukskrivna i högre utsträckning än män och tar ut en större del av föräldraledigheten⁹².

⁹⁰ Här och vidare mått för medianförvärvsinkomst avser medianinkomst för personer som är 20 år eller äldre och boende i Sverige den 31/12 uttryckt i 2020 års priser.

⁹¹ Statistikmyndigheten (SCB). *Bruttoregionprodukt (BRP), sysselsatta och löner (ENS2010) efter region (län, riksområde). År 2000-2021. Bruttoregionprodukt (BRP), sysselsatta och löner (ENS2010) efter region (län, riksområde). År 2000 - 2021. PxWeb (scb.se)*

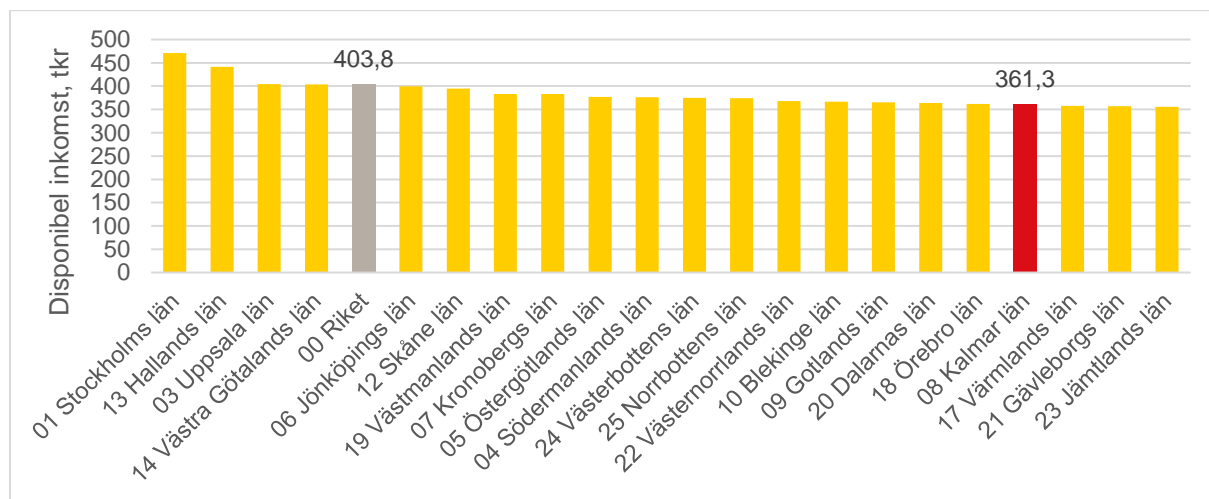
⁹² Statistikmyndigheten (SCB). *Inkomster för personer i Sverige. SCB. 2023. Inkomster för personer i Sverige (scb.se)*

Figur 4-6. Fördelning av förvärvsinkomster per kön och inkomstnivå i Kalmar län, 2020. Källa: SCB.

Ekonomisk standard

Den genomsnittliga disponibla inkomsten⁹³ är låg i länet i förhållande till både riksgenomsnitt och andra län (figur 4-7.)⁹⁴.

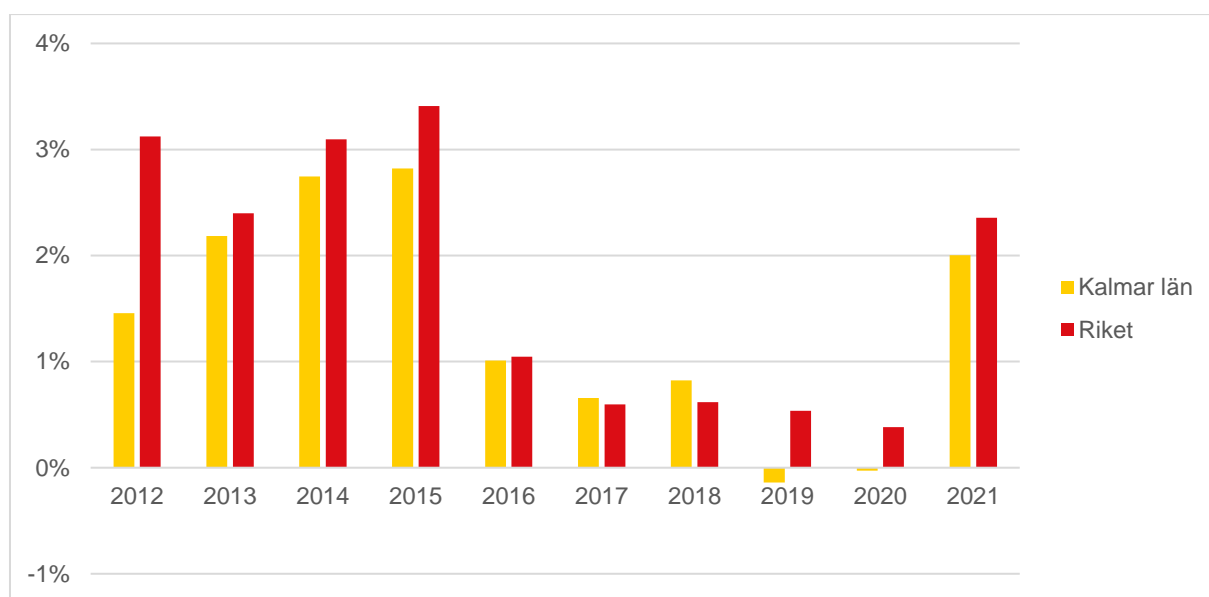

Figur 4-7. Disponibla inkomster för hushåll i Sverige 2021, samtliga hushåll, tkr. Källa: SCB

⁹³ Disponibel inkomst är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster inklusive kapitalvinst/kapitalförlust minus skatt och övriga negativa transfereringar. Här och vidare använder vi disponibel medianinkomst för att göra jämförelser om inget annat anges.

⁹⁴ Statistikmyndigheten (SCB). *Disponibel inkomst för hushåll efter region, hushållstyp och ålder. År 2011-2021. Disponibel inkomst för hushåll efter region, hushållstyp och ålder. År 2011 - 2021. PxWeb (scb.se)*

Den genomsnittliga disponibla inkomsten i Sverige ökade starkt under 2021 (2,36 procent, från 394,5 tkr år 2020 till 403,8 tkr år 2021)⁹⁵, samtidigt som inkomstskillnaderna också ökade avsevärt⁹⁶. Kalmar län visar en likadan trend som på riksnivå: inkomstillväxten under 2021 ökade med 2 procent. Den genomsnittliga årliga ökningen var 0,5 procent under de föregående fem åren 2016-2020 (figur 4-8) och 0,7 procent för de senaste fem åren 2017-2021. Länets disponibla inkomst visar generellt en svagare utveckling än rikets.

Figur 4-8. Årlig ökning av disponibla inkomster för hushåll 2012–2021. Källa: SCB.

År 2021 ökade de disponibla inkomsterna i alla länets kommuner. Utvecklingen över tid varierar bland länets kommuner. Sett till de senaste 5 åren har den disponibla inkomsten per invånare ökat mest i Borgholm (1,76 procent årligen 2017–2021), Torsås (1,17 procent), Hultsfred (1,1 procent) och Mörbylånga (1,09 procent). Den procentuella ökningen var minst i Mönsterås (0,02 procent), Kalmar (0,27 procent), Oskarshamn (0,32 procent) och Högsby (0,33 procent). Enligt SCB:s analys beror ökningen av hushållens disponibla inkomst 2021 på en starkare utveckling av löneinkomster jämfört med de närmast föregående åren, medan arbetsmarknadsstödet låg kvar på en fortsatt hög nivå efter en kraftig ökning under 2020⁹⁷.

I likhet med riket i stort var Kalmar läns inkomstklyftor år 2021 de största sedan 2011, när mätningarna påbörjades (ginikoefficient⁹⁸ 0,29⁹⁹ jämfört med 0,26). Inkomstskillnaderna har dock varit lägre i Kalmar län jämfört med riksgenomsnittet under hela perioden. Generellt sett har inkomstskillnaderna i Sverige ökat över tid, vilket drivs framför allt av att kapitalinkomsterna ökat snabbare än

⁹⁵ Statistikmyndigheten (SCB). *Disponibel inkomst för hushåll efter region, hushållstyp och ålder. År 2011-2021. Disponibel inkomst för hushåll efter region, hushållstyp och ålder. År 2011 - 2021. PxWeb (scb.se)*

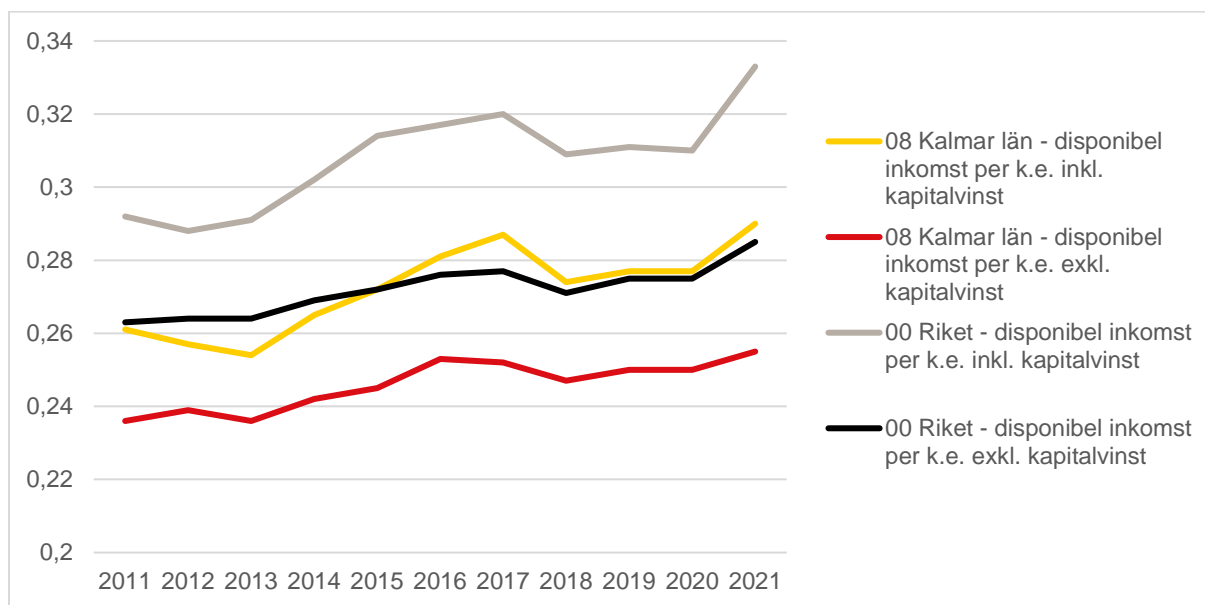
⁹⁶ Statistikmyndigheten (SCB). Stark inkomstutveckling under 2021, men ökande skillnader. SCB. 2023. *Stark inkomstutveckling under 2021, men ökande skillnader (scb.se)*. (Hämtad 2023-01-30).

⁹⁷ Statistikmyndigheten (SCB). Stark inkomstutveckling under 2021, men ökande skillnader. SCB. 2023. *Stark inkomstutveckling under 2021, men ökande skillnader (scb.se)*. (Hämtad 2023-01-30).

⁹⁸ För att redovisa ojämnheten i inkomstfördelningen används ginikoefficienten som kan anta ett värde mellan 0 och 1. Ett högt värde på koefficienten visar på större ojämnheten än ett lågt värde. Det vill säga att om koefficienten har värde 0, har invånarna exakt samma inkomst medan värdet 1 innebär det motsatta. (SCB, Ekonomifakta)

⁹⁹ Statistikmyndigheten (SCB). *Indikatorer inkomstfördelning efter region. År 2011-2021. Indikatorer inkomstfördelning efter region. År 2011 - 2021. PxWeb (scb.se)*

löneinkomsterna, samtidigt som kapitalinkomsterna är koncentrerade till de med höga inkomster. Inkomstskillnaderna inklusive kapitalvinster har ökat markant jämfört med skillnader i disponibla inkomster exklusive kapitalvinster. I båda fallen var inkomstskillnaden som störst år 2021 (figur 4-9). Jämfört med andra europeiska länder har Sverige dock en relativt jämn inkomstfördelning¹⁰⁰.

Figur 4-9. Förändring av ojämnheten i inkomstfördelningen mätt med GINI-koefficient 2011–2021. Källa SCB.

Låg ekonomisk standard

I Kalmar län har andelen personer som bor i hushåll med låg ekonomisk standard¹⁰¹ ökat från 13,5 procent år 2011 till 16,5 procent år 2021. Motsvarande andel i riket var 13,5 procent år 2011 respektive 14,7 procent år 2021. Andelen har därmed ökat mer i Kalmar län (3 procentenheter) än i riket i stort (1,2 procentenheter). 10,5 procent av länets befolkning bor i hushåll med varaktigt låg ekonomisk standard¹⁰² vilket är en ökning på 0,5 procent från föregående år och ökning på 2,2 procentenheter från år 2014, när mätningarna påbörjades.

Andelen av befolkningen som bor i hushåll med låg ekonomisk standard varierar kraftigt mellan länets kommuner och sociala grupper. Andelen personer med låg ekonomisk standard är högre än länets genomsnitt bland vissa sociala grupper såsom förgymnasialutbildade, personer med utländsk bakgrund, personer äldre än 65 år och yngre än 20 år, icke förvärvsarbetande (pensionärer, studerande, föräldralediga, sjuka, arbetslösa)¹⁰³. I Högsby, Hultsfred, Emmaboda, och Nybro bodde över 20 procent av invånarna i ett hushåll med låg ekonomisk standard, vilket innebär att var fjärde person i Högsby och var femte person i Nybro bodde i hushåll som har en disponibel inkomst som är mindre än 60 procent

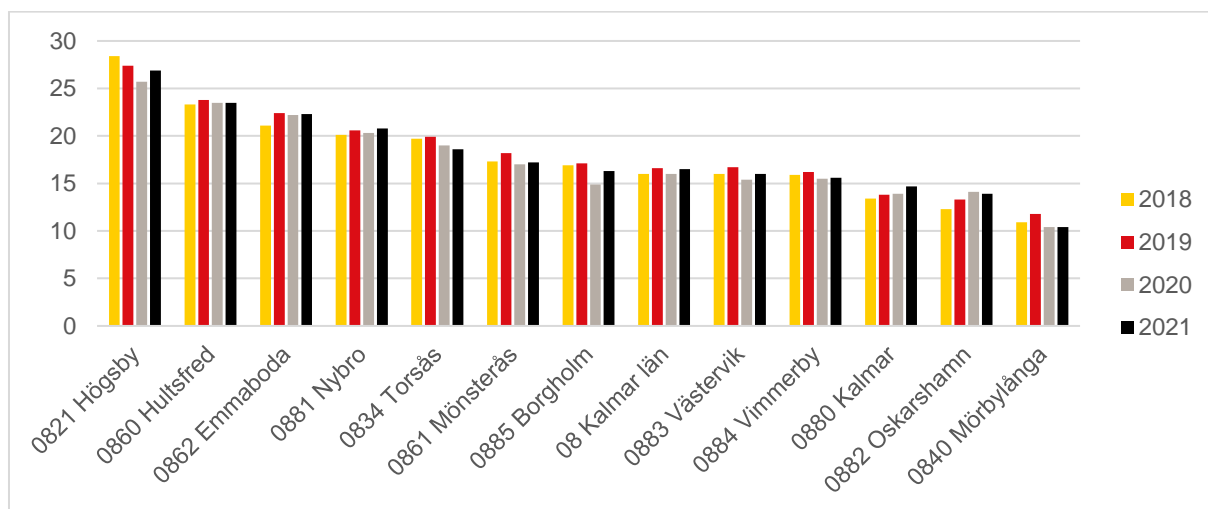
¹⁰⁰ Ekonomifakta. Ginikoefficient – internationellt. *Ekonomifakta*. 2022. Ginikoefficient - internationellt - Ekonomifakta

¹⁰¹ Låg ekonomisk standard avser andelen personer som lever i hushåll vars ekonomiska standard (disponibel inkomst per konsumtionsenhet) är mindre än 60 procent av medianvärdet för riket (SCB). För beräkningar använder vi disponibel inkomst per konsumtionsenhet inklusive kapitalvinst.

¹⁰² Varaktigt låg ekonomisk standard avser personer som lever i ett hushåll vars ekonomiska standard är mindre än 60 procent av medianvärdet i befolkningen under referensåret samt under minst två av de tre föregående åren. (SCB)

¹⁰³ Statistikmyndigheten (SCB). *Ekonomisk standard för personer efter region, sysselsättning, utländsk/svensk bakgrund och ålder. År 2011-2021*. Ekonomisk standard för personer efter region, sysselsättning, utländsk/svensk bakgrund och ålder. År 2011 - 2021. PxWeb (scb.se)

av rikets medianinkomst¹⁰⁴. I Mörbylånga, Oskarshamn och Kalmar bor mindre än 15 procent av invånarna i sådana hushåll. Det finns positiva trender i Högsby, Torsås och Mörbylånga med en minskning av andelen av befolkningen med låg ekonomisk standard, men också negativa trender i Emmaboda, Nybro, Kalmar, och Oskarshamn. (figur 4-10).

Figur 4-10. Andel personer som bor i hushåll med låg ekonomisk standard i Kalmar läns kommuner 2018–2021, procent. Källa SCB.

Barn i ekonomisk utsatthet

Trots relativt låga hushållsinkomster har andelen barn och unga (0–19 år) som bor i ekonomiskt utsatta hushåll¹⁰⁵ länge varit lägre i Kalmar län än i riket. År 2017 skedde dock ett trendbrott där barnfattigdomen i länet ökade från 7,5 procent 2016 till 9 procent 2017, och andelen är nu högre i Kalmar län än i riket. År 2021 levde 7,2 procent av barn och unga i ekonomisk utsatthet i Kalmar län, det vill säga var 14:e barn. Motsvarande andel i riket var 6,7 procent¹⁰⁶.

Det finns mycket stora skillnader i fattigdom mellan inrikes och utrikes födda barn. 27,9 procent av utrikes födda barn lever i ekonomiskt utsatta hushåll i Kalmar län, vilket är betydligt högre än riket i stort (22,1 procent). Andelen inrikes födda barn som lever i ekonomisk utsatthet är 4,6 procent i länet, jämfört med 5 procent på riksnivå. Fattigdomen har minskat sedan 2011 bland både inrikes- och utrikesfödda barn.

Det finns stora inomregionala skillnader i barnfattigdom. Dessa hänger ihop med andelen utrikesfödda, arbetslösa och enbart förgymnasialutbildade inom länets kommuner (Tabell 1.).

¹⁰⁴ Statistikmyndigheten (SCB). *Indikatorer inkomstfördelning efter region. År 2011-2021. Indikatorer inkomstfördelning efter region. År 2011 - 2021. PxWeb (scb.se)*

¹⁰⁵ Med ekonomiskt utsatta avses hushåll med låg inkomststandard. Låg inkomststandard är ett absolut fattigdomsmått som beskriver hur väl hushållets inkomster räcker för att betala nödvändiga omkostnader som boende, barnomsorg, lokala resor och så vidare. Låg inkomststandard innebär att inkomsterna inte räcker för att betala för dessa levnadsomkostnader. (SCB)

¹⁰⁶ Statistikmyndigheten (SCB). *Låg inkomststandard efter födelseregion, ålder och kommun 2011-2021. Låg inkomststandard efter födelseregion, ålder och kommun 2011-2021*

Tabell 1. Socioekonomiska indikatorer efter kommun i Kalmar län, 2021. Källa: SCB.

Kommun	Andel barn och unga 0-19 år i hushåll med låg inkomststandard, procent	Andel utrikesfödda i befolkningen, procent	Andel arbetslösa i åldern 20-64, procent	Andel förgymnasialutbildade som sin högsta utbildningsnivå i åldern 20-64, procent
Högsby	17,8	23,9	8,6	17,0
Hultsfred	14,5	20,6	8,3	18,7
Emmaboda	14,4	20,8	8,4	15,5
Nybro	11,6	18,7	7	15,5
Mönsterås	8,2	13,9	6,2	13,3
Torsås	7,7	11,4	6,1	13,3
Vimmerby	6,4	12,8	4,8	13,8
Kalmar	5,8	15,1	5,5	9,4
Västervik	5,6	11,6	5,9	12,0
Oskarshamn	5	15,2	5,6	12,2
Borgholm	4,6	10,5	4,4	12,2
Mörbylånga	2,3	8,5	3,1	9,1

Segregationen i stort och socioekonomiska boendesegregationen i synnerhet är stora utmaningar för hållbar utveckling i länet och i Sverige¹⁰⁷. Boendesegregationen handlar om att människor med liknande egenskaper som till exempel utbildningsnivå eller inkomst är koncentrerade i samma bostadsområden. Som följd av detta skiljer sig barnens och ungas livchanser åt genom bland annat tillgång till utbildning och vuxnas livsvillkor genom till exempel tillgång till arbetsmarknaden och vård. Segregationsindexet¹⁰⁸ visar att det inte bara finns skillnader i socioekonomiska förutsättningar mellan kommuner, utan också mellan olika områden inom kommuner¹⁰⁹. I Kalmar län finns det fyra områden med stora socioekonomiska utmaningar: Kungshall (Nybro kommun), Norrliden (Kalmar kommun), Hultsfreds tätort södra (Hultsfreds kommun) och Emmaboda södra (Emmaboda kommun). Fyra områden klassas som områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar: Berga (Kalmar kommun), Vimmerby norra (Vimmerby kommun), Boholmarna-Dunö-Rinkabyholm (Kalmar kommun) och Färjestaden norra (Mörbylånga kommun). Att ta hänsyn till inomkommunala skillnader är även viktigt för regionen. Det medför att insatser inom till exempel hälso- och sjukvård ska ta del av såväl kommunala som inomkommunala skillnader.

4.2 Näringsliv och arbetsmarknad

4.2.1 Ekonomisk utveckling i länet

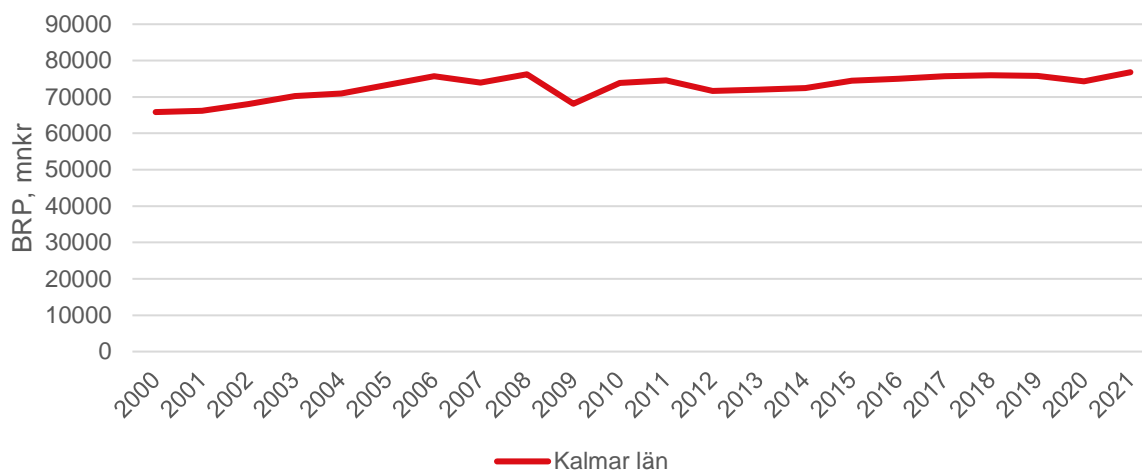
Länets bruttoregionalprodukt (BRP), den regionala motsvarigheten till bruttonationalprodukten (BNP), speglar den ekonomiska utvecklingen. BRP mäter det samlade värdet av de varor och tjänster som produceras i ett län. Länet ekonomiska utveckling har i stort sett följt rikets ekonomiska utveckling under åren 2000–2021, men med en svagare tillväxt (figur 4-11). Kalmar läns BRP växte med 16,6 procent mellan 2000–2021 mätt i fasta priser med basår 2010: från 65848,4 mnkr till 76798,7 mnkr. Under samma period har Sveriges BNP växt med 55,2 procent från 2 874 295 mnkr år 2000 till 4 460 176 mnkr år 2021¹¹⁰.

¹⁰⁷ Delegationen mot segregation (DELMOS). *Segregation i Sverige: Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationen utveckling*. Huddinge: DELMOS, 2021. [Segregation i Sverige – årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling \(delmos.se\)](#)

¹⁰⁸ Boverket. Nu kan du mäta segregationens grad och uttryck. *Boverket*. 2021. [Nu kan du mäta segregationens grad och uttryck - Segregationsbarometern \(boverket.se\)](#).

¹⁰⁹ Se bilaga 1. Boendesegregation i Kalmar län.

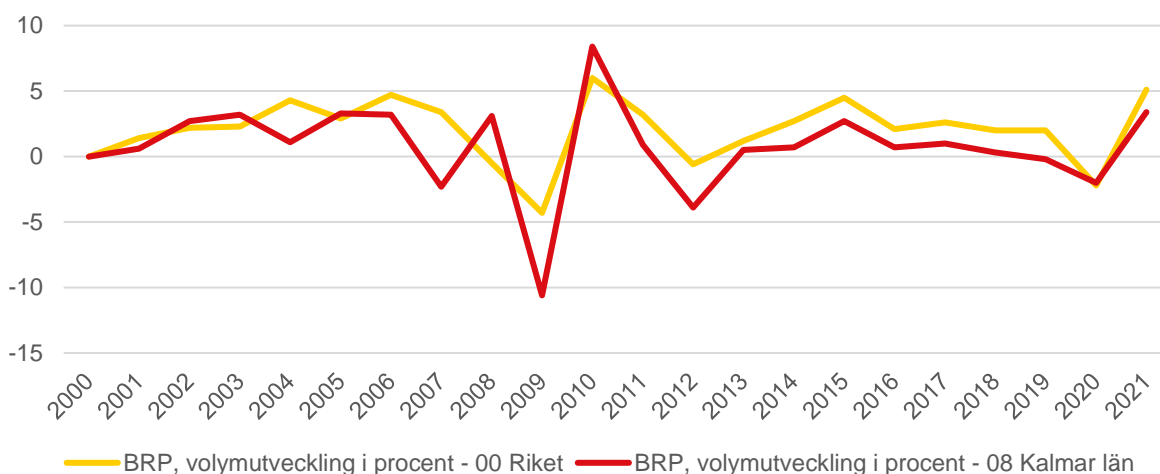
¹¹⁰ Statistikmyndigheten (SCB). *Bruttoregionprodukt (BRP), sysselsatta och löner (ENS2010) efter region (län, riksområde). År 2000-2021*. [Bruttoregionprodukt \(BRP\), sysselsatta och löner \(ENS2010\) efter region \(län, riksområde\). År 2000 - 2021. PxWeb \(scb.se\)](#)

Figur 4-11. BRP 2000–2021 fastprisberäknat med kedjeindex, 2010 som basår. Källa: SCB.

Länets BRP (fasta priser, basår 2010) har ökat med 3,4 procent år 2021 jämfört med pandemiåret 2020 och ökat med 1,3 procent jämfört med 2019. Minskningen i BRP under coronapandemin har därmed återhämtats. Dock ska man vara försiktig med slutsatsen eftersom data för 2020 och 2021 är fortsatt preliminära.

Länets ekonomiska utveckling visar en större variation än utvecklingen på riksnivå. De preliminära bedömningarna av minskningen i volymutvecklingen i BRP för pandemiåren ligger på samma nivå i Kalmar län som i riket (2 procent) (figur 4-12). Däremot drabbades Kalmar län hårdare av lågkonjunktur 2008-2009 och 2011-2012 än Sverige i stort. Kalmar läns låga nivåer jämfört med rikssnittet samt större variationer i utvecklingen kan delvis förklaras av näringslivets struktur där arbetsintensiva branscher dominerar. Prognoserna för den ekonomiska utvecklingen i Sverige är osäkra, men de flesta förutser en lågkonjunktur de kommande kvartalen med en återhämtning år 2024. Det finns dock variation i bedömningar¹¹¹.

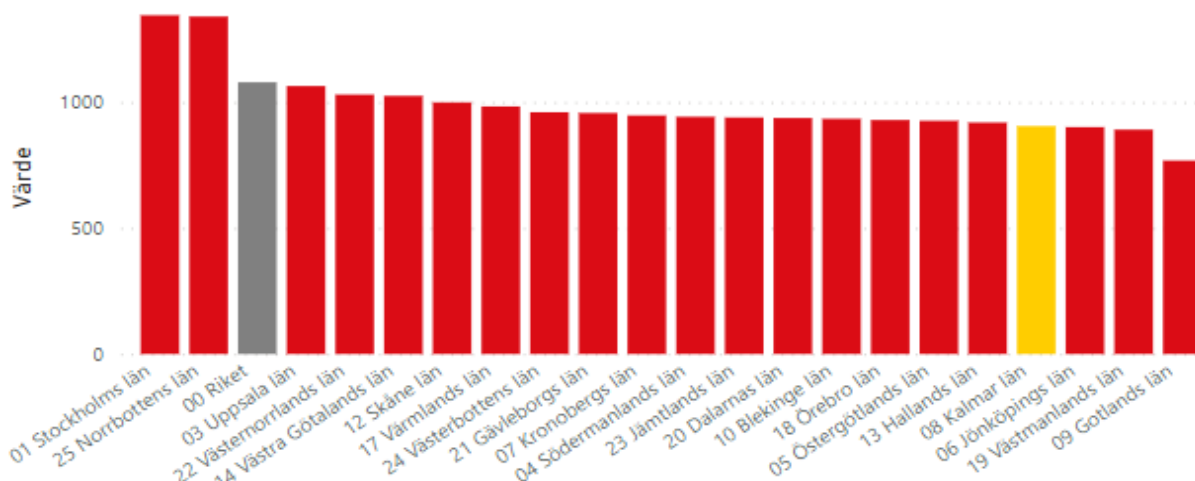

Figur 4-12. Volymutvecklingen i BRP (BRP-tillväxt) i Kalmar län och riket 2000–2021. Källa: SCB, data för 2020 och 2021 är preliminära.

¹¹¹ Ekonomifakta. Prognoser om ekonomin. *Ekonomifakta*. 2023. [Prognoser om ekonomin - Ekonomifakta](#)

Produktivitet i länet

Produktivitet, mätt i BRP per sysselsatt¹¹², visar en uppåtgående trend i Kalmar län över tid, vilket är i linje med riket. Under 2021 var BRP per sysselsatt i Kalmar län 905 tkr. Produktivitet ligger dock generellt på lägre nivåer än riksgenomsnittet (1079 tkr år 2021) (figur 4-13). Produktivitetstillväxttakten i länet har varit svagare än på riksnivå under hela 2000-talet¹¹³.

Figur 4-13. Produktivitet i BRP per sysselsatt 2021 i Sverige, löpande priser, tkr. Källa: SCB, data för 2021 är preliminära.

År 2020 var det 111 509 förvärvsarbetade i Kalmar län¹¹⁴. Bland dem var 38 procent sysselsatta inom offentliga och offentligt ägda verksamheter och 62 procent inom privata företag. Andelen sysselsatta i privata sektor är som störst i Emmaboda (71 procent), Vimmerby (70 procent) och Oskarshamn (66,4 procent) och som minst i Högsby (51 procent) och Västervik (54 procent).

4.2.2 Näringsliv

Näringslivsutveckling

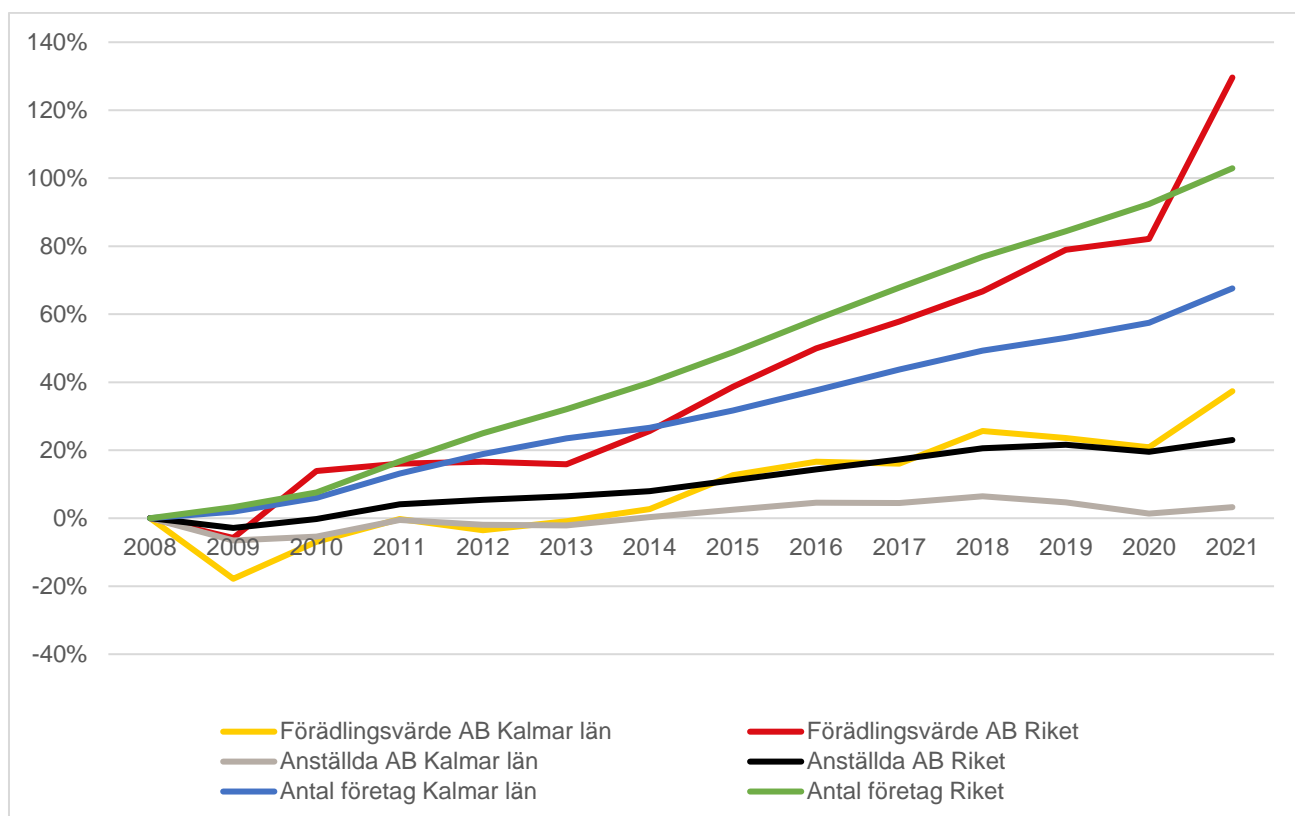
År 2021 fanns 24 784 företag i Kalmar län,¹¹⁵ vilket utgav 25 458 arbetsställen i länet. Dessa hade sammantaget 60 418 anställda och omsatte 178 miljarder kronor. Antalet företag har ökat med 12,2 procent jämfört med år 2010 (22 097 företag). Antalet anställda har också ökat under perioden, men minskade något under åren 2019 och 2020. År 2021 ökade antalet anställda igen men inte nådde 2019 års nivå. Utvecklingen i antalet sysselsatta, antalet företag samt förädlingsvärdet är långsammare i länet än i riket (figur 4-14).

¹¹² BRP per sysselsatt ger ett mått på vilket värde varje sysselsatt genererar i genomsnitt, och ger ett mått på den genomsnittliga produktiviteten i ett län, det vill säga att hur effektivt länet producerar varor och tjänster.

¹¹³ Statistikmyndigheten (SCB). Bruttoregionprodukt (BRP), sysselsatta och löner (ENS2010) efter region (län, riksområde). År 2000-2021. SCB. [Bruttoregionprodukt \(BRP\), sysselsatta och löner \(ENS2010\) efter region \(län, riksområde\). År 2000 - 2021. PxWeb \(scb.se\)](https://www.scb.se/bruttoregionprodukt-brp-sysselsatta-och-loner-ens2010-efter-region-lan-riksomrade)

¹¹⁴ Statistikmyndigheten (SCB). Regiondatabas för Kalmar län.

¹¹⁵ Sammanställningen bygger på Bisnodes databas över företag i Kalmar län. Databasen baseras på företagens årsredovisningar och innehåller information om aktieföretag (privata och offentligt ägda), handelsbolag, stiftelser, ekonomiska föreningar och enskilda näringsidkare. Verksamheter inom offentlig sektor som inte bedrivs i bolagsform ingår inte i materialet. Databasen innehåller information om företag som har arbetsställe i Kalmar län, även om företaget har sitt säte utanför länet. För företag med verksamhet på flera arbetsställen fördelas omsättning och förädlingsvärde ut per arbetsställe efter antalet anställda. Bearbetningar av data har gjorts av analytiker vid regional utvecklingsförvaltning i Region Kalmar län.

Figur 4-14. Utveckling i förädlingsvärde, antal anställda och antal företag i Kalmar län för aktiebolag 2008–2021 jämfört med riket. Källa: Bisnode.

Omsättningen¹¹⁶ är starkt beroende av konjunkturen som ökade under perioden 2010–2015 för att sedan minska under åren därefter. Omsättningen minskade något under 2019 och 2020 men var som högst 2021. Förädlingsvärdet¹¹⁷ ökade stadigt under hela perioden, förutom pandemiåret 2020.

Branschstruktur

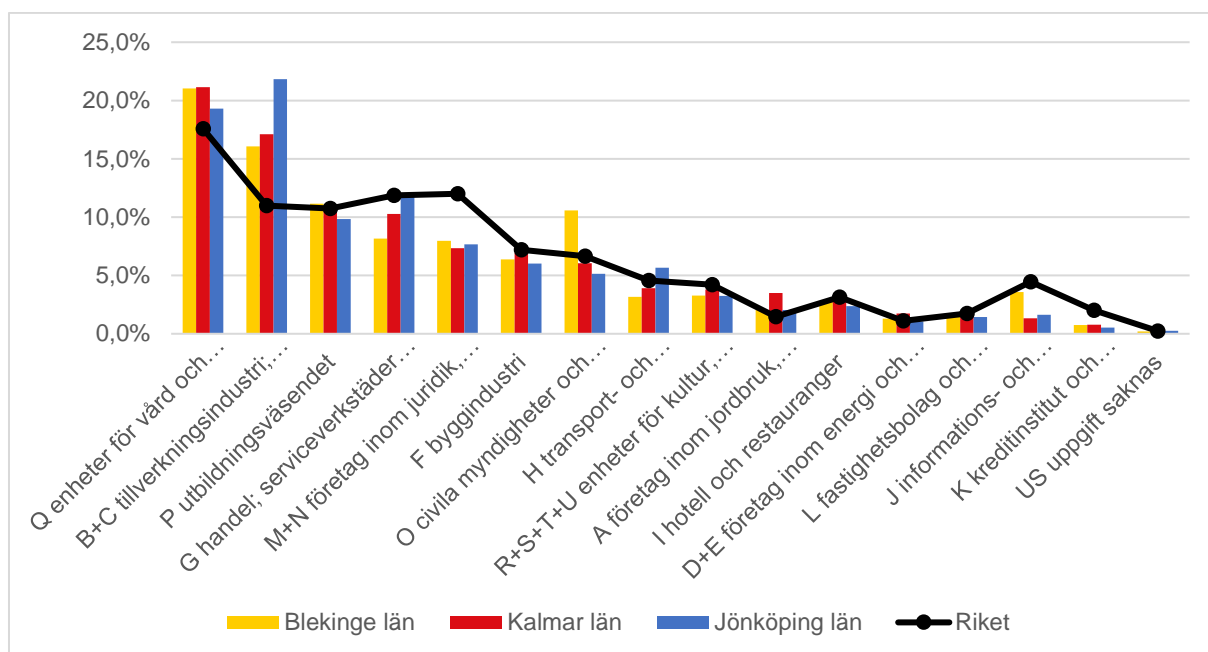
Kalmar län har en bred branschstruktur som på många sätt är lik grannlänen Blekinge och Jönköping, men skiljer sig något åt näringsstrukturen i riket (figur 4-15)¹¹⁸. Branschbredden varierar även bland länets kommuner.

De största branscherna i länet sett till antalet anställda är tillverkning och utvinning, vård och omsorg, handel, utbildning och företagstjänster. Tillverkningsindustrin, vård- och omsorgssektorn och areella näringar är dock relativt sett större i länet än på riksnivå. Branscher som information och kommunikation, finans- och försäkringsverksamhet är mindre representerade i länet än i riket.

¹¹⁶ Omsättningen utgörs av intäkterna i verksamheten, efter avdrag för bland annat lämnade rabatter och mervärdesskatt. Omsättning och antalet anställda är hämtade ur företagets årsredovisning.

¹¹⁷ Förädlingsvärdet är ett mått på den sammanlagda värdeökningen som genereras av ett företag och definieras som produktionsvärdet minus kostnader för löner, kapital och inköpta varor och tjänster som använts i produktionen. Förädlingsvärdet beräknas av Bisnode.

¹¹⁸ Statistikmyndigheten (SCB). Sysselsatta 15-74 år efter region, kön och näringsgren (SNI 2007). Preliminär statistik. År 2020-2022. SCB. Sysselsatta 15-74 år efter region, kön och näringsgren (SNI 2007). Preliminär statistik. År 2020 - 2022. PxWeb (scb.se)

Figur 4-15. Branschstruktur i Kalmar län, Blekinge län, Jönköping län och riket sett till antal anställda. Källa: SCB.

Antalet anställda ökar främst inom tjänstesektorn, och framför allt inom företagstjänster som projektering, samhällsplanering, samt revisions- och reklambyråer. I dessa branscher har ökningarna främst skett i Kalmar och Oskarshamn. Antalet anställda ökar också inom besöksnäringen, byggsektorn och livsmedelsindustrin. Ökningarna i dessa branscher är koncentrerade till länets större kommuner och till ett fåtal större företag. Besöksnäringen har en något större geografisk spridning men är koncentrerad till Borgholm, Västervik, Mörbylånga, Kalmar och Vimmerby. Antalet arbetstillfällen minskar i länets mindre kommuner, främst i inlandet, medan arbetstillfällena ökar i de större tätorterna.

Näringslivet i Kalmar län består av ett stort antal små företag och domineras av ett fåtal stora företag inom tillverkningsindustrin. En näringsstruktur bestående av många små företag är både en styrka och en svaghet för länet. Små företag står för en stor del av de nya arbetstillfällen som skapas, men också för en stor del av de som försvinner. Det är i de minsta företagen (0–9 anställda) och de riktigt stora (100–500) där antalet anställda ökar mest¹¹⁹. Inom länets näringsliv pågår en strukturomvandling där sysselsättningen minskar inom industrin och ökar inom tjänstesektorn. Inom industrin blir produktionen alltmer automatiserad, och förädlingsvärdena ökar samtidigt som antalet anställda minskar. Sysselsättningen i länet ökar främst bland arbetsintensiva tjänster inom tjänstesektorn. Produktivitetstillväxten inom dessa tjänster är dock lägre än inom de kunskapsintensiva tjänster som driver produktivitetstillväxten på riksnivå. Skillnaderna i branschammansättning förklarar delar av skillnaderna i den ekonomiska utvecklingen mellan Kalmar län och riket.

Regional specialisering

För att mäta hur specialiserad en region är inom olika verksamheter används ofta lokaliseringkvoten. Denna kvot visar var en region har sina styrkor i termer av sysselsättning eller ekonomiska värden.

Kalmar län har sina styrkor (komparativa fördelar¹²⁰) inom näringar kopplade till jord- och skogsbruk samt inom tillverkningsindustrin och besöksnäringen. Särskilda styrkor finns bland annat inom

¹¹⁹ Dun & Bradstreet. Bisnode databas.

¹²⁰ En region har en komparativ fördel i en viss typ av produktion om den kan producera varan eller tjänsten till lägst alternativkostnad, dvs. om den behöver ge upp mindre av annan produktion än andra regioner. Störst produktion till lägst

primärproduktionen av jord- och skogsprodukter, trä- och livsmedelsindustri, transportmedel-, elektronik-, metall- och möbelindustri samt gummi- och plastindustri, hotell, semesterbostäder och campingplatser¹²¹.

Jord- och skogsbruk är viktiga näringar i samtliga kommuner, men särskilt i Borgholm, Torsås och Högsby. Även tillverkningsindustrin är viktig för samtliga kommuner i länet, men framför allt i Oskarshamn och Emmaboda. Även kärnkraften¹²² utgör en relativt stor del av ekonomin i Oskarshamns kommun. Livsmedelsförädlingen är en stor näring i bland annat Kalmar, Mörbylånga och Vimmerby. Kulturella näringar¹²³ är stora i bland annat Vimmerby och Mörbylånga.

4.2.3 Arbetsmarknad

Arbetskraften i Kalmar län bestod av omkring 113 600 personer år 2021. Förvärvsfrekvensen i Kalmar län (81 procent) är högre än på riksnivå (79,6 procent). I länet var det 82,5 procent av männen i åldern 20–64 år som förvärsarbetade, medan motsvarande siffra för kvinnorna var 79,4 procent. Förvärvsfrekvensen i länets kommuner varierar mellan 75,8 procent i Högsby och 85,6 procent i Mörbylånga¹²⁴. Förvärvsfrekvensen påverkas bland annat av befolkningens arbetsförmåga och tillgång på arbetstillfällen som matchar invånarnas utbildning och yrkeserfarenhet. Andelen i arbetsmarknadspolitiska åtgärder i länet har sedan 2021 varit högre än riksgenomsnittet, medan andelen öppet arbetslösa varit lägre än riksgenomsnittet. Totalt har andelen inskrivna arbetslösa minskat från 8,2 procent i januari 2021 till 6,1 procent i januari 2023.¹²⁵

Generellt är förvärvsfrekvensen högre bland personer med gymnasial och eftergymnasial utbildning än bland personer med enbart grundskoleutbildning. Skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan gymnasialt och eftergymnasialt utbildade är små¹²⁶¹²⁷. Däremot är andelen eftergymnasialt utbildade som arbetar i ett yrke som matchar utbildningens nivå och inriktning betydligt högre än andelen bland de gymnasialt utbildade¹²⁸. Bland utrikes födda är förvärvsfrekvensen betydligt lägre (66,6 procent) än bland inrikes födda (84,5 procent). Det är något lägre i länet än på riksnivå. Förvärvsfrekvensen bland utrikes födda visar dock en positiv utveckling över tid med en ökning av 5 procentenheter mellan 2019 och 2021 medan förvärvsfrekvensen bland inrikes födda har varit stabil. Andelen nyanlända med lägre sysselsättningsgrad förklarar en del av skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan kommunerna¹²⁹.

Arbetsmarknadsstrukturen följer näringslivsstrukturer och beskrivs ovan (avsnitt 4.2.2). Som noterad, är tillverkningsindustrin och vård- och omsorgssektorn relativt sett större i länet än på riksnivå. Det

kostnad totalt sett uppstår när regioner producerar de varor och tjänster där de har komparativa fördelar. Ett vanligt sätt att beräkna komparativa fördelar för olika typer av produktion är med hjälp av lokaliseringkvoter (Hoover-index). Indexet relaterar branschens andel av sysselsättningen i länet till branschens andel av sysselsättningen på riksnivå. Vid ett värde på 1 är branschen lika framträdande i regionen som på riksnivå, medan ett värde på 2 utläses som att branschen är dubbelt så stor i länet som på riksnivå. En kvot över 1 innebär att regionen har en komparativ fördel.

¹²¹ Dun & Bradstreet. Bisnode databas. [Fakta Kalmar län](#)

¹²² Kärnkraft ingår i branschaggregatet *El, gas och värmeverk*

¹²³ Definierade som ”enheter för konstnärlig och kulturell verksamhet samt underhållningsverksamhet och bibliotek, arkiv och museer”

¹²⁴ Statistikmyndigheten (SCB). Antal förvärsarbetande och förvärsintensitet per kommun, 2021. *SCB. 2022. [Antal förvärsarbetande och förvärsintensitet per kommun, 2021 \(scb.se\)](#)*

¹²⁵ Arbetsförmedlingen. Inskrivna arbetslösa 16 - 65 år* antal/andel. *Arbetsförmedlingen. [Månadsstatistik \(arbetsformedlingen.se\)](#)*

¹²⁶ Arbetsförmedlingen. *Perspektiv på arbetslösheten i*

olika grupper. Arbetsförmedlingen, 2017. [Perspektiv på arbetslösheten i olika grupper korr.pdf \(arbetsformedlingen.se\)](#)

¹²⁷ Statistikmyndigheten (SCB). Regiondatabas för Kalmar län.

¹²⁸ Statistikmyndigheten (SCB). Regiondatabas för Kalmar län.

¹²⁹ Statistikmyndigheten (SCB). Förvärsintensitet 20-64 år (RAMS) efter region, in- och utrikes födda och kön, ny tidsserie. År 2019-2021. *SCB. Förvärsintensitet 20-64 år (RAMS) efter region, in- och utrikes födda och kön, ny tidsserie. År 2019 - 2021. [PxWeb \(scb.se\)](#)*

medför att arbetsmarknaden som helhet är mer könsuppdelad i länet än på riksnivå, eftersom dessa sektorer är mans- respektive kvinnodominerade¹³⁰.

Framtida kompetensförsörjning

Kalmar län står, liksom andra regioner, inför utmaningen att klara framtidens kompetensbehov på arbetsmarknaden. Det är viktigt med en balans mellan tillgång och efterfrågan på kompetens och utbildning för att tillgodose en bra matchning. Det finns, generellt, flera faktorer som påverkar tillgång och efterfrågan på arbetsmarknaden. Flera är relaterade till den demografiska utvecklingen, såsom den åldrande befolkningen, flyttmönster och migration. Andra relaterar till utbildning och ökade kompetenskrav inom arbetsmarknaden, såsom examination, vidareutbildning och utbildningsväxling. Framtida behov kan även påverkas av en förändrad yrkesstruktur eller strukturomvandling inom särskilda näringsgrenar¹³¹.

Vi visar ovan att Kalmar län redan nu har en av landets äldsta befolkningar och den demografiska försörjningskvoten är bland de högsta i Sverige (avsnitt 3). Denna utveckling kommer att fortsätta i framtiden och påverka behovet och efterfrågan på arbetsmarknaden framöver^{132 133}. Flera sektorer kommer påverkas av att många lämnar arbetsmarknaden på grund av pensionering, vilket minskar tillgången på arbetskraft. Samtidigt ger den åldrande befolkningen en ökad efterfrågan på arbetskraft i flera delar av arbetsmarknaden. Det finns till exempel ett ökat behov av vård- och omsorgspersonal samt personal verksam i hälso- och sjukvården¹³⁴¹³⁵.

Länets utbildningsnivå ökar (avsnitt 4.1). En fortsatt positiv utveckling i utbildningsnivå är viktig. Utbildningskraven ändras i olika yrken och arbetsgivarna efterfrågar därmed en högre kompetensnivå. Detta är delvis relaterat till den nuvarande demografiska utvecklingen i länet som medför en utbildningsutväxling. Ett exempel är att flera som pensioneras inom flera transportyrken tidigare hade grundskoleutbildning där arbetsgivarna nu efterfrågar gymnasial transportutbildning. Prognoser fram till år 2035 visar att länet kommer ha ett överskott av de med enbart grundskoleutbildning medan länet kommer att ha en brist på de med relevant gymnasial och eftergymnasial utbildning. Kompetensbehovet varierar dock per utbildning. Det kommer till exempel att råda överskott bland eftergymnasialt utbildade inom flera humaniora och samhällsvetenskapliga ämnen och brist inom eftergymnasialt utbildade inom flera hälso- och sjukvårdsämnen¹³⁶.

Redan idag har såväl privat som offentlig sektor svårt att rekrytera personal. Merparten av företagen ser kompetensbristen som ett stort tillväxthinder¹³⁷. Svårigheterna att rekrytera kan leda till att den personal som rekryteras i större utsträckning har en lägre kompetens än de krav som arbetsgivarna har. En förbättrad kompetensförsörjning är nödvändig för länets utveckling, men inte tillräcklig för att möta den demografiska utmaningen. Det krävs ytterligare åtgärder såsom effektivisering och digitalisering¹³⁸.

¹³⁰ Statistikmyndigheten (SCB). Regiondatabas för Kalmar län.

¹³¹ Statistikmyndigheten (SCB). Regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser: Prognosresultat för länet år 2035. SCB, 2022.

¹³² Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Ekonomirapporten, oktober 2021: Om kommunernas och regionernas ekonomi*. s. 44-45. SKR, 2021. [Ekonomirapporten, oktober 2021 - om kommunernas och regionernas ekonomi \(skr.se\)](#)

¹³³ Statistikmyndigheten (SCB). *Regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser: Prognosresultat för länet år 2035*. SCB, 2022.

¹³⁴ Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Välfärdens kompetensförsörjning: Personalprognos 2021–2031 och hur välfärden kan möta kompetensutmaningen*. SKR, 2022.

¹³⁵ Statistikmyndigheten (SCB). *Regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser: Prognosresultat för länet år 2035*. SCB, 2022.

¹³⁶ Statistikmyndigheten (SCB). *Regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser: Prognosresultat för länet år 2035*. SCB, 2022.

¹³⁷ Företagarna, Swedbank och Sparbankerna. *Småföretagsbarometern 2022: Kalmar län*. Företagarna, Swedbank och Sparbankerna, 2022. [småföretagsbarometern-2022-kalmar.pdf \(foretagarna.se\)](#)

¹³⁸ Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Ekonomirapporten, oktober 2021: Om kommunernas och regionernas ekonomi*. s. 44-45. SKR, 2021. [Ekonomirapporten, oktober 2021 - om kommunernas och regionernas ekonomi \(skr.se\)](#)

4.3 Arbetsmarknad och tillgänglighet

Fysiska infrastrukturen i Kalmar län

Inom länet har under många år ett stråktänk kring infrastrukturen lyfts fram, som ett sätt att placera infrastrukturen i ett sammanhang. Stråk med höga flöden av människor och varor binds samman med länets större tätorter samt sätter agendan för vilka vägar och järnvägar som bör prioriteras för investeringar. Längs med kusten binder E22 samman länets tillväxtmotor Kalmar med regionala centra Oskarshamn och Västervik. Den skapar även kopplingar norr och söder ut med Stockholms och Malmö-Köpenhamns storstadsområden. Väg 25 från Kalmar via Växjö till Halmstad och väg 40 från Västervik via Jönköping och vidare till Göteborg är två viktiga tvärförbindelser för länets person- och godstransporter, inte minst på grund av kopplingen till Göteborgs hamn¹³⁹. Järnvägarna i länet fyller en stor funktion för regional utveckling och skapar möjlighet till snabba persontransporter. Kust till kust-banan ger länets södra delar inomregionala kopplingar men skapar även direktanslutningar till stambanesystemet både norr och söder ut. Den regionala järnvägen Stångådalsbanan binder samman länets inland och skapar en koppling mellan Kalmar och Linköping med vidare resor främst mot Stockholm för den norra delen av länets invånare¹⁴⁰.

Investeringar krävs fortsatt i både väg- och järnvägssystem i länet, men även utanför länsgränsen, för att skapa snabbare och effektivare transporter. När det gäller vägar handlar det främst om möttesepareringar som ger möjlighet att skapa säkrare trafikmiljöer och därmed öka hastigheten på vägarna. Längs E22 kommer ett antal åtgärder med nydragning av väg inkluderande förbifarter att skapa en stabil och snabb koppling mellan Kalmar och Karlskrona.

Järnvägen i länet kräver stora investeringar, även om flera insatser har genomförts genom åren på främst Kust till kust-banan där tillgängligheten nu är acceptabel. En del trimningar behövs dock i systemet för att få till goda trafikupplägg mellan Öresundstågstrafiken och Krösatågstrafiken. Stångådalsbanan är en oelektrifierad järnväg som har hög kapacitetsbrist. Nya signalsystem, ökat antal mötesspår samt förbättringar i banvallen är några investeringsbehov som behövs på järnvägen.

Infrastruktur, pendling, och arbetsmarknadsregioner

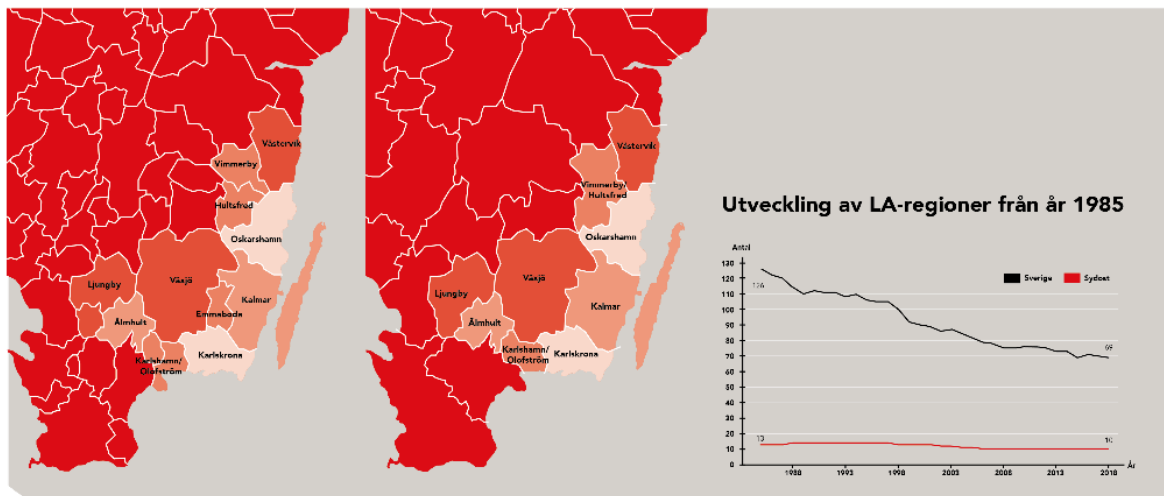
Sedan 2006 har Kalmar län haft samma fyra Lokala arbetsmarknadsregioner (LA-regioner) och dessa kommer sannolikt bestå i närtid (figur 4-16). Arbetsmarknadsregionerna består av Kalmar (Torsås, Mörbylånga, Emmaboda, Kalmar, Nybro, Borgholm), Oskarshamn (Högsby, Mönsterås, Oskarshamn) Västervik (Västervik) och Vimmerby-Hultsfred (Hultsfred, Vimmerby)¹⁴¹. Antalet arbetsmarknadsregioner har varit detsamma i länet sedan 2006 och kommer med dagens investeringstakt i statlig infrastruktur att förbli så de närmaste cirka 80 åren¹⁴².

¹³⁹ Ramböll. *Systemanalys för Sydsverige 2020*. Malmö: Ramböll, 2020. s. 135.

¹⁴⁰ Ramböll. *Systemanalys för Sydsverige 2020*. Malmö: Ramböll, 2020. s. 136.

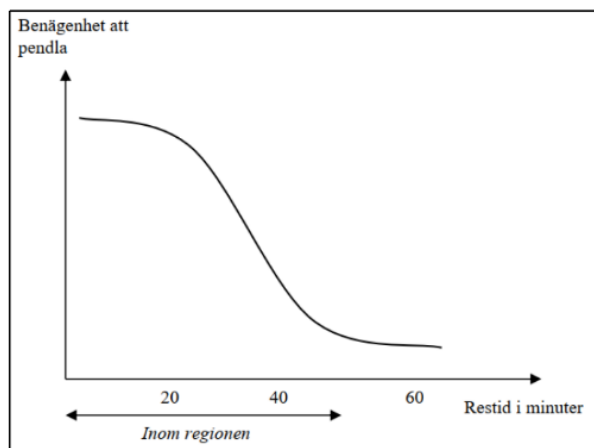
¹⁴¹ Statistikmyndigheten (SCB). *Förteckning över lokala arbetsmarknader*. SCB. [Förteckning över lokala arbetsmarknader \(scb.se\)](https://www.scb.se/for-teckning-over-lokala-arbetsmarknader)

¹⁴² SWECO. *Region Kalmar län – tillväxtmotorer och regionförstoring. Underlag till strukturbild*. SWECO, 2021. [kalmar struktur bild rapport sweco 210611slutver.pdf \(regionkalmar.se\)](https://www.regionkalmar.se/kalmar-struktur-bild-rapport-sweco-210611slutver.pdf)

Figur 4-16. Utveckling av LA-regioner. Källa: Handelskammaren/ SCB

Den fysiska infrastrukturen är en strukturell förutsättning för pendling till och från arbetet och därmed även för länets uppdelning i arbetsmarknadsregioner. För en pendlare som reser dagligen till sitt arbete brukar som regel runt 45 minuter vara en maxtid för en enkel resa från dörr till dörr (figur 4-17). Det innebär att avståndet som färdas kan bli längre med högre hastigheter, men tiden som en pendlare är beredd att resa är densamma. Det är en liten del av befolkningen, strax över 20 procent¹⁴³ som pendlar i vardagen.

Figur 4-17. Få människor pendlar längre än cirka 45 minuter enkel resa. Källa: Andersson och Larsson 2019 s.127.

I länet finns i nuläget en tydlig uppdelning i fyra arbetsmarknadsregioner som i vissa fall inte har någon funktionell koppling mellan varandra. Med detta menas att de personer som arbetar och i sin vardag förflyttar sig i länet sällan rör sig utanför sin egen arbetsmarknadsregion men om förflyttningar sker så finns det få eller inga kopplingar mellan de LA-regioner som ligger i södra och norra delen av länet¹⁴⁴. Anledningen till att arbetsmarknadsregionerna i länet inte visar tendenser på att integreras med varandra beror på de långa avstånden i länet. Kalmar kommun är länets tillväxtmotor och det är där den större

¹⁴³ Statistikmyndigheten (SCB). Regiondatabas för Kalmar län.

¹⁴⁴ SWECO. Region Kalmar län – tillväxtmotorer och regionförstoring. Underlag till strukturbild. SWECO, 2021. [kalmar-strukturbild-rapport-sweco-210611slutver.pdf \(regionkalmar.se\)](https://www.regionkalmar.se/kalmar-strukturbild-rapport-sweco-210611slutver.pdf)

delen av arbetstillfällena skapas i länet. En stor andel av de som flyttar in till eller inom länet väljer att bosätta sig den södra delen av länet. Kalmar har dock liten, eller närapå ingen, spridningsförmåga till den norra delen av länet. En av länets arbetsmarknadsregioner består av enbart en kommun, Västervik kommun, vilket för södra delen av Sverige är en unik förutsättning¹⁴⁵.

Oavkortat om antalet arbetsmarknadsregioner i länet kan minska så behövs investeringar i infrastrukturen för att skapa ökad tillgänglighet för länets invånare. För att överbrygga långa avstånd och korta restider behövs investeringar i järnvägsinfrastruktur¹⁴⁶. På sikt kan det finnas möjlighet att öka integrationen inom den södra och den norra delen av länet, men inte för hela länet i stort.

4.4 Kollektiva transporter

Kollektivtrafiken i Kalmar län utgörs dels av kommersiell kollektivtrafik¹⁴⁷ som till fullo bär sina egna kostnader, dels av samhällsstödd trafik. Den trafik som Kalmar länstrafik (KLT) bedriver är samhällsstödd och bekostas till övervägande del med skattemedel. Den samhällsstödda kollektivtrafiken består i sin tur av *allmän kollektivtrafik*, det vill säga trafik som är öppen för alla, och *särskilda persontransporter* som består av sjukresor, färdtjänst, riksfärdtjänst och särskolans resor. Dessa resor är lagstyrda och erhålls efter prövning.

4.4.1 Kollektivtrafiken i Kalmar län

Den allmänna kollektivtrafikens syfte är att underlätta länsinvånarnas resor till arbete, studier och andra vardagliga resor. Resor erbjuds både med tåg, buss och båt. Sommartid förstärks trafiken, särskilt på Öland, för att även ge resmöjligheter till den stora mängd besökare som under sommaren besöker vårt län. Den allmänna kollektivtrafiken är ett viktigt verktyg i det regionala utvecklingsarbetet. Genom goda pendlingsmöjligheter kan människor ta arbeten lite längre bort från hemmet och företag får därmed bättre rekryteringsmöjligheter. Att erbjuda bra resmöjligheter mellan länets kommuner, till angränsande läns tillväxtmotorer och vidare ut i världen är också viktigt för att ge tillgång till högre utbildning och god omvärldskontakt.

KLT levererade under år 2022 nära 10 miljoner resor i den allmänna kollektivtrafiken, vilket fortfarande är lite lägre än före pandemin. Flest resor sker i Kalmars stadstrafik och med tågen på Kust till kustbanan. Pandemin slog hårt mot den allmänna kollektivtrafiken och runt 4 av 10 resenärer försvann under ett par års tid samtidigt som trafiken kördes i oförändrad utsträckning. I början av år 2022 återhämtade sig trafiken väl och resandetalen översteg på sina håll 2019 års siffror. Trögast går återhämtningen av resenärer på landsbygden.

4.4.1.1 Särskilda persontransporter

De särskilda persontransporterna (sjukresor, färdtjänst, riksfärdtjänst och särskolans resor) är viktiga för personer med särskilda behov. Dessa transporter utgör idag cirka 20 procent av KLT:s budget. Kostnaderna för de särskilda persontransporterna förväntas öka i takt med att antalet äldre i länet ökar om inte större förändringar sker i de äldres vård eller boendeformer.

4.4.1.2 Hållbara resor

I Kalmar län är tillgången till bil och körkort hög. 85 procent av invånarna över 18 år har körkort och 95 procent av hushållen har tillgång till minst en bil¹⁴⁸. Kollektivtrafikens andel av de motoriserade

¹⁴⁵ Statistikmyndigheten (SCB). *Förteckning över lokala arbetsmarknader*. SCB. [Förteckning över lokala arbetsmarknader](https://www.scb.se/for-teckning-över-lokala-arbetsmarknader) (scb.se)

¹⁴⁶ SWECO. *Region Kalmar län – tillväxtmotorer och regionförstoring. Underlag till strukturbild*. SWECO, 2021. [kalmar_strukturbild_rapport_sweco_210611slutver.pdf](https://www.regionkalmar.se/kalmar-strukturbild-rapport-sweco-210611slutver.pdf) (regionkalmar.se)

¹⁴⁷ Exempel på kommersiell kollektivtrafik är SJ-tåg, Flixbuss och Silverlinjen.

¹⁴⁸ Svensk kollektivtrafik. *Kollektivtrafikbarometern: Årsrapport 2022*. Svensk kollektivtrafik, 2023. [Kollektivtrafikbarometern](https://www.svenskkollektivtrafik.se/kollektivtrafikbarometern) (svenskkollektivtrafik.se)

resorna var 12 procent² år 2022. Det är önskvärt att fler resor genomförs på ett hållbart sätt genom gång, cykel, kollektivtrafik eller i form av kombinerad mobilitet då olika förflyttningssätt kombineras och där bra bytespunkter med parkering för cykel och bil i anslutning till kollektivtrafik är en viktig pusselbit.

De flesta resor till studier och arbete är förhållandevis korta. Medelrestiden är cirka 40 minuter och 75 procent av länsinnevanorna bor och arbetar i samma kommun. Därför är samverkan med kommunerna en nyckelfaktor för fler hållbara resor. Se även ovan text om pendling i avsnitt 4.3 om Arbetsmarknad och tillgänglighet.

4.4.2 Kollektivtrafiken i framtiden

Kollektivtrafikbarometern (en nationell kvalitets-, attityd-, och resevaneundersökning) för 2022 visar att marknadsandelen för kollektivtrafiken på nationell nivå har börjat att återhämta sig jämfört med de två senaste åren men är fortfarande något lägre än före pandemin¹⁴⁹. Det är de frekventa kollektivtrafikresenärerna som nu har kommit tillbaka. Marknadsandelen för kollektivtrafiken har dock minskat för alla åldersgrupper i jämförelse med före pandemin. Det är de tre storstadsregionerna som har den högsta resefrekvensen för resor med de regionala kollektivtrafikbolagen. WSP:s stora mobilitetsstudie från 2021 visar att mycket av det som kollektivtrafiken kan tappa går över till andra hållbara trafikslag som cykel och gång, men lär dock variera beroende på bostadsort¹⁵⁰.

I de nationella framtidsspaningarna beskrivs det att den långsiktiga effekten av nya vanor och resmönstren efter pandemin är svår att bedöma då det är många faktorer som samspelar. Pandemin har lett till nya vanor när det gäller distansarbete, digitala möten och e-handel. I kollektivtrafikbarometern redovisas data för distansarbete. Enkätstudien bekräftar det som även framkommit i andra studier att distansarbete fortsatt är högt. 39 procent bland de yrkesverksamma uppger att de arbetar på distans minst någon dag per vecka. Andelen av de som arbetar hemifrån är relativt oförändrad jämfört med för ett år sedan. Dock syns en tydlig skillnad från pandemiåren där distansarbetet på heltid övergått till mer sällan men ändå frekvent¹⁵¹.

4.4.2.1 Omställning mot elektrifiering

Omställningstakten i riktning mot en elektrifiering av transporter är idag hög och drivs av internationella, europeiska och nationella överenskommelser och åtaganden. Clean Vehicles Directive (CVD) som implementerades i svensk lag sommaren 2022 är ett inom EU ett bindande steg för att påskynda omställningen av fordonsparken och gäller för offentliga aktörer vid upphandling av såväl fordon som transporttjänster. Direktivet sätter lägstanivån på det antal ”rena” miljöfordon som måste upphandlas. Kollektivtrafiken i Kalmar län bedrivs med både personbilar (< 3,5 ton) och bussar. För kollektivtrafiken gäller att minst 38,5 % av personbilarna (undantaget rullstolsanpassade fordon) och minst 32,5 % av stadsbussarna ska vara elektrifierade efter de kommande upphandlingarna. Fordonsbranschen reagerar snabbt på de ovanstående reglerna och EU:s signaler om att förbränningsmotorer helt ska förbjudas i mindre fordon från år 2035. Allt fler elektriska fordon i olika segment träder in på marknaden medan fordon med förbränningsmotorer fasas ut.

Idag råder osäkerhet också kring framtiden för fossilfria drivmedel som HVO100152 och komprimerad biogas (den gas som används i kollektivtrafikens fordon). HVO är skattebefriat fram till 31 december 2026. Pris och tillgång till HVO100 kan komma att påverkas av hur det framtida regelverket för

¹⁴⁹ Svensk kollektivtrafik. *Kollektivtrafikbarometern: Årsrapport 2022*. Svensk kollektivtrafik, 2023.

[Kollektivtrafikbarometern \(svenskkollektivtrafik.se\)](https://www.kollektivtrafik.se)

¹⁵⁰ WSP. WSPs stora mobilitetsstudie 2021. WSP. 2021. [Tredje vägen och framtidsscenarioer för pendlingstrafiken | WSP](#)

¹⁵¹ Svensk kollektivtrafik. *Kollektivtrafikbarometern: Årsrapport 2022*. Svensk kollektivtrafik, 2023.

[Kollektivtrafikbarometern \(svenskkollektivtrafik.se\)](https://www.kollektivtrafik.se)

¹⁵² HVO står för Hydrerad Vegetabilisk Olja

reduktionsplikten kommer att se ut. Reduktionsplikten är för närvarande pausad på 2022 års nivå. Av den HVO som används i Sverige idag går 80 % till inblandning i fossil diesel.

4.4.2.2 Möjliga framtidsscenario

I en rapport från Nationellt kunskapscentrum för kollektivtrafiken beskrivs möjliga framtidsscenario för kollektivtrafiken¹⁵³. Dessa scenario utgår från två dimensioner 1. Ökat eller minskat resande och 2. grader av institutionell förändring inom eller utanför befintliga strukturer. Dessa genererar fyra skilda scenario som bygger på olika antaganden om reseutvecklingen som i sin tur är sammankopplade med olika antaganden om institutionell förändring. Se nedan sammanfattning av dessa fyra scenario.

Mer av samma (ökat resande inom befintlig struktur)

I detta scenario utvecklas resandet på samma sätt som under det senaste decenniet och följer tidigare framtagna prognoser. Det är framför allt spårbunden trafik som ökar. Mål för att öka andelen för kollektivtrafiken är en stark drivkraft för utvecklingen. Den institutionella nivån är här till största delen oförändrad. Kostnaderna kommer att öka och det krävs ökade ekonomiska tillskott. Då inga nya finansieringskällor finns att tillgå behöver tillskott ske genom höjda taxor samt lokala och regionala bidrag.

Mindre kostym (minskat resande inom befintlig struktur)

Scenariot bygger på att efterfrågan på kollektivtrafik inte återhämtar sig efter pandemin (10–15 procent lägre än 2019) och den prognostiserade ökningstakten realiserar inte. Utvecklingen har sin orsak i beteendeförändringar hos befolkningen där hemarbete är det nya normala för stor del av befolkningen. Detta leder till förändringar i var människor väljer att bo och arbeta. Kollektivtrafiken tvingas att ställa om till en mindre kostym med lägre biljettintäkter som följd. Stegvis koncentreras utbudet till stråk med hög resandevolymer och åtgärder sätts in som minskar resandet under rusningstrafik till exempel differentierad prissättning och förändrade skoltider.

Kollektivtrafiken som ryggrad (ökat resande med förändringar av befintlig struktur)

I det här scenariot ökar det kollektiva resandet markant p.g.a. en större samhällsomställning och förändringstryck driven av klimatfrågan som uppfattas mer akut. Kollektivtrafiken utgör en viktig ryggrad för utveckling både i städer och på landsbygd och kraftfulla åtgärder för minskad biltrafik skapas. Detta leder till ett ökat resursbehov för investeringar i infrastruktur och utökat utbud. Ett nationellt biljettsystem införs med av staten subventionerad prissättning (nationellt högkostnadsskydd). Utvecklingen resulterar i en förändrad samhällsplanering där städer och kollektivtrafik utvecklas i symbios och kräver en institutionell förändring av övergripande ramverk. Stora krav kommer att ställas på kommuner, regioner och statliga myndigheter att komma överens om den större strategiska inriktningen.

Nya mobilitetstjänster (minskat resande med förändringar av befintlig struktur).

Detta scenario beskriver förändrade beteenden där ökat distansarbete leder till förändringar av arbetslivet och samhällets organisation. Denna utveckling får konsekvenser för kollektivtrafiken med ett stagnerat resande då kraven på mer utspritt resande inte kan mötas. Kollektivtrafiken verkar tillsammans med flera andra trafikslag för att möjliggöra beteendeförändring. Institutionsförändringar sker på alla nivåer men förändringarna på de övergripande ramverken om än inte lika omfattande som i scenario 3. Utvecklingen går mot ett minskat resandebehov och ny teknik utnyttjas till exempel vid efterfrågestyrd trafik med mindre bussar. De regionala myndigheterna får ett bredare uppdrag som innefattar åtgärder för minskat resande och förstärkning av gång, cykel och andra delade mobilitetstjänster. Den regionala skattefinansieringen, som tidigare nästan uteslutande gått till

¹⁵³ Jens Portinson Hylander, John Hultén och Helena Svensson. *Ansvar och finansiering i svensk kollektivtrafik – idag och i framtiden*. K2 Working paper 2022:9. Lund: Media-Tryck, 2022. [K2 OUTREACH 2021:2 \(k2centrum.se\)](#)

kollektivtrafiken, görs om i grunden på sätt som möjliggör finansiering också av andra mobilitetstjänster.

4.5 Digital infrastruktur i Kalmar län

Det övergripande målet för den digitala infrastrukturen är att möjliggöra digital kommunikation i hela Kalmar län för alla, allt och alltid. Bredbandsinfrastrukturen ska motsvara användarens behov av digital kommunikation och stödja den digitala omställningen¹⁵⁴. Utvecklingen av en framtidssäker digital infrastruktur behöver utgå från kända förändrade samhällsbehov, samt även de behov som kan förväntas under det närmaste decenniet¹⁵⁵. Den samlade efterfrågan och utbudet av digitala tjänster i ett datadrivet samhälle förändras och ställer kontinuerligt allt större krav på infrastrukturen avseende kvalitet, kvantitet och tillgänglighet. En tillgänglig digital infrastruktur för internetanvändning samt insamling, lagring, bearbetning och analys av data är därför en grundläggande förutsättning för hållbar regional utveckling i ett datadrivet samhälle vilken stödjer och ger förutsättningar för den digitala och gröna omställningen.

Den digitala infrastrukturen har under de senaste åren fokuserat på marknadens vilja att bygga anslutningar och skapa geografisk täckning. Nuläget kan beskrivas med väl utbyggda fiberbaserade fasta nät med en geografisk täckning där människor bor (hushåll) och verkar (fasta arbetsställen). Infrastrukturen är dock fragmenterad där varje aktör ser på sin helhet. Nu behövs en förbättrad långsiktighets- och helhetssyn samt även att samhällets behov för en hållbar regional utveckling beaktas i högre grad än tidigare varit fallet. Även landsbygdsområdena ska kunna fortsätta att utvecklas vilket kräver att dessa områden är väl sammanlänkade, både med varandra och med stadsperifera områden och stadsområden. Detta gör landsbygden lättare att nå, samtidigt som det ökar lokalsamhällets tillgång till ett bredare utbud av tjänster. Det finns ett gap mellan den digitala infrastrukturens kapacitet, tillgänglighet och säkerhet och det faktiska behovet till följd av omfattningen av och innehållet i de digitala tjänsterna och dess användning.

Genom EU:s policy för det digitala decenniet¹⁵⁶ och den digitala kompassen¹⁵⁷ omfattar den digitala infrastrukturen sedan 2020 mobilitet, data, säkerhet samt uppkopplade enheter och processer. Nationella uppdrag och planer har nu (2023) börjat ta form och det kan förväntas såväl en uppdaterad bredbandsstrategi samt färdplaner som del av genomförandet av den digitala kompassen¹⁵⁸.

Genom EU-direktivet för hållbar och smart mobilitet¹⁵⁹ förtydligas det beroende som finns mellan omställningen till hållbara transporter och digitaliseringen av transportsystemen samt den digitala infrastrukturen. Uppkopplade stråk för resande med behov av mer eller mindre ständig uppkoppling kräver säkerställd tillgång till stabil och sömlös uppkoppling av god kvalitet. En förändrad arbetsmarknad ställer nya krav på mobilitet och säker tillgång till digital kommunikation. Oavsett om detta är i hemmet, under pendling till och från arbete samt på resor och möten samt för arbete som

¹⁵⁴ Region Kalmar län. *Bredbandsstrategi för Kalmar län 2018-2025 – Handlingsprogram under Kalmar läns regionala utvecklingsstrategi*. Kalmar: Region Kalmar län. [regional-bredbandstrategi-for-kalmar-lan-2018-2025.pdf](https://regionkalmar.se/region-kalmar-lan-2018-2025.pdf) (regionkalmar.se)

¹⁵⁵ Post- och telestyrelsen (PTS). *Bredband till allt – Åtgärder för ett helt uppkopplat Sverige*. Stockholm: PTS, 2022. [Bredband till allt – Åtgärder för ett helt uppkopplat Sverige](https://pts.se/om-pts/utveckling-och-forskning/bredband-och-telekom/bredband-till-allt-2022) (pts.se)

¹⁵⁶ Europeiska Kommissionen. *Europaparlamentets och rådets beslut om inrättande av 2030-policyprogrammet "En färdväg för det digitala decenniet"*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0574&from=EN>

¹⁵⁷ Europeiska Kommissionen. *Digital kompass 2030: den europeiska vägen in i det digitala decenniet*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118&from=en>

¹⁵⁸ Europeiska Kommissionen. *Europaparlamentets och rådets beslut om inrättande av 2030-policyprogrammet "En färdväg för det digitala decenniet"*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0574&from=EN>

¹⁵⁹ Europeiska Kommissionen. *Strategi för hållbar och smart mobilitet – att sätta EU-transporterna på rätt spår för framtiden*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0789&from=EN>

naturligt utförs utomhus och under rörelse av både människor, maskiner och saker (sensorer). Den digitala kommunikationen via satellit kommer komplettera täckningen och vara viktigt för en ständig uppkoppling och inte minst redundans. Genom att Low Earth Orbit -satelliter skjuts upp kommer ökad bandbredd och lägre fördröjning stärka den digitala infrastrukturen¹⁶⁰. Genom IRIS² kommer det från 2024 finnas ett satellitsystem inom EU¹⁶¹ vilket är av betydelse ur säkerhets- och geopolitiska perspektiv.

När stora datamängder, inkl. öppna data, är standardiserade skapar det nya förutsättningar för innovation, hållbar regional utveckling och nya jobb i alla branscher och samhällssektorer vilket krävs i bygget av ett ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbart samhälle. Genom utvecklingen av det datadrivna samhället ställs också nya krav vilket förändrar arkitekturen av näten. Data behöver göras tillgänglig närmare användaren med låg fördröjning samtidigt som mängden data, inkl. frågor om ”molnlagring- och tjänster” och halvledare, som ska hanteras ökar. För hållbar regional utveckling behövs ställningstaganden som gör att infrastrukturer kan samplaneras och nyttjas gemensamt för att bli en mer intressant region att attrahera investeringar till. Samhällets långsiktiga behov av digital infrastruktur bör ingå som en del i regionens planeringsunderlag för hållbar regional utveckling och även för kommunernas översiktsplanering.

4.5.1 Tillgång till snabbt bredband i länet

Utvecklingen av tillgängligheten till snabbt bredband i länet har varit god över tid visar siffror från Post- och telestyrelsen. 93 procent av alla hushåll och 86,2 procent av arbetsställen i länet hade 2021 möjligheten till att koppla upp sig till höghastighetsbredband (1 GB/s). Det finns dock skillnader inom länet. Mindre än 70 procent av hushållen och arbetsställen på glesbygden hade den möjligheten. Sett till kommunal nivå, finns det stora skillnader: från 54,6 procent i Torsås till 99 procent i Kalmar¹⁶².

4.5.2 Områden med störst betydelse för utvecklingen av digital infrastruktur

Tillgänglighet

Digital infrastruktur är geografiskt tillgänglig där användaren behöver uppkoppling¹⁶³ och att digitala tjänster kan användas oavsett vem som äger och kontrollerar den digitala infrastrukturen¹⁶⁴.

Tillförlitlighet

Realtidsanvändning exempelvis VR och robotisering, ställer stora krav på ökad kapacitet och på låg fördröjning i näten där användaren behöver kunna flytta sig mellan olika nät, tekniker och leverantörer med en bättre användarupplevelse. Övergången från IPv4 till stöd för IPv6, som varit långsam i Sverige och i länet, är viktig del av det smarta samhället. En för långsam övergång innebär även att vissa digitala tjänster inte längre kan användas eftersom de enbart hanterar IPv6¹⁶⁵.

Robusthet och redundans

¹⁶⁰ Post- och telestyrelsen (PTS). *Bredband till allt – Åtgärder för ett helt uppkopplat Sverige*. Stockholm: PTS, 2022. [Bredband till allt – Åtgärder för ett helt uppkopplat Sverige \(pts.se\)](https://pts.se/om-pts/utredningar-och-rapporter/bredband-till-allt-2022)

¹⁶¹ European Commission. *Proposal for a regulation of the european parliament and of the council*. Strasbourg: European Commission, 2022. [Commission Staff Working Document - Impact Assessment \(EN\) Part 1.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip19_1837)

¹⁶² Post- och telestyrelsen (PTS). *Mobiltäckning och bredband*. PTS. [Mobiltäckning och bredband | \(pts.se\)](https://pts.se/om-pts/utredningar-och-rapporter/mobiltackning-och-bredband)

¹⁶³ Europeiska Kommissionen. *Europaparlamentets och rådets beslut om inrättande av 2030-policyprogrammet "En färdväg för det digitala decenniet"*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0574&from=EN>

¹⁶⁴ Europeiska Kommissionen. *Europeisk förklaring om digitala rättigheter och principer för det digitala decenniet*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2022. [IMMC.COM%282022%2928%20final.SWE.xhtml.1_SV_ACT_part1_v2.docx \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip22_1000)

¹⁶⁵ Post- och telestyrelsen (PTS). *IPv6 i Sverige – inte längre tillräckligt med enbart främjandeåtgärder: Redovisning av uppdrag enligt regleringsbrev för 2021*. Stockholm: PTS, 2022. [IPv6 i Sverige – inte längre tillräckligt med enbart främjandeåtgärder \(pts.se\)](https://pts.se/om-pts/utredningar-och-rapporter/ipv6-i-sverige)

Nätägare behöver proaktivt verka för en höjd nivå av robusthet och redundans samt formulera miniminivåer för specifika funktioner som motsvarar kraven på säkerhet och robusthet för samhällsviktiga digitala tjänster. Bredbandsinfrastruktur behöver även sättas in i ett drifts-, försvars- och beredskapsperspektiv. Betydelsen av att nät fungerar och är tillgängliga blir alltmer kritiskt i takt med en ökad digitalisering. Smarta hållbara elnät är en viktig del av bredbandsinfrastrukturen och i kombination med utveckling av batterier höjs motståndskraften mot driftavbrott.

Säkerhet

Genomförandet av NIS¹⁶⁶- och NIS2¹⁶⁷-direktiven (EU lagstiftning för cybersäkerhet) stärker kravbilderna för ett systematiskt säkerhetsarbete vilket direkt eller indirekt kommer att påverka leverantörer och leverantörskedjor i hela länet. Senast 2026 kommer mobilnäten behövt genomföra de åtgärder för säkerhet och säkerhetsskydd som finns för beslut om spektrumtillstånd¹⁶⁸. Motsvarande krav på finns dock inte för de fasta näten. Samtidigt kommer nya kompletterande regelverk för hantering av data vilka strävar efter att väga integriteten, med tillgänglighet av data (stora datamängder), spårbarhet (blockkedjeteknologier) och värdet av data (ägande)¹⁶⁹. Det blir även allt viktigare att beakta de utmaningar kring säkerheten i nätet som utgörs av länets alla miljoner uppkopplade sensorer och annan användarutrustning som kommer att utgöra en viktig och stor del av nätet.

Enkelhet för användaren

För användare kan den digitala omställningen upplevas som svår att förstå och det är inte alltid enkelt att förstå villkor och erbjudanden vid köp av abonnemang, produkter eller att känna sig säkra i sitt användande. Kunskaphöjande insatser om digitala tjänster och användning är fortsatt viktigt, precis som genomförande av insatser för personer med funktionsnedsättning¹⁷⁰.

4.6 Miljö

En miljö i balans är en förutsättning för hållbar utveckling. Omställning till resurseffektiva och kretsloppsanpassade lösningar som bygger på förnybara råvaror och hållbara ekosystem blir allt viktigare. Kalmar län ligger långt framme på området men det behöver fortsätta att utvecklas. Här finns stora utmaningar, men rätt hanterat även möjligheter.

Länets arbete inom miljöområdet ska bidra till minskad negativ miljöpåverkan, ett effektivare resursnyttjande och ett växande näringsliv som bidrar till hållbar utveckling. Den offentliga sektorn ska vara ledande och visa att det är möjligt att kombinera ambitiösa klimatmål med hållbar tillväxt.

4.6.1 Den gröna given – Europas agenda för hållbar tillväxt

EU-kommissionen har antagit ett paket för att minska nettoutsläppen av växthusgaser med minst 55 procent till 2030, jämfört med 1990 års nivåer. Den gröna given syftar till att ställa om EU till en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi där det inte finns några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050, där den ekonomiska tillväxten har frikopplats från resursförbrukningen och där inga människor eller platser lämnas utanför.¹⁷¹ De ansträngningar som hittills har gjorts räcker inte för att nå målen.

¹⁶⁶ EUR-Lex. Direktiv. *Europeiska unionens officiella tidning*. 2016-07-19. [EUR-Lex - 32016L1148 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

¹⁶⁷ EUR-Lex. Direktiv. *Europeiska unionens officiella tidning*. 2022-12-27. [Publications Office \(europa.eu\)](#)

¹⁶⁸ Post- och telestyrelsen (PTS). Godkännande av sökande samt tillkommande villkor i auktion av frekvensbanden 3,5 GHz och 2,3 GHz. *PTS. beslut-godkanda-budgivare-och-tillkommande-villkor.pdf* (pts.se)

¹⁶⁹ Europeiska Kommissionen. *Europaparlamentets och rådets förordning om harmoniserade regler för skäligen åtkomst till och användning av data (dataakten)*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2022. [IMMC.COM%282022%2968%20final.SWE.xhtml.1_SV_ACT_part1_v2.docx \(europa.eu\)](#)

¹⁷⁰ EUR-Lex. Direktiv. *Europeiska unionens officiella tidning*. 2019-06-07. [Tillgänglighetsdirektivet](#)

¹⁷¹ Europeiska Kommissionen. EU:s gröna giv. *Europeiska Kommissionen. EU:s gröna giv (europa.eu)* (Hämtad 2023-02-28)

Planen ”Fit for 55” föreslår därför insatser inom energi, jordbruk, industri, finansiering och regional utveckling, klimat, miljö och hav, transporter, forskning och innovation samt boende.¹⁷²

EU:s handlingsplan för en ny cirkulär ekonomi är en viktig byggsten i den europeiska gröna given. Den vill göra hållbara produkter till norm, stärka konsumenternas ställning, öka cirkulariteten i utvalda sektorer samt minska mängden avfall. Näringslivet behöver vara innovativt och ställa om, konsumenterna behöver uppmuntras till medvetna val och lagstiftarna behöver sätta ramar genom regler.¹⁷³ En annan viktig byggsten är EU:s taxonomi, d.v.s. klassificering av ekonomiska aktiviteter för att ange vilka som är hållbara. Klassificeringen tar hänsyn till begränsning av klimatförändringar, anpassning till klimatförändring, hållbar användning och skydd av vatten samt marina resurser, omställning till en cirkulär ekonomi, förebyggande och begränsande av miljöförstöring samt skydd och återställande av biologisk mångfald.¹⁷⁴

Forskning och innovation driver omställningen. Horizon Europe är EU:s forsknings- och innovationsprogram 2021–2027. Över 35 procent av programmets resurser har avsatts för att adressera klimatförändringen. Horizon Europe inkluderar bland annat partnerskap för forskning och innovation inom transporter, batterier, ren vätgas, stål utan kol, bioekonomi, byggd miljö och biologisk mångfald. Programmet rymmer också så kallade ”missions”, som syftar till att hitta konkreta lösningar på stora utmaningar. Fyra av fem missions kan kopplas direkt till den gröna given.¹⁷⁵

4.6.2 Vatten

Vatten av god kvalitet och i tillräcklig mängd är avgörande för regionens utveckling. Vattenmiljöer utgör också viktiga ekosystem. Därför krävs ett aktivt arbete bland länets aktörer samt en fortsatt nära och strukturerad samverkan. För att trygga människors hälsa nu och i framtiden är det viktigt att skydda råvatten i samhällsplaneringen, liksom att hushålla effektivt med de begränsade vattenresurserna. För att minska övergödningen krävs också ett internationellt samarbete mellan länderna kring Östersjön.¹⁷⁶

Vattenmyndigheten lyfter fram ett antal utmaningar för Södra Östersjöns vattendistrikt. Dessa är torka, vattenbrist och ibland översvämning, övergödning från land, miljögifter även i dricksvatten, många hinder i vattendragen, att det saknas bedömningsgrunder för brunt vatten samt fortsatt försurning trots kalkning.¹⁷⁷

4.6.2.1 Torka, vattenbrist och ibland översvämning

Den statliga utredningen Klimatförändringar och dricksvattenförsörjning (SOU 2015:51) presenterade klimatberäkningar för Sverige för perioden från 1900-talets slut och ett sekel framåt. Beräkningarna visar hur vattentillgången under vår, sommar och höst förväntas minska med 10-40 procent i sydöstra Sverige.¹⁷⁸

¹⁷² Europeiska Kommissionen. EU:s gröna giv. *Europeiska Kommissionen. [EU:s gröna giv \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/eu-press-room/2023/02/28/EN/1/1012223main.pdf)* (Hämtad 2023-02-28).

¹⁷³ Europeiska Kommissionen. Förändra våra produktions- och konsumtionsvanor: Den nya handlingsplanen för den cirkulära ekonomin visar vägen mot en klimatneutral och konkurrenskraftig ekonomi med starka konsumenter. *Europeiska Kommissionen. 2020. [Handlingsplan för den nya cirkulära ekonomin \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/eu-press-room/2020/12/14/EN/1/1012223main.pdf)* (Hämtad 2023-02-28).

¹⁷⁴ Europeiska Kommissionen. Sverige och EU:s gröna giv – för miljön och klimatet. *Europeiska Kommissionen. [Sverige och EU:s gröna giv - för miljön och klimatet \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/eu-press-room/2023/02/28/EN/1/1012223main.pdf)* (Hämtad 2023-02-28).

¹⁷⁵ Europeiska Kommissionen. Research and innovation for the European Green Deal. *Europeiska Kommissionen. [European Green Deal \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/eu-press-room/2023/02/28/EN/1/1012223main.pdf)* (Hämtad 2023-02-28).

¹⁷⁶ Region Kalmar Län. *Klimat att växa i: Regional utvecklingsstrategi för Kalmar Län 2030*. Kalmar: Region Kalmar län, 2022.

¹⁷⁷ Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt. *Vattenmyndigheterna. [Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna](https://vattenmyndigheterna.se/utmaningar-i-sodra-ostersjons-vattendistrikt)*

¹⁷⁸ Länsstyrelsen. *Regional vattenförsörjningsplan för Kalmar län, reviderad 2022, remissversion*.

Figur 4-18. Förändring av förväntad nederbörd under årstiderna från slutet av 1900-talet till slutet av 2000-talet utifrån scenario RCP8,5 (utsläpp av växthusgaser fortsätter oförhindrat). Källa: Naturvårdsverkets bok *En varmare värld – tredje uppl.*

Vattenmyndigheten för södra Östersjön konstaterar att sydöstra Sverige redan har problem med torka och vattenbrist och att detta förväntas förvärras i takt med en högre medeltemperatur. Vattenmyndigheten har tagit fram ett delåtgärdsprogram för att förebygga vattenbrist och föreslår åtgärder för vatteneffektivisering, detta för att behålla mer vatten i landskapet samt för hållbart vattenuttag.¹⁷⁹ Region Kalmar län leder, i linje med detta, ett östersjöprojekt om vattenhållande åtgärder i landskapet samt ett projekt om vattenbesparande åtgärder i industrin.

Samtidigt konstaterar Vattenmyndigheten för Södra Östersjöns vattendistrikt att årsmedelnederbörden har ökat. Myndigheten gör också bedömningen att årsmedelnederbörden kommer att stiga ytterligare. Nederbörden kommer dock att vara ojämnt fördelat med långa perioder av torka under vår och sommar medan kraftiga skyfall oftare kommer att ske under vinter (figur 4-18). Fler skyfall innebär en ökad risk för översvämningar som, förutom skador på infrastruktur och livsmedelsproduktionen, även kan leda till en ökad transport av närsalter och miljögifter.¹⁸⁰

4.6.2.2 Utsläpp av näringsämnen till Östersjön

Övergödning orsakas av alltför höga halter av kväve och fosfor och drabbar marker såväl som sjöar, vattendrag och hav. Kalmar län har problem med övergödning i kustvattnet men även i vissa vattendrag och sjöar. Orsaken är bland annat läckage från jord- och skogsbruksmark samt utsläpp från avloppsanläggningar och dagvatten, men även ett avvattnat landskap och fysisk påverkan på sjöar och vattendrag i form av till exempel torrlägningsföretag, utdikningar, rensningar och utgrävningar. Enligt länsstyrelsens bedömning kommer miljömålet minskad övergödning inte att nås till 2030 och trenden är neutral, det vill säga vare sig ökande eller minskande utsläpp¹⁸¹.

¹⁷⁹ Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt. *Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna* (Hämtad 2023-01-26).

¹⁸⁰ Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt. *Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna* (Hämtad 2023-01-26).

¹⁸¹ RUS. Kalmar län. *RUS. Kalmar län - Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (rus.se)* (Hämtad 2023-01-26).

Länets långa kuststräcka påverkas också av hur tillståndet är ute till havs. Näringsrikt utsjövatten driver in mot kusten med till exempel algblomningar som följd. I Östersjön är övergödning ett av de allvarligaste hoten. Analyser från 2019 visar att nära en tredjedel av Östersjöns botten led av syrebrist eller var helt syrefri. Det senare motsvarar en yta större än Danmark.¹⁸² Syrefria botten orsakas av övergödning och leder i sin tur till att fosfor kan frigöras från bottensedimenten, med risk för ytterligare algblomning, än större ytor med syrefria miljöer och ytterligare övergödning¹⁸³.

Eftersom det dåliga miljötillståndet i utsjön också påverkar kustområdena är det extra viktigt att påverkan från land blir så liten som möjligt. Ett internationellt samarbete är av stor vikt. För kväve gäller detta inte bara vattenburna utsläpp, utan också luftburna utsläpp från till exempel biltrafik, sjöfart och kraftverk¹⁸⁴.

4.6.2.3 Vattenbehov

Ungefär två tredjedelar av det sötvatten som användes i Kalmar län år 2020 var ytvatten, det vill säga vatten från sjöar och vattendrag.¹⁸⁵ Industrin (framför allt massa- och pappersindustrin) är den sektor som använder mest. År 2015 stod den för mer än hälften av sötvattenanvändningen. Den absolut största delen kommer från egna ytvattentäkter.¹⁸⁶

År 2015 stod jordbruket för ca 11 procent av sötvattenanvändningen i länet. Skåne var det län som nyttjade mest vatten för bevattning, därefter kom Kalmar län. Nationellt användes omkring två tredjedelar av jordbrukets sötvatten till bevattning och resterande till djurens dricksvatten.¹⁸⁷

För Kalmar läns del väntas klimatförändringar leda till att säsongen med låga flöden blir längre, samtidigt som regionen behöver ökade vattenbehov för bevattning, dricksvatten till djur och en större sommarbefolkning.¹⁸⁸

Länets vattenförsörjningsplan (2013) redovisar en prognos för framtida vattenförbrukning. Prognosen är baserad på en hög befolkningstillväxt. Från år 2010 till år 2040 beräknas länets vattenbehov öka med ca 11% under ett normalår. För torrår antas bevattningsmängden fördubblas, vilket ger en total ökning på ca 18% ett torrår år 2040. För år 2100 ökar vattenbehovet med 40% ett normalår och 51% ett torrår. Den största orsaken till det ökade vattenbehovet är förväntad befolkningsutveckling och allmän samhällsutveckling (tillväxt).¹⁸⁹

4.6.3 Klimat och energi

Klimatkrisen orsakas av utsläpp av växthusgaser och är en av vår tids största utmaningar. Enligt FN:s klimatpanel behöver de globala utsläppen till en början halveras mellan åren 2020 och 2030 för att klara de gemensamma målen och undvika skenande klimatförändringar.

Växthusgaser är till exempel metan, koldioxid och lustgas. I Kalmar län var de totala utsläppen av växthusgaser drygt 1,3 miljoner ton år 2020. Länet har en stor jordbrukssektor och cirka 40% av klimatutsläppen kom från jordbruk, framför allt från idisslande djur, gödsel och markanvändning. Resten av de territoriella utsläppen är till största delen kopplade till användningen av fossila bränslen i

¹⁸² RUS. Kalmar län. *RUS. Kalmar län - Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (rus.se)* (Hämtad 2023-01-26).

¹⁸³ Sveriges miljömål. Syrefattiga och syrefria botten. *Naturvårdsverket. Syrefattiga och syrefria botten - Sveriges miljömål (sverigesmiljomal.se)* (Hämtad 2023-03-15).

¹⁸⁴ RUS. Kalmar län. *RUS. Kalmar län - Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (rus.se)* (Hämtad 2023-01-26).

¹⁸⁵ Länsstyrelsen. *Regional vattenförsörjningsplan för Kalmar län, reviderad 2022, remissversion.*

¹⁸⁶ Länsstyrelsen. *Regional vattenförsörjningsplan för Kalmar län, reviderad 2022, remissversion.*

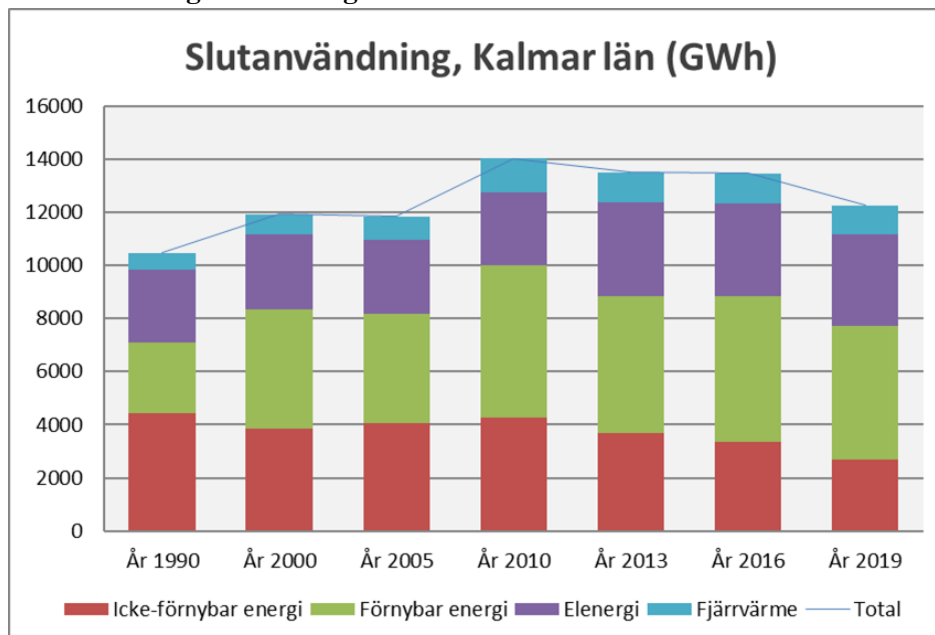
¹⁸⁷ Länsstyrelsen. *Regional vattenförsörjningsplan för Kalmar län, reviderad 2022, remissversion.*

¹⁸⁸ Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt. *Vattenmyndigheterna. Utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna* (Hämtad 2023-01-26).

¹⁸⁹ Länsstyrelsen Kalmar län. *Regional vattenförsörjningsplan Kalmar län 2013*. Kalmar: Länsstyrelsen Kalmar län, 2013. [2013_2 \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se)

energisektorn, se nedan¹⁹⁰. Till detta ska läggas länets indirekta klimatpåverkan. År 2021 var Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp ungefär 1,7 gånger större än landets samlade territoriella utsläpp¹⁹¹.

4.6.3.1 Energianvändning

Figur 4-19. Slutanvändning av energi i Kalmar län. Källa: Energibalans Kalmar län 2019.

Utvecklingen i Kalmar län är positiv på många sätt. Energianvändningen minskar och andelen förnybart i energimixen har ökat (figur 4-19). Den el som används är till största delen fossilfri. Industrin använder mest energi, men mycket är bioenergi. Fjärrvärmeproduktionen använder mycket lite fossilt (cirka 2 procent år 2019). Den stora utmaningen finns i transportsektorn, som är den största användaren av fossila bränslen. Mer än 90 procent av den olja som används i länet går till transporter.¹⁹²

Totalt användes i Kalmar län ca 12 TWh energi under år 2019. Användningen tycks ha nått sin kulmen någon gång runt år 2010. Då var också användningen av bensin och diesel som högst. Eldningsoljan har minskat kontinuerligt sedan början av 2000-talet.¹⁹³

Två tredjedelar av energitillförseln är från förnybara källor och andelen har ökat med 20 procentenheter sedan 1990. Den viktigaste förklaringen är omställningen inom uppvärmningssektorn, från fossil eldningsolja till värmepumpar samt bioenergi i fjärrvärmeproduktionen. En annan förklaring är mer förnybar elproduktion i länet. Minskningen av fossila källor i industrin och transporter är också märkbar under senare år.¹⁹⁴

4.6.3.2 Effektiv energianvändning

Det finns, på olika nivåer, mål för en effektivare energianvändning men det finns inget absolut sätt att mäta detta på. Ett sätt är att redovisa den totala energianvändningen i länet i relation till storleken på

¹⁹⁰ Sveriges miljömål. Utsläpp av klimatpåverkande gaser i Kalmar län. Naturvårdsverket. [Kalmar län - Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](https://www.naturvardsverket.se/regioner/kalmar-lan) (Hämtad 2023-01-26).

¹⁹¹ Naturvårdsverket. Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp. Naturvårdsverket. [Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp \(naturvardsverket.se\)](https://www.naturvardsverket.se/regioner/kalmar-lan)

¹⁹² Energikontor sydost. Energibalans för 2019 - Kalmar län. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://www.regionkalmar.se)

¹⁹³ Energikontor sydost. Energibalans för 2019 - Kalmar län. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://www.regionkalmar.se)

¹⁹⁴ Energikontor sydost. Energibalans för 2019 - Kalmar län. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://www.regionkalmar.se)

bruttoregionprodukten, BRP. De senaste decennierna ger ingen entydig bild av utvecklingen, men under senare delen av tioåret tycks trenden vara ökad effektivitet¹⁹⁵.

Användningen av fossil energi per länsinvånare minskar över tid. Om minskningen skulle fortsätta på samma sätt framåt i tiden, så skulle behovet av fossil energi vara borta runt år 2085¹⁹⁶.

4.6.4 Klimatförändringar¹⁹⁷

Medeltemperaturen i Sverige har ökat med 0,5 grader Celsius per decennium sedan 1980-talet och ett förändrat klimat påverkar samhället på många olika sätt.¹⁹⁸ Kalmar län har normalt sett mindre nederbörd jämfört med resten av Sverige. I framtiden kommer det att bli allt vanligare med markytetorka, foderbrist och låga grundvattennivåer både i små och stora vattenmagasin. Högre temperaturer sommartid kommer att leda till ökad vattenavdunstning och längre växtsäsonger. Varmare somrar innebär också att konsumtionen av vatten kommer att öka – till människor, djur och växter. Detta minskar vattentillgångarna ytterligare och ökar kraven på bra vattenhushållning. Ett varmare klimat innebär även risk för att nya sjukdomsframkallande virus, protozoer, bakterier och parasiter kan uppträda i våra vattensystem.

Omkring en fjärdedel av Sveriges odlingslandskap finns i Kalmar län och här finns drygt dubbelt så stor andel naturbetesmark och åkermark som i övriga Sverige. Ett varmare klimat innebär att förutsättningarna för odling förändras. Nya grödor kan odlas och växtsäsongerna blir längre. Samtidigt ökar riskerna för torka samt sjukdomar och skadeangrepp. För skogsbruket innebär det varmare klimatet en ökad tillväxt samtidigt som skadeangrepp från insekter och risker för både torka och stormskador ökar.

Kalmar län är ett natur- och kulturgeografiskt mycket variationsrikt område. Klimatförändringarna innebär att förutsättningarna för flera av länets djur och växter förändras och är ett av de allvarligaste hoten mot biologisk mångfald. Kombinationen av klimatförändringar och ändrad markanvändning med ett monotont jord- och skogsbruk gör att många arter blir hårt trängda med minskande populationer. Samtidigt klarar flera invasiva främmande arter av vintrarna, som allt oftare blir mildare, vilket gör att arterna etablerar sig i olika ekosystem med varierande påverkan. Klimatförändringarna medför också flera hot mot länets värdefulla och viktiga kulturmiljöer.

I Östersjön innebär klimatförändringarna att temperaturen i havet nu stiger med en halv grad per årionde med minskande salthalt och ett snabbt försurat hav. Mildare vintrar med höga vinterflöden gör att risken för övergödning samt syrefria bottnar ökar. Andra risker kan samverka med klimatförändringar på ett negativt sätt, det gäller bland annat utfiskning, plaster och försämrade spridningsvägar.

I den nationella strategin för klimatanpassning¹⁹⁹ har vissa samhällskonsekvenser bedömts vara särskilt viktiga i det fortsatta arbetet med klimatanpassning. De gäller också för Kalmar län. Bland viktiga konsekvenser märks ras, skred och erosion samt översvämningar. Andra exempel är höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur, brist i vattenförsörjningen för enskilda, jordbruk och industri samt biologiska och ekologiska effekter som påverkar en hållbar utveckling. Ytterligare exempel på viktiga konsekvenser är påverkan på inhemsk och internationell

¹⁹⁵ Länsstyrelsen Kalmar län. Kalmar län i ett förändrat klimat. Länsstyrelsen Kalmar län. [Kalmar län i ett förändrat klimat \(lansstyrelsen.se\)](https://lansstyrelsen.se) (Hämtad 2023-01-26).

¹⁹⁶ Länsstyrelsen Kalmar län. Kalmar län i ett förändrat klimat. Länsstyrelsen Kalmar län. [Kalmar län i ett förändrat klimat \(lansstyrelsen.se\)](https://lansstyrelsen.se) (Hämtad 2023-01-26).

¹⁹⁷ Den här rubriken är baserat på information hämtad från: Länsstyrelsen Kalmar län. Kalmar län i ett förändrat klimat. Länsstyrelsen Kalmar län. [Kalmar län i ett förändrat klimat \(lansstyrelsen.se\)](https://lansstyrelsen.se) (Hämtad 2023-01-26), , om ingen annan källa anges.

¹⁹⁸ Sandra Andersson, Thomas Carlund, Sverker Hellström, Magnus Joelsson, Erik Kjellström, Semjon Schimanke, och Lennart Wern. Observerad klimatförändring i Sverige 1860–2021 (Klimatologi 69) Norrköping: SMHI, 2022.

¹⁹⁹ Prop. 2017/18:163. *Nationell strategi för klimatanpassning*. Miljö- och energidepartementet. https://www.regeringen.se/contentassets/8c1f4fe980ec4fcb8448251acde6bd08/171816300_webb.pdf

livsmedelsproduktion och handel, ökad förekomst av skadegörare, sjukdomar och invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter samt risker kopplat till migration och finansiella risker.

4.7 Elförsörjning

Sverige har under lång tid haft ett stabilt elsystem med hög driftsäkerhet, låg klimatpåverkan och låga elpriser. Kriget i Ukraina har dock minskat leveransen av naturgas till Europa. Dessutom har vi under senare år haft mindre nederbörd och mindre vind än normalt. Detta har sammantaget bidragit till kraftigt ökade elpriser, inte minst i södra Sverige. Ökade kostnader inom de flesta branscher har drivit upp inflationen till rekordhöga nivåer och kraftigt försämrat ekonomin för företag och privatpersoner. Samtidigt innebär elektrifieringen av samhället en omfattande strukturomvandling med stora möjligheter till hållbar utveckling för klimatet och till att skapa nya jobb i innovativa och konkurrenskraftiga företag.

År 2022 exporterade Sverige netto 33 TWh el. Elöverskottet var större än något tidigare år och svensk export av fossilfri el bidrog till att minska koldioxidutsläppen från elproduktionen i Europa motsvarande biltrafiken i hela Sverige. Ökad produktion från vindkraft är förklaringen till den omfattande exporten. Ökad vindkraft har med råge kompenserat stängningarna av fyra kärnreaktorer och totalt producerades 170 TWh el år 2022 – också det rekord. Vindkraften har dock byggts ut mest i norra Sverige, medan konsumtionen är större i södra delen av landet, så stabiliteten i systemet är en utmaning²⁰⁰.

I vissa områden, till exempel delar av Skåne och i Stockholmsregionen, har brist på tillgänglig eleffekt de senaste åren hindrat nyetableringar och bromsat regional utveckling. Effektproblematiken beror till stor del på att elproduktionen befinner sig långt bort från användarna. Till exempel används omkring 17 procent av elen i södra Sverige, inom elområde 4, men bara 4 procent av produktionen sker här (2022)²⁰¹.

Energikontor Sydost har på uppdrag av Region Kalmar län och Tillväxtverket genomfört en förstudie om elförsörjning i Kalmar län. Arbetet genomfördes från februari till september 2022. Förstudien konstaterar, genom intervjuer med elnätsbolag och företag våren 2022, att det inte finns några större begränsningar som påverkar elförsörjningen till länet i ett kortare perspektiv.²⁰²

Det pågår en utbyggnad av nätkapaciteten och reinvesteringar i transmissions- och regionnäten, för att klara kommande behov av ett ökat uttag av el. De lokala nätbolagen arbetar kontinuerligt med reinvesteringar i sina nät. De kan oftast på relativt kort tid bygga bort kapacitetsbrister som uppstår, då dessa ledningar är mindre och oftast markförlagda. Nätägarna förväntas få en ökad inmatning från sol- och vindkraftsproduktion i sina nät, vilket leder till att de måste förbereda och ibland bygga om näten för att klara den ökade produktionen.²⁰³

Den snabba och stora prisökningen på el oroar företag och för de som har rörligt elpris ökar kostnaderna nu mångdubbelt jämfört med de senaste åren. Några företag är också oroade över om det finns en tillräcklig kapacitet för leverans av el till dem framöver.²⁰⁴ De ökade elpriserna har dock även skapat ett kraftigt ökat intresse från privatpersoner och företag att investera i solcellsanläggningar. Förstudien visar att många företag arbetar med energieffektiviseringsåtgärder för att minska sina energikostnader.

²⁰⁰ Johan Zachrisson Winberg. Chockräkningar och kris – med Sverige slog rekord i ellexport 2022. *SVT nyheter*. 2023-01-13. [Chockräkningar och kris – men Sverige slog rekord i ellexport 2022 | SVT Nyheter](#) (Hämtad 2023-01-13).

²⁰¹ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](#)

²⁰² Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](#)

²⁰³ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](#)

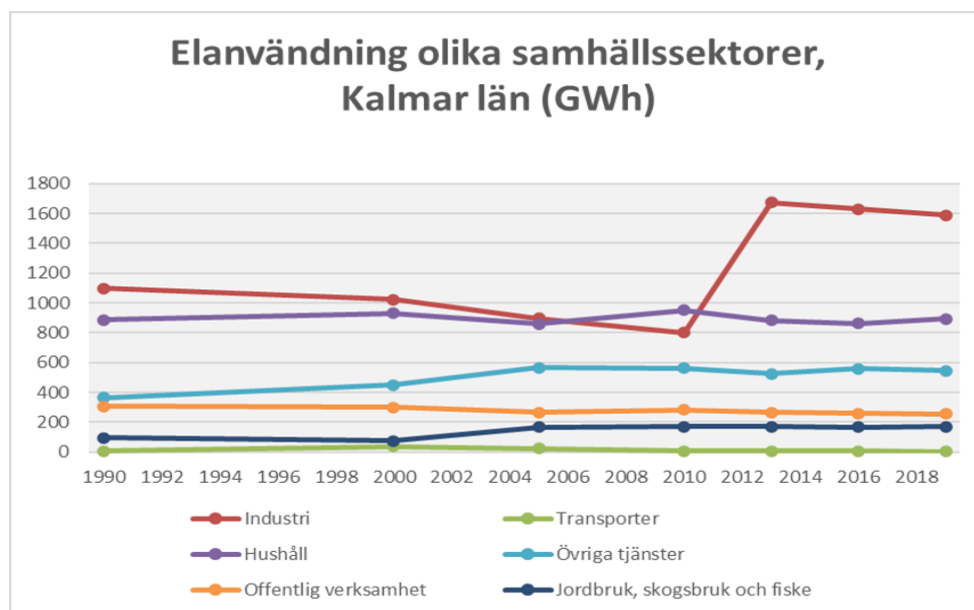
²⁰⁴ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](#)

Där det är möjligt flyttas elkrävande produktion till nätter och helger.²⁰⁵ Elpriserna har också lett till ett ökat intresse för att etablera stora solcellsparker i regionen, en del av dem på flera hundra hektar.

Förstudien om elförsörjning föreslår stöd/hjälp till företag (och offentlig sektor) för att energieffektivisera och effektoptimera. Den föreslår också projekt/aktiviteter för att minska användningen av el för uppvärmning (direktverkande el framför allt), en regional samordningsfunktion för elförsörjningen i länet samt att elsystemfrågor bättre lyfts in i regionala strategier. Under vintern 2022-2023 har den regionala utvecklingsförvaltningen gett ett extra uppdrag till Energikontor Sydost att stötta länets företag. Vid årsskiftet 2022/2023 startades Länsgrupp elförsörjning, med representanter från olika delar av elsystemet och med den regionala utvecklingsförvaltningen som sammankallande. Dagens situation gör att elfrågan framåt lär uppmärksammas på ett annat sätt i lokala och regionala planeringsdokument.

En utbyggnad av större kraftledningar kräver en mycket god framförhållning. Tillståndprocesserna är långa vilket gör att det ofta tar 8–12 år att bygga dessa ledningar. Under år 2022 startade Regionsamverkan Sydsverige (RSS) arbetet med att ta fram en så kallad effektprognos för södra Sverige. En sådan prognos kan ge underlag för kommande effektbehov och en mer långsiktig planering av elsystemets kapacitet.

4.7.1.1 Elanvändning och elens ursprung

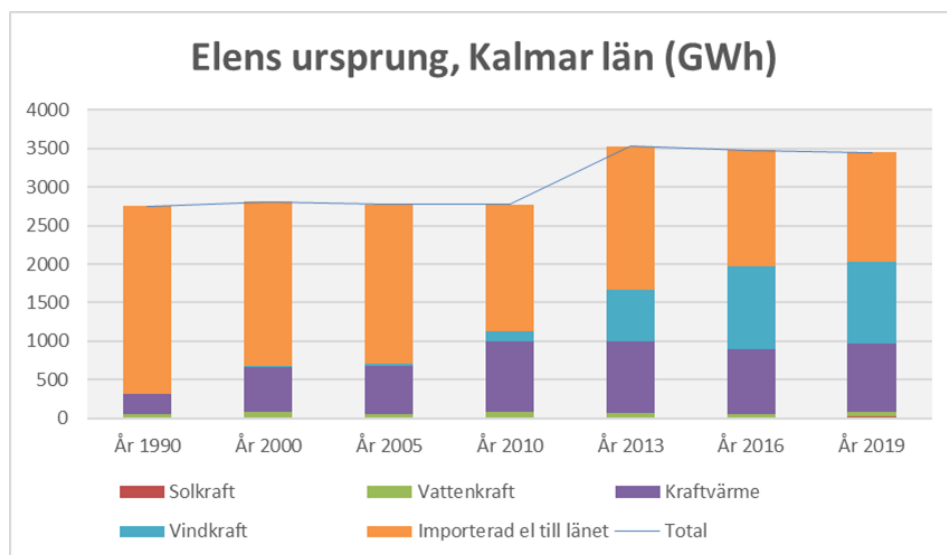
Figur 4-20. Elanvändning inom olika samhällssektorer i Kalmar län. Källa: Förstudie Elförsörjning Kalmar län.

Figur 4-20 visar olika sektors elanvändning. Kalmar län avviker från genomsnittet för Sverige genom att ha en stor andel industri. Förklaringen till den tydligt ökade elanvändningen 2012 beror på att Södra cell i Mönsterås tidigare redogjorde för den el man köpte in för sin process, medan man från och med

²⁰⁵ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](http://energikontorsydost.se)

2012 redogör för all den el som används. I det senare fallet inkluderas alltså den el som företaget själv producerar²⁰⁶.

Dagens elanvändning i Kalmar län är 14 MWh/person. Detta är något högre än genomsnittet för Sverige som är 12,9 MWh/person. Den höga siffran beror främst på el som används internt på Mönsterås Bruk²⁰⁷.

Figur 4-21. Elens ursprung, Kalmar län. Källa: Energibalans Kalmar län 2019.

Figur 4-21 visar hur stor den regionalt producerade elen är i jämförelse med den el som importeras till länet som geografiskt område.²⁰⁸ Förnybar elproduktion har utvecklats på ett positivt sätt. Biobränslebaserad kraftproduktion ligger på runt 1 TWh sedan tio år tillbaka, inkluderat är också kraft producerad på Mönsterås bruk. Utbyggnaden av vindkraft har varit snabb under 2010-talet och år 2019 var vindkraftsproduktionen lika stor som biokraften. Även el från solceller har ökat snabbt under senare år, men ligger på en betydligt lägre nivå²⁰⁹.

År 2019 var andelen regionalt producerad el 59 procent (kärnkraften borträknad²¹⁰). En mycket liten del av detta hade fossilt ursprung. Sedan dess har länets vindkraftsproduktion byggts ut med ytterligare 690 GWh. Därtill kommer mer än 1000 GWh som fått tillstånd eller är under handläggning. Om dessa förverkligas skulle Kalmar län bli nettoleverantör av förnybar kraft²¹¹.

4.7.1.2 Oskarshamns kärnkraftverk – en viktig nationell elproducent

Oskarshamn 3 är en av världens största kokarvattenreaktorer med en maximal effekt på 1450 MW. Bästa produktionsår hittills var 2021, då produktionen låg på 11,4 TWh. År 2022 producerade anläggningen 10,4 TWh el, vilket motsvarade 7,6 procent av Sveriges elanvändning. Då var anläggningstillgängligheten 87 procent.

Reaktorns produktion på omkring 11 TWh el per år kan jämföras med att Kalmar län använder omkring 3,5 TWh el om året och att länets totala energianvändning (el, värme, transporter med mera) uppgår till

²⁰⁶ Energikontor sydost. *Energibalans för 2019 - Kalmar län*. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://regionkalmar.se)

²⁰⁷ Energikontor sydost. *Energibalans för 2019 - Kalmar län*. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://regionkalmar.se)

²⁰⁸ Kärnkraftverket i Oskarshamn räknas i den regionala statistiken som en extern, nationell producent. Orsaken till detta är främst att kärnkraftverkets elproduktion är så stor att det annars blir svårt att läsa ut andra trender och förändringar.

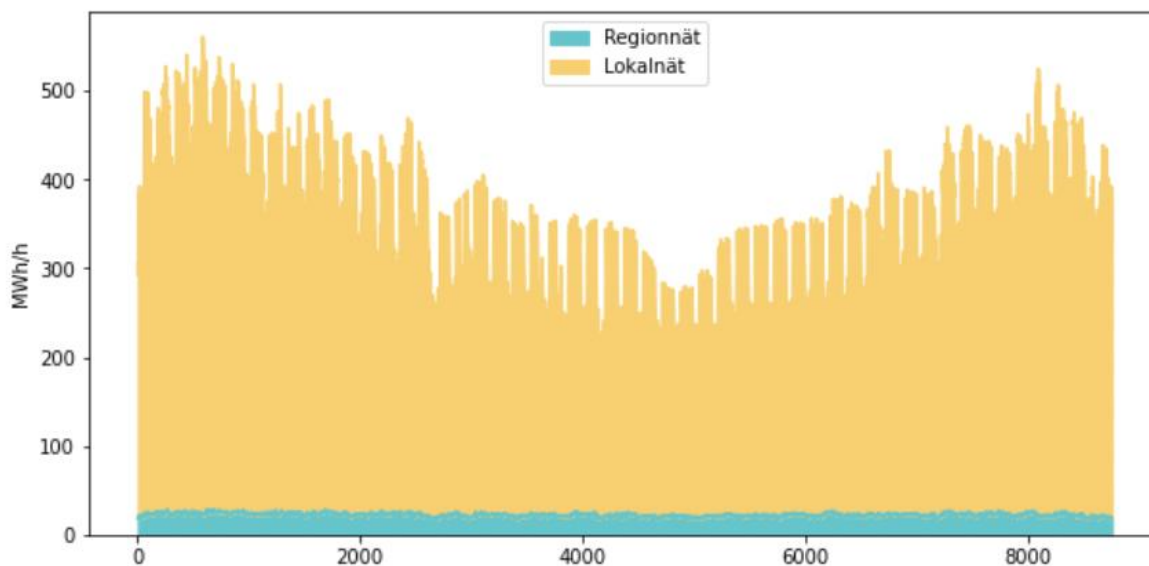
²⁰⁹ Energikontor sydost. *Energibalans för 2019 - Kalmar län*. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://regionkalmar.se)

²¹⁰ OKG. Energi utan att störa. *OKG. Välkommen till OKG - OKG* (Hämtad 2023-01-26).

²¹¹ Energikontor sydost. *Energibalans för 2019 - Kalmar län*. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](https://regionkalmar.se)

cirka 12 TWh²¹². Den kan också jämföras med OX2 planerade vindpark till havs i Östersjön, vilken förväntas generera omkring 24 TWh el per år²¹³. För havsbaserad vindkraft ligger kapacitetsfaktorn, det vill säga hur ofta maximal effekt kan utvinas, idag på 45–60 procent²¹⁴.

4.7.1.3 Effektuttag och effekttoppar

Figur 4-22. Effektuttag i Kalmar län 2019. Källa: Förstudie Elförsörjning Kalmar län.

I figur 4-22 visas effektuttaget i Kalmar län från 1 januari till 31 december 2019. Uttaget motsvarar elanvändningen per timme (effekten) i både lokal- och regionnät. Noterbart är den säsongsmässiga skillnaden, där elanvändningen under vintern är betydligt högre än under sommaren. Den säsongsmässiga skillnad som syns på lokalnätsnivå beror primärt på värmebehovet under vintersäsongen. Detta indikerar att en stor del av elen används för uppvärmning. Regionnätet har en plattare profil då främst större industrier är anslutna. Elnätsanalysen för Kalmar län visar att varaktigheten på den högsta belastningen är relativt få timmar på året. Det handlar om ett fåtal timmar då uttaget ligger på maximum, cirka 560 MWh/h. Effektuttaget ligger över 450 MWh/h under mindre än 10 procent av tiden.

4.7.1.4 Näringslivets kommande behov av el

Energimyndigheten med flera har tagit fram ett antal scenarios för landets elbehov. Elbehovet i det högsta scenariot pekar på en dubblerad elanvändning redan år 2035, från dagens 140 TWh till 280 TWh. På lång sikt väntas elbehovet öka i spannet 210–370 TWh år 2045. Det stora intervallet beror på den potentiella effekten av ett antal planerade stora industrisatsningar som ännu ligger i framtiden²¹⁵.

²¹² Energikontor sydost. *Energibalans för 2019 - Kalmar län*. Kalmar: Region Kalmar län. [Energibalans \(regionkalmar.se\)](http://energibalans.regionkalmar.se)

²¹³ OX2; Vindpark Aurora, samrådsunderlag 2021-08.

²¹⁴ Hexigon; Kultje vindkraftspark, samrådsunderlag 2021-06-17.

²¹⁵ Energimyndigheten. *Myndighetsgemensam uppföljning av samhällets elektrifiering: Rapportering 2022. ER 2023:2*. Bromma: Arkitektkopia AB, 2023. [Vägen mot en eldriven framtid \(energimyndigheten.se\)](http://vaggen.mot.en.eldriven.framtid.energimyndigheten.se)

Stora delar av ökningen är kopplad till vätgasproduktion för att ersätta kol och koks i stålindustri. Kalmar län har jämförelsevis en mindre andel företag i branscher som kraftigt kommer att öka sin elanvändning, som exempelvis stål-, batteri- och kemiindustri.²¹⁶

I rapporten *Elförsörjning Kalmar län (sep 2022)* gör Energikontor Sydost en grov bedömning av näringslivets behov av el de närmaste fem åren. Länets elanvändning har varit relativt konstant de senaste åren och energieffektivisering har kompenserat för ökad folkmängd och ökad produktion i industrin, vilket troligen kommer att fortsätta. Rapporten uppskattar att det ökade elbehovet efter genomförd elektrifiering (inklusive effektivisering) från näringslivet är ca 320 GWh årligen i Kalmar län för de kommande fem åren. Det motsvarar ungefär en tiondel av den el som idag används i länet. År 2019 använde länets industri 1,7 TWh el.²¹⁷

Enstaka större etableringar med mycket stora el- eller effektbehov är svåra att förutse. Varje fall är unikt och får därför hanteras i särskild ordning. I ett sydsvenskt perspektiv har delar av Kalmar län goda förutsättningar, vilket kan vara en konkurrensfördel.

²¹⁶ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](https://energikontorsydost.se)

²¹⁷ Johan Milton och Pierre Ståhl. *Elförsörjning Kalmar län – Rapport*. Kalmar: Energikontor sydost, 2022. [Projekt \(energikontorsydost.se\)](https://energikontorsydost.se)

5 Befolkningens hälsa

5.1 Samband mellan hälsa och ekonomisk utveckling

Det är väl dokumenterat att det finns ett samband mellan å ena sidan hälsa, sjukdomsrisk och livslängd, och å andra sidan inkomster, utbildningsnivå och levnadsvanor. Kommissionen för jämlik hälsa (SOU 2016:55) konstaterar till exempel att

- Medellivslängden ökar med utbildningsnivå, och att det skiljer nästan 6 år i medellivslängd mellan förgymnasialt och eftergymnasialt utbildade i Sverige.
- Kvinnor har en högre medellivslängd än män, samtidigt som kvinnor oftare är sjukskrivna och har en sämre självs kattad hälsa.
- Det är inte socioekonomiska faktorer såsom utbildningsnivå eller inkomstnivå som i sig själva har en skyddande effekt på hälsan, utan dessa faktorer samvarierar med andra skyddande faktorer som goda levnadsvanor såsom matvanor, fysisk aktivitet, delaktighet och samhällsengagemang.
- Det finns geografiska skillnader i hälsa mellan stad och landsbygd, mellan norra och södra Sverige och mellan olika stadsdelar i större städer.
- Personer med funktionsnedsättningar, hbtq-personer och vissa nationella minoriteter uppvisar sämre hälsa än befolkningen i stort.
- Hälsa är både en förutsättning för och ett resultat av andra villkor och möjligheter, som utbildning, arbete och levnadsvanor.

Bilden över hälsans bestämningsfaktorer²¹⁸ visar hur en enskild individs hälsa påverkas av bland annat genetiska faktorer, levnadsvanor och socioekonomi, men också av tillgången på hälso- och sjukvård. Individens hälsa påverkar inte bara den egna ekonomin utan hela hushållets ekonomiska situation, och därigenom påverkar föräldrarnas hälsa/ohälsa även barnens ekonomiska situation.

God hälsa är också en förutsättning för att kunna arbeta, och därigenom påverkar individens hälsa utbudet av arbetskraft. Utbudet av arbetskraft påverkar produktiviteten, och därigenom den regionala ekonomin. En god folkhälsa ökar också utbudet av arbetskraft, och skapar ökad produktivitet, lönsamhet och efterfrågan. Dessutom minskar samhällets kostnader för ohälsa genom minskade sjukskrivningar och lägre vårdkonsumtion²¹⁹.

God eller dålig folkhälsa skapar därför goda eller onda spiraler på samhällsnivå, och hela den regionala ekonomiska tillväxten är beroende av att folkhälsan är god. Region Kalmar län har därför en roll att fylla genom att skapa förutsättningar för en jämlik hälsa och jämlika möjligheter till utveckling för de grupper som har mindre av egna resurser att påverka detta.

Att främja hälsa och förebygga ohälsa är centrala delar i ett framgångsrikt folkhälsoarbete. Sjukdomsförebyggande eller preventiva insatser handlar om att identifiera och undanröja riskfaktorer. Om en riskfaktor för en sjukdom kan elimineras kan sjukdomen förebyggas. Exempel på insatser är att mäta blodtryck, screening för cancer och vaccinationsprogram. Arbetet med att främja hälsa i befolkningen har en salutogen utgångspunkt. Det innebär att hälsa skapas genom att stärka friskfaktorer. Exempel på hälsofrämjande insatser är att öka kunskapen om hälsa och ohälsa i befolkningen, att på

²¹⁸ Göran Dahlgren och Margaret Whitehead. Policies and strategies to promote social equality in health. *Institute of Future Studies*. 2007:14. [1991].

²¹⁹ Prop. 2017/18:249. *En god och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälspolitik*. Socialdepartementet.

olika sätt främja hälsosamma val och beteenden och på så sätt skapa förutsättningar för goda levnadsvanor. Det kan till exempel göras genom information, politiska beslut och lagstiftning.

5.2 Hur ser hälsan i befolkningen ut?

Statistik från Vården i siffror och Socialstyrelsen visar att de vanligaste sjukdomarna i länet är hjärt- och kärlsjukdomar, cancer, diabetes, psykisk ohälsa och sjukdomar i luftvägarna. En viktig faktor som påverkar sjukligheten är att befolkningen i Kalmar län är äldre än genomsnittet i Sverige, vilket leder till högre förekomst av vissa sjukdomar som är vanligare hos äldre.

Kunskapsunderlaget om folkhälsans utveckling i Kalmar län redovisas med utgångspunkt i utvalda delar av folkhälsopolitikens målområden. Varje målområde innehåller delar som har betydelse för hälsan i befolkningen och som ligger till grund för det lokala och regionala folkhälsoarbetet. Folkhälsopolitikens målområden är ofta interrelaterade och kräver samarbete mellan olika myndigheter, sektorer och organisationer för att kunna uppnås. Avsnittet bygger dels på data från Folkhälsomyndighetens enkät Hälsa på lika villkor (HLV)²²⁰, dels på vårddata från Region Kalmar län.

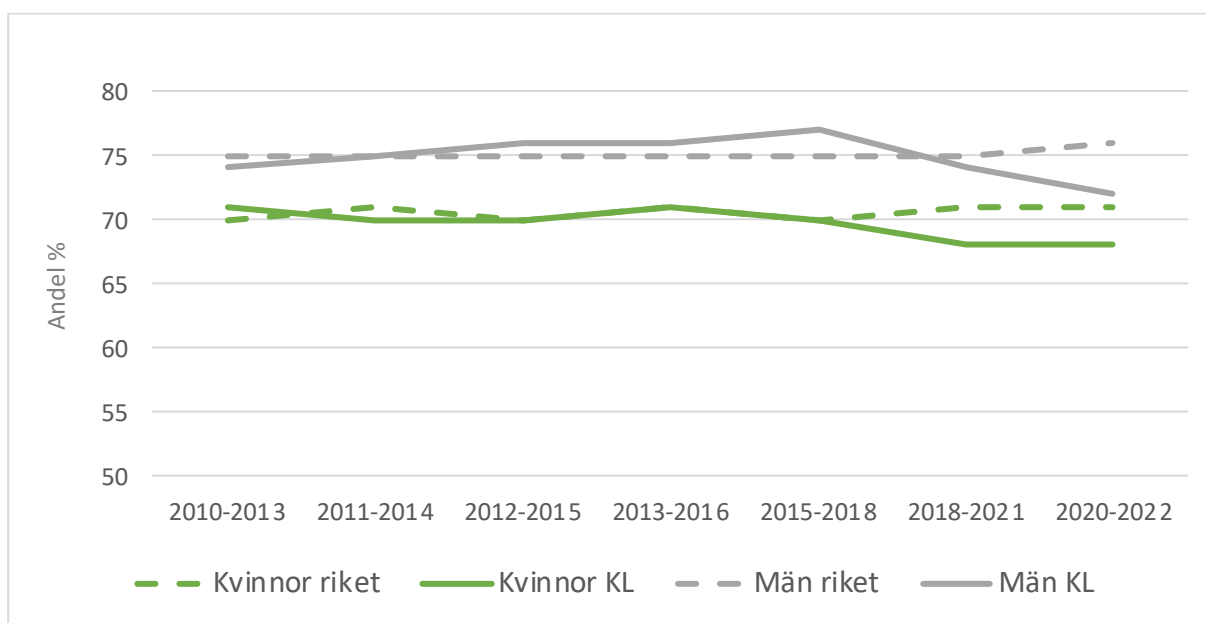
5.2.1 Självskattad hälsa

Självskattat allmänt hälsotillstånd visar hur människor uppfattar sin egen hälsa. Måttet har visat sig kunna förutsäga framtida hälsa både fysiskt och psykiskt för en individ. Andelen i befolkningen som skattar sin hälsa som god har ökat under de senaste 15-20 åren. Skillnaden mellan riket och länet har varit liten. I de senaste mätningarna sjunker andelen som skattar sin hälsa som god i Kalmar län något och ligger nu runt 70 procent. Det är en minskning jämfört med de två senaste mätningarna med ca 3 procentenheter. Samma minskning syns inte för riket där andelen ligger kvar på 73 procent. Skillnaden mellan riket och länet är statistiskt säkerställd²²¹.

Uppdelat på kön visar årets resultat att 68 procent av kvinnorna och 72 procent av männen upplever att de har en god hälsa. Båda grupper uppvisar sämre resultat jämfört med tidigare mätningar. Andelen med god hälsa är högre bland de yngre (16 – 24 år), och sjunker i de högre åldersgrupperna. Utfallet i självskattad hälsa samvarierar med utbildningsnivå, det vill säga ju högre utbildning desto bättre utfall.

²²⁰ Folkhälsomyndigheten. *Hälsa på lika villkor*. Folkhälsomyndigheten, 2022.

²²¹ Konfidensgrad 95%

Figur 5-1. Självsattad hälsa. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022

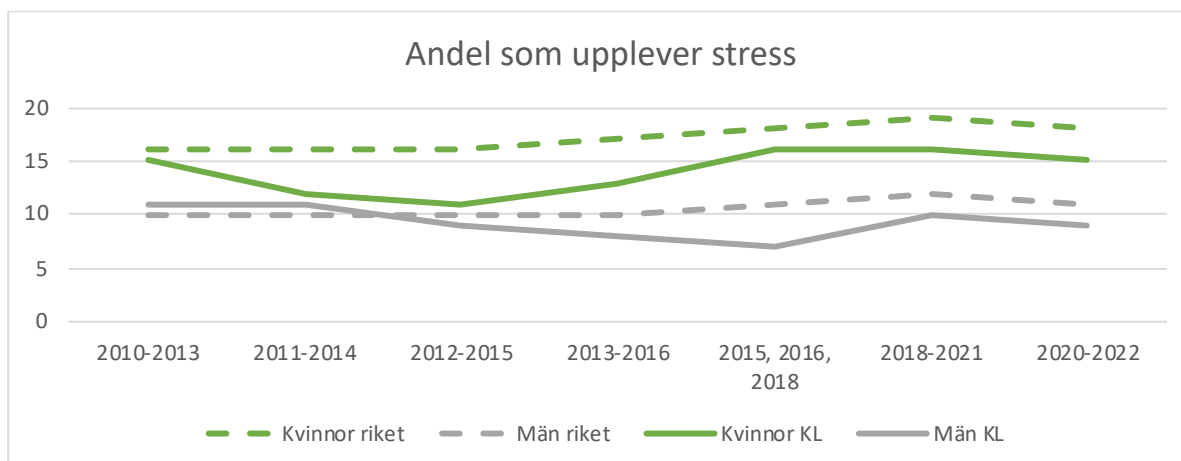
5.2.2 Psykisk hälsa och suicid

Psykisk hälsa används som ett paraplybegrepp för att beskriva både psykiskt välbefinnande och psykisk ohälsa²²². Begreppet innefattar många olikartade tillstånd från milda psykiska besvär till allvarlig psykiatrisk ohälsa. Det finns ett tydligt samband mellan psykisk ohälsa och suicid. Många som tar sitt liv har haft en depression eller någon annan form av psykiatriskt tillstånd. I HLV-enkäten 2022 uppgår andelen av befolkningen i Kalmar län som upplever en allvarlig psykisk påfrestning till 8,7 procent. Det är främst unga i åldersgruppen 16-29 år som upplever allvarlig psykisk påfrestning²²³. HLV mäter också upplevd stress. Andelen som upplever stress ligger på ungefär samma nivå som tidigare år, runt 12 procent. 3,5 procent av befolkningen uppger att de känner sig mycket stressade. Även bland andelen som uppger att de känner sig stressade samt har besvär av ångslan, ångest eller oro är åldersgruppen 16-29 år överrepresenterad, och har ökat under perioden 2006-2021. Det finns också en tydlig könsskillnad i statistiken. Andelen som uppger att de känner sig stressade är mer än dubbelt så hög bland unga kvinnor (37 procent) jämfört med unga män (17 procent).²²⁴

²²² Mätsskala Kessler 6, används sedan 2020

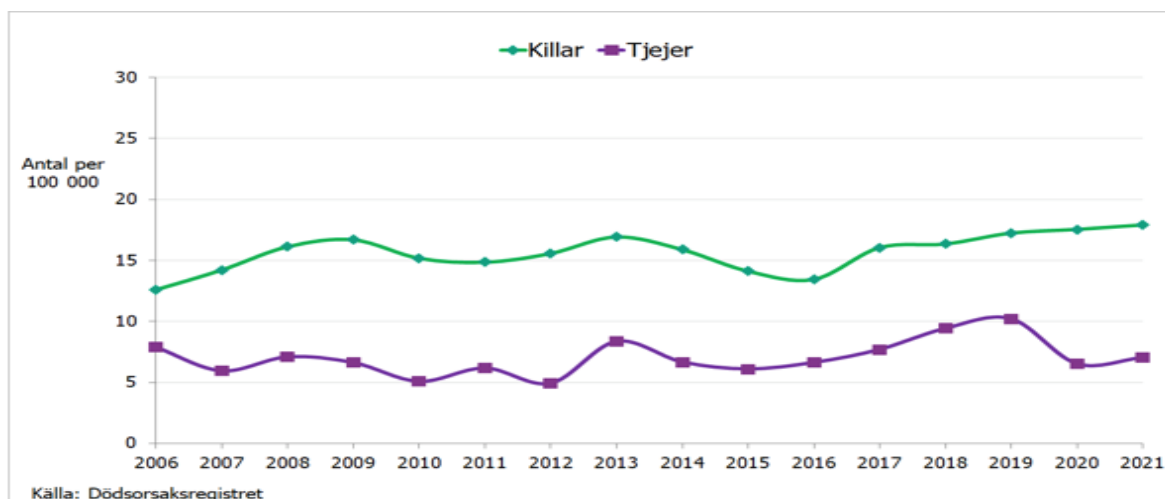
²²³ Måttet för psykisk påfrestning baseras på Kessler 6 skalan. Måttet är nytt sedan 2021 och resultat kan därför inte redovisas över tid.

²²⁴ Folkhälsomyndigheten. Statistik psykisk hälsa: yngre vuxna 16-29 år. *Folkhälsomyndigheten*. 2022. [Statistik psykisk hälsa: yngre vuxna 16-29 år — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/statistik/psykisk-halsa-yngre-vuxna-16-29-ar)

Figur 5-2. Andel som upplever stress. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022.

Antalet avlidna i suicid per 100 000 invånare har under den senaste 20-årsperioden minskat i alla åldersgrupper utom bland unga²²⁵. Antalet avlidna i suicid är dubbelt så högt bland män jämfört med kvinnor, och bland personer med förgymnasial utbildning jämfört med dem med eftergymnasial utbildning. Enligt en fördjupad analys som har gjorts av Folkhälsomyndigheten kan man se en viss ökning av suicid i åldersgruppen 20-29 år.²²⁶

Figur 5-3. Antal suicid per 100 000 invånare bland pojkar och flickor 15-29 år, 2006-2021 i Sverige. Källa: Dödsorsaksregistret.

I en sammanställning gjord av Karolinska Institutet ligger det genomsnittliga självmordstalet för perioden 2017-2021 i Kalmar län på 19,5 vilket är något över genomsnittet för riket som ligger på 18,1.²²⁷

²²⁵ Folkhälsomyndigheten. Statistik om suicid. *Folkhälsomyndigheten*. 2022.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/att-forebygga-suicid/statistik-om-suicid/>

²²⁶ Folkhälsomyndigheten. Ökning av suicid bland unga vuxna 20-29 år. Artikel 22208. *Folkhälsomyndigheten*. 2022.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/ebca89599b3b4a0da1718f482aecbf5b/okning-suicid-unga-vuxna-20-29-ar.pdf>

²²⁷ Karolinska Institutet (KI). Självmord i varje län i Sverige. Självmordstal. *KI*. 2023. <https://ki.se/nasp/sjalvmord-i-varje-lan-i-sverige>

Figur 5-4. Genomsnittligt självmordstal (säkra och osäkra) 2017–2021. Källa: Nationellt centrum för suicidforskning och prevention, Karolinska institutet.

5.2.3 Övervikt och fetma

Övervikt och fetma²²⁸ är ett stort och ökande folkhälsoproblem som ökar i alla åldrar²²⁹. Övervikt och fetma ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes, stroke, cancer och flera andra sjukdomar, och kan leda till psykisk ohälsa och dålig livskvalitet²³⁰.

Ohälsosamma matvanor som högt intag av fett, socker och kalorier, samt låg fysisk aktivitet, är de viktigaste bidragande faktorerna till övervikt och fetma i befolkningen. Dessa faktorer är relaterade till varandra och kan vara förstärkande. Det finns ett tydligt samband mellan människors matvanor och faktorer som utbud, tillgänglighet, marknadsföring och sociala normer²³¹. Men även faktorer som individens utbildning, inkomst och social position har betydelse för beteendet. Detta kan göra det svårare för personer med lägre inkomster att välja hälsosamma livsmedel och ökar därmed risken för övervikt och fetma i den gruppen. Generellt har människor med starkare socioekonomisk ställning mer hälsosamma matvanor än människor med svagare socioekonomisk ställning²³².

Data från Folkhälsomyndigheten visar att prevalensen för fetma och övervikt har dubblats i åldersgruppen 11 till 15 år sedan 1990. För barn och unga med övervikt och fetma är risken stor att problemen kvarstår i vuxen ålder. Gravida kvinnor med övervikt eller fetma löper ökad risk för graviditets- och förlossningskomplikationer och negativ påverkan på barnet. Fetma kan också utvecklas till en kronisk sjukdom som ofta kräver långsiktig behandling och uppföljning.²³³

Resultaten från HLV 2022 visar att andelen med fetma i Kalmar län ligger på 18 procent, en ökning med två procentenheter sedan förra mätningen. Skillnaden är inte statistiskt signifikant, men trenden över tid att andelen med fetma i befolkningen ökar är tydlig. Andelen i Kalmar är högre än genomsnittet för riket där motsvarande andel är 16 procent. Andelen med fetma är lägre bland yngre och bland personer med

²²⁸ Övervikt definieras som BMI ≥ 25 , fetma definieras som BMI ≥ 30

²²⁹ Folkhälsomyndigheten. *Hälsa på lika villkor*. Folkhälsomyndigheten, 2022.

²³⁰ Folkhälsomyndigheten. Övervikt och fetma. *Folkhälsomyndigheten*. 2023. [Övervikt och fetma — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

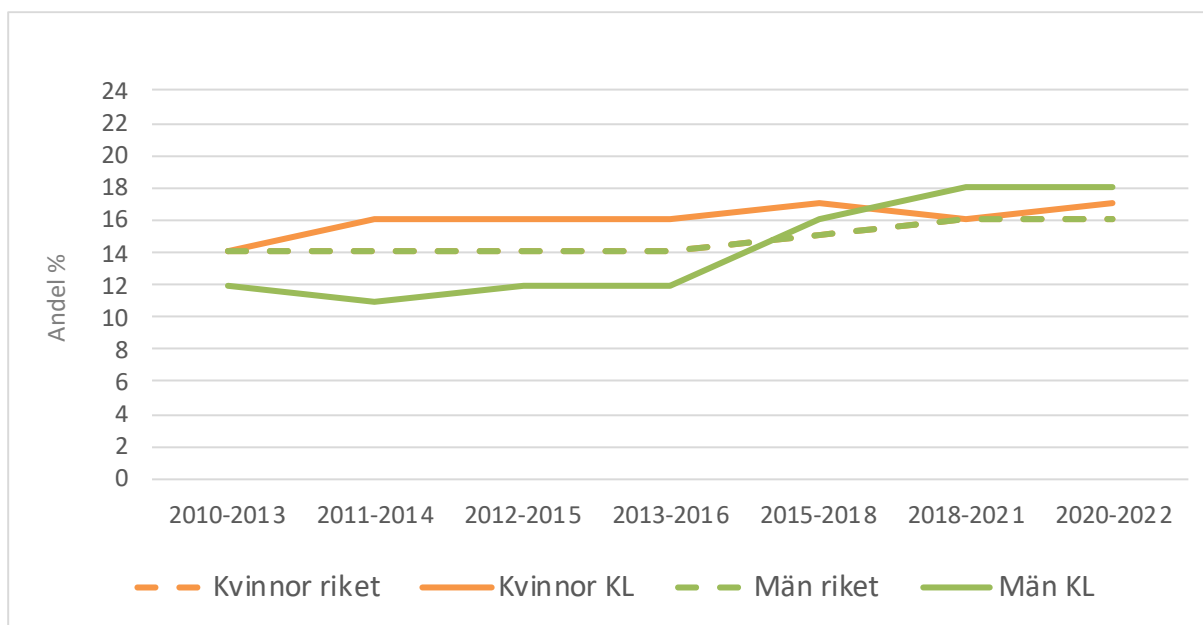
²³¹ Folkhälsomyndigheten. Mat och fysisk aktivitet. *Folkhälsomyndigheten*. 2023. Folkhälsomyndigheten, [Mat och fysisk aktivitet — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

²³² Folkhälsomyndigheten. Mat och fysisk aktivitet. *Folkhälsomyndigheten*. 2023. Folkhälsomyndigheten, [Mat och fysisk aktivitet — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

²³³ Folkhälsomyndigheten. Övervikt och fetma. *Folkhälsomyndigheten*. 2023.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/overvikt-och-fetma/>

eftergymnasial utbildning jämfört med äldre och personer med enbart gymnasie- eller grundskoleutbildning.

Figur 5-5. Andel med fetma. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022.

5.2.3.1 Hur mycket kostar ohälsa kopplat till övervikt och fetma?

Enligt en samhällskalkyl framtagen av Institutet för Hälsa- och Sjukvårdsekonomi Lund skattas den totala årliga kostnaden för fetma i Sverige till 70 miljarder kronor²³⁴. Detta beror på negativa konsekvenser såsom försämrad livskvalitet, sjukdomar och förkortad livslängd, samt förlorad produktion. Enligt en prognos från 2018 förväntas kostnaderna för fetma öka med 17 miljarder kronor fram till 2030 om utvecklingen inte avstannar.

En beräkning av samhällskostnader och möjliga besparingar i Kalmar län med hjälp av Hälsokalkylatorn²³⁵ visar att upp till 650 nya sjukdomsfall skulle kunna undvikas om målet i Regionplanen att andelen med fetma i befolkningen ska uppgå till högst 10 procent kan uppnås. Det innebär att kostnadsbesparingar kan göras på totalt 51 miljoner kronor under en 10-årsperiod. Uppdelat på verksamheter uppgår de förväntade besparingarna inom hälso- och sjukvården till totalt 25 miljoner kronor, för kommunerna 19 miljoner kronor, och för Försäkringskassan 6 miljoner kronor.²³⁶

För att bromsa utvecklingen av övervikt och fetma krävs ett långsiktigt förebyggande arbete på lokal, regional och nationell nivå. Arbetet behöver bedrivas av ett flertal aktörer och sektorer i samhället; allt från förskola, skola och arbetsliv till hälso- och sjukvården, transportsektorn, livsmedelsindustrin och det civila samhället.

²³⁴ Emelie Andersson, Karl-Olof Welin och Katarina Steen Carlsson. *Kostnader för fetma i Sverige idag och år 2030. Rapport 2018:3*. Lund: IHE.

²³⁵ Nätverket Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård (HFS). Hälsokalkylatorn. HFS.

<http://www.hfsnatverket.se/sv/halsokalkylatorn>

²³⁶ Uträkningen redovisas i bilaga 7.2

5.2.4 Samsjuklighet

Förekomsten av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik utgör en allt större utmaning för vården i Sverige. Forskning visar att 70 procent av personer med beroendeproblematik också har minst en annan psykiatrisk diagnos, såsom depression, ångest, bipolär sjukdom eller personlighetsstörningar.²³⁷ Denna höga andel av samsjuklighet mellan beroendeproblematik och psykiatriska diagnoser pekar på vikten av att behandla både beroendeproblematik och en eventuell psykiatrisk sjukdom samtidigt. Eftersom personer med samsjuklighet är beroende av att få vård och stöd av flera olika verksamheter måste samverkan mellan olika delar av vården utvecklas och förbättras. Ett flertal olika insatser och åtgärder kan vara relevanta för personer med samsjuklighet, inklusive tidig upptäckt och förebyggande insatser, individanpassad vård, stöd till självhjälp, samverkan mellan professioner och organisationer, samt kompetensutveckling för vårdpersonal.

Socialstyrelsen konstaterar i sin utredning *Kartläggning av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik*. (Socialstyrelsen 2019) att diagnosen adhd är vanlig bland personer med beroendeproblematik. Barn- och ungdomspsykiatri behöver därför uppmärksamma barn och unga med adhd. Tidiga insatser från barn- och ungdomspsykiatri och en välfungerande samverkan mellan beroendevård, socialtjänst och vuxenpsykiatri är viktiga faktorer som påverkar förutsättningarna för en god vård av patienter med samsjuklighet.

Kostnaderna för samsjuklighet har av OECD beräknats uppgå till cirka 80 miljarder kronor i Sverige.²³⁸ Ungefär hälften av dessa kostnader beräknades bestå av direkta vårdkostnader och resterade indirekta kostnader till följd av produktionsbortfall. Rapporten konstaterar att psykisk ohälsa är den vanligaste orsaken till att unga står utanför arbetsmarknaden.

I utredningen *Från delar till helhet* (SOU 2021:93)²³⁹ konstateras att det behövs en genomgripande reform av samhällets samlade insatser till personer med samsjuklighet, vilket förutsätter ett förändrat huvudmannaskap för vård och stöd till alla personer med samsjuklighet.

5.2.5 Levnadsvanor

5.2.5.1 Riskkonsumtion av alkohol

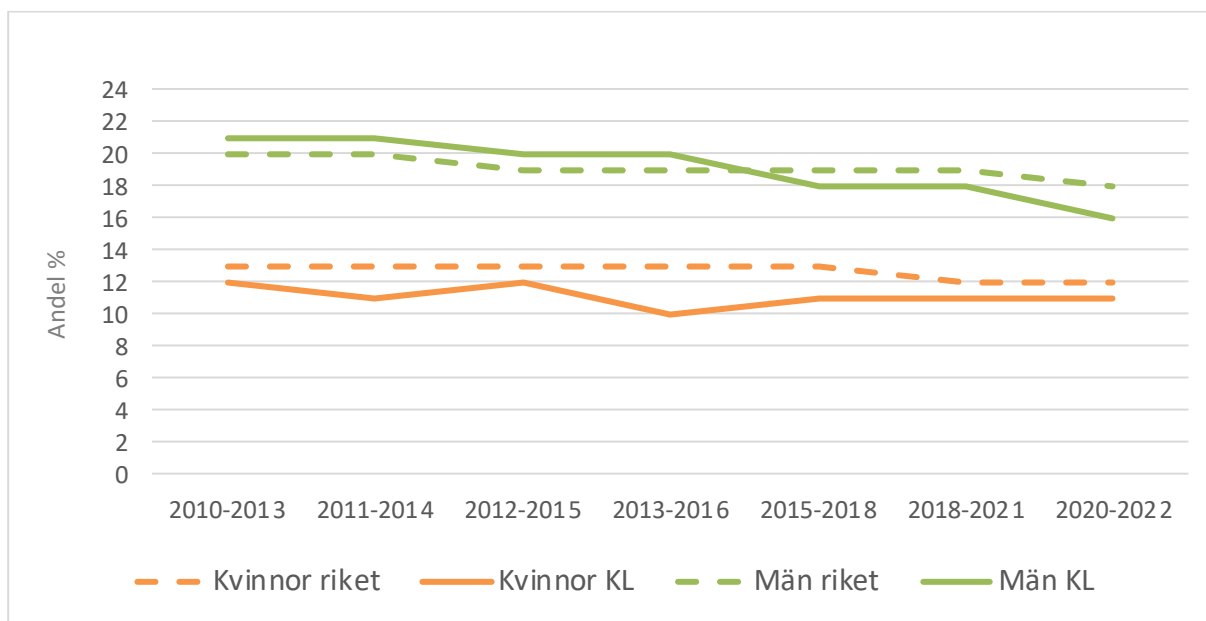
Data från HLV-enkäten visar att riskkonsumtionen av alkohol minskar över tid. Trenden är densamma i Kalmar län. Andelen riskkonsumenter i länet (14 procent) är något lägre jämfört med riket (15 procent).²⁴⁰ Trenden är densamma för både män och kvinnor, men minskningen verkar vara något större bland män. Riskkonsumtionen minskar mest i den yngsta åldersgruppen (16-29 år), från 22 procent 2018 till 19 procent 2022, en förändring som är statistiskt säkerställd. I figur 5-6 visas utvecklingen över tid.

²³⁷ Socialstyrelsen. *Kartläggning av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik*. Stockholm: Socialstyrelsen, 2019

²³⁸ Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). *Reviews of Health Care Quality: Sweden 2013: Raising Standards*. OECD, 2013.

²³⁹ SOU 2021:93. *Från delar till helhet - En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet*. Socialdepartementet.

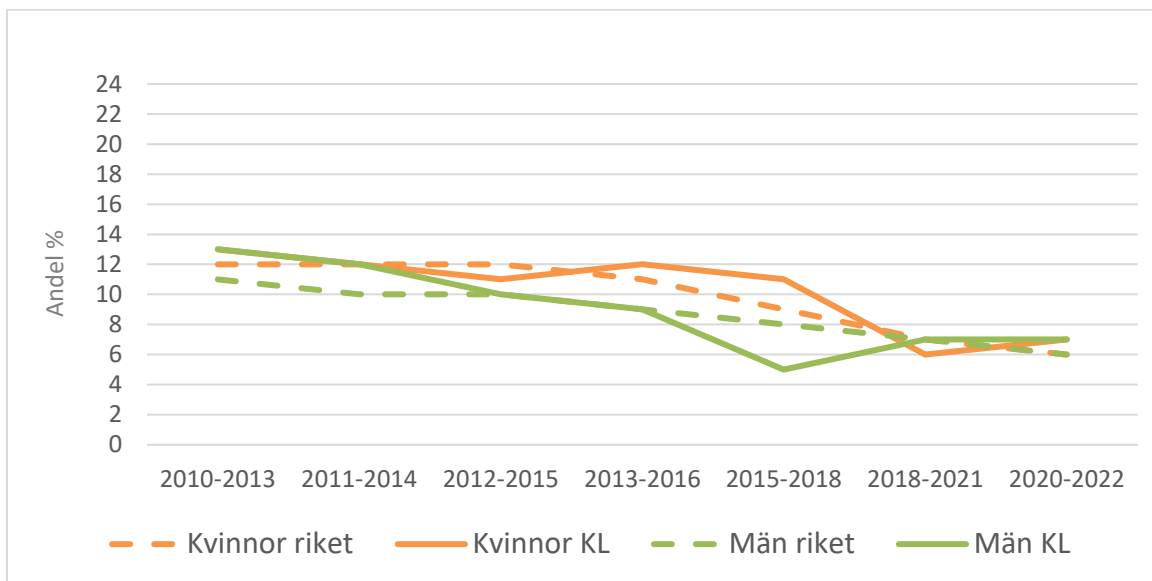
²⁴⁰ Skillnaden är inte statistiskt säkerställd

Figur 5-6. Riskkonsumtion av alkohol. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022.

5.2.5.2 Dagligrökare

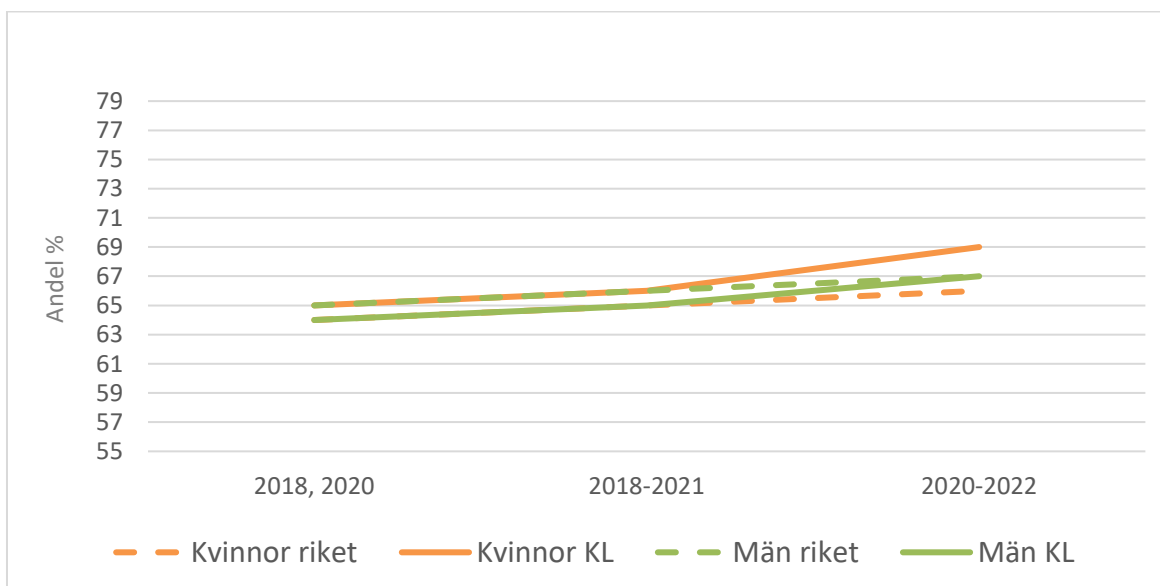
Andelen dagligrökare har minskat kraftigt sedan 1980-talet, men minskningen har planat ut och ligger nu på ungefär 7 procent av befolkningen. Trenden att dagligrökning minskar över tid är densamma för män och kvinnor, för alla åldersgrupper, alla utbildningsgrupper och oberoende av födelseland. Men även om dagligrökning minskar skiljer sig dagligrökning åt mellan olika grupper beroende på kön, ålder, och socioekonomisk ställning. Andelen dagligrökande kvinnor är högre än män. Andelen dagligrökare är högre bland äldre och lägre bland yngre. Skillnader finns också med avseende på utbildningsnivå. Andelen dagligrökare är större i gruppen med enbart förgymnasial utbildning, för kvinnor 14 procent och för män 15 procent. Motsvarande andel i gruppen med eftergymnasial utbildning är 3 procent för både män och kvinnor. Samma mönster gäller för rökning under graviditet. Fler män födda i Europa (utanför Norden) och i övriga världen röker dagligen jämfört med män födda i Sverige. Bland kvinnor födda utanför Europa är andelen dagligrökare lägre jämfört med kvinnor födda i Sverige.

Figur 5-7. Andel dagligrökare. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022

5.2.5.3 Fysisk aktivitet

Andelen fysiskt aktiva i minst 150 minuter eller mer per vecka (WHO:s rekommendation) i länet är 68 procent. Definitionen av indikatorn ändrades 2018 och det går därför inte att jämföra förändringar över längre tid. I tidigare mätningar har andelen i länet legat något över riksnittet. Skillnaden mellan könen är marginell. Andelen fysiskt aktiva är störst bland yngre (16-24 år), och lägst bland äldre (65-84 år). Skillnaden är knappt 25 procentenheter. Gruppen med eftergymnasial utbildning är mer fysiskt aktiv jämfört med dem som har gymnasial eller förgymnasial utbildning. Utfallet i länet ligger i nivå med riket.

Figur 5-8. Andel fysiskt aktiva minst 150 min i veckan. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV), 2022.

5.3 Barn och unga

5.3.1.1 Skolbarns hälsovanor

Folkhälsomyndighetens undersökning om skolbarns hälsovanor sker i samarbete med WHO och publiceras vart fjärde år. Den senaste mätningen som redovisas är från 2017/18²⁴¹, den visar att:

- De allra flesta elever i Sverige är tillfreds med livet och skattar sin hälsa som god.
- Flera av de levnadsvanor som mäts fortsätter också att förbättras, med till exempel färre som varit berusade och färre som provat att röka.
- Det är fortfarande få som når rekommendationen om minst en timmes fysisk aktivitet om dagen. Däremot har andelen som tränar minst fyra gånger i veckan ökat sedan 1980-talets mitt.
- Många skolbarn har återkommande psykiska och somatiska besvär, såsom känner sig irriterade eller på dåligt humör, har svårt att sova, har huvudvärk eller ont i magen. Besvären förekommer oftare bland flickor än pojkar.
- Det är vanligare att pojkar är nöjda med sin kropp, det vill säga tycker att de väger lagom mycket, medan fler flickor tycker att de är för tjocka.
- Trivseln i skolan har minskat sedan förra undersökningen, medan en större andel uppger att de ofta eller väldigt ofta har för mycket skolarbete. Den självrapporterade skolstressen är utbredd.
- Andelen elever som är fysiskt aktiva en timme varje dag har i stort sett varit oförändrad sedan början av 2000-talet. Samtidigt har andelen pojkar och flickor som säger att de tränar utanför skoltid minst fyra gånger i veckan ökat. Barn och ungas rörelsemönster skiljer sig åt utifrån ålder och kön. Sannantaget är 11-åringar mer fysiskt aktiva jämfört med 13- och 15-åringar, och pojkar är mer aktiva än jämnåriga flickor. Skoldagen bidrar med cirka 35 procent av veckans totala fysiska aktivitet på måttlig och hög ansträngningsnivå.
- Skolbarn anger att de äter mer hälsosamt idag än tidigare. Mindre än 10 procent uppger att de äter sötsaker och dricker läsk varje dag. Majoriteten äter frukost under veckan, men andelen har dock minskat något sedan början av 2000-talet. Elever i Sverige följer samma mönster som de flesta andra nordiska länderna. Det vill säga att pojkar äter oftare frukost än flickor och att frukostätande minskar med ålder. Matvanorna skiljer sig även utifrån socioekonomiska villkor så att elever med bättre villkor oftare äter frukost och mer sällan äter sötsaker och dricker läsk.

5.3.1.2 LUPP-enkäten

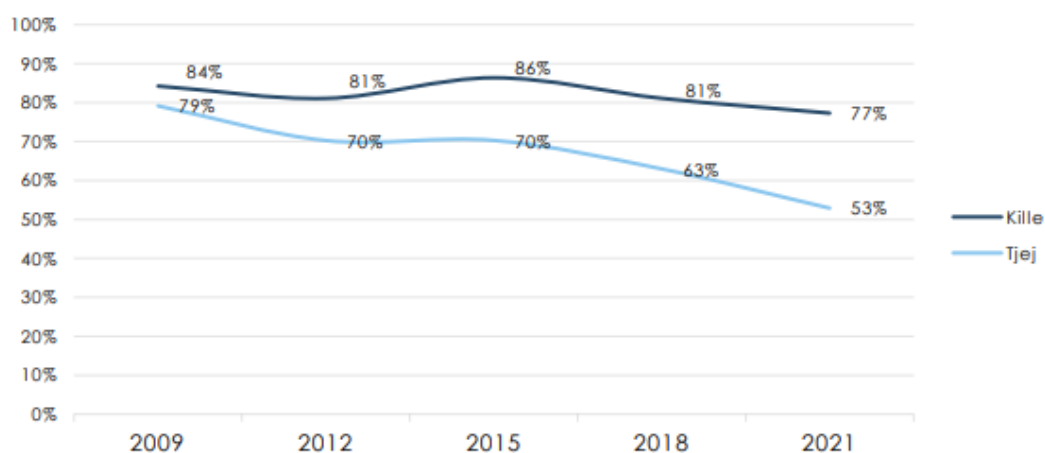
I den senaste LUPP-enkäten från 2021 framgår att barn och unga i länet generellt sett mår bra och upplever att de har goda levnadsvillkor.²⁴²

- De allra flesta ser ljusst på framtiden, och andelen som upplever sig ha inflytande i samhället ökar.
- Andelen ungdomar som vill vara med och på olika sätt påverka utvecklingen i länet ökar också.
- Den upplevda tryggheten bland unga har ökat sedan senaste mätningen. De allra flesta unga känner sig trygga i hemmet.

²⁴¹ Folkhälsomyndigheten. *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18. Grundrapport*. Folkhälsomyndigheten, 2018.

²⁴² LUPP 2021 – Ungas livssituation i Kalmar län och Eksjö kommun. LUPP-enkäten genomförs vart tredje år och riktas till elever i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet. I enkäten ställs frågor om ungdomarnas känsla av trygghet, delaktighet och vilja att vara med och påverka. Den senaste enkäten genomfördes hösten 2021.

- 93 procent av ungdomarna känner sig trygga på väg till och från skolan, medan en något lägre andel, 79 procent, känner sig trygga i kollektivtrafiken.
- 83 procent känner sig trygga på ungdomens hus/fritidsgården. Unga kvinnor känner sig mindre trygga än unga män i samtliga miljöer, och skillnaderna är särskilt stora på väg till eller från skolan, i kollektivtrafiken och på nätet.
- Drygt 1 av 10 killar i åk 2 på gymnasiet och 2 av 10 killar i åk 8 uppger att de har blivit utsatta för mobbning och trakasserier av något slag.
- Bland tjejerna är det drygt 2 av 10 i åk 2 på gymnasiet och drygt 3 av 10 i åk 8 som uppger att de har blivit utsatta för mobbning och trakasserier.
- Andelen flickor som har blivit utsatta för hot och sexuellt våld/utnyttjande har minskat något sedan 2018.
- När det gäller självskattad hälsa är skillnaden stor mellan pojkar och flickor. 55 procent av flickorna bedömer sin hälsa som ganska eller mycket god, motsvarande andel för pojkar är 77 procent. Sett över tid sjunker andelen ungdomar som skattar sin hälsa som god eller mycket god. Uppdelat på kommunnivå ligger Högsby och Västervik lägst med 60 respektive 61 procent, medan Mörbylånga och Oskarshamn ligger högst med en andel på 72 respektive 73 procent som uppger att deras hälsa är god eller mycket god.

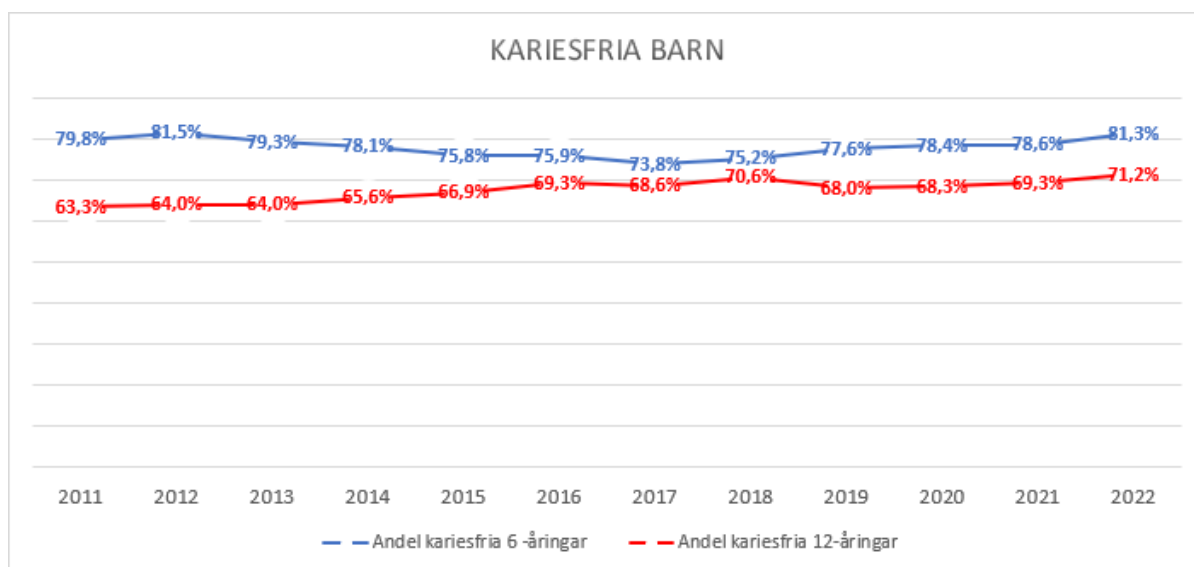

Figur 5-9. Andel som bedömer sin hälsa som bra eller mycket bra, utveckling över tid. Källa: LUPP enkäten Kalmar län 2021

Utvecklingen när det gäller psykiska och somatiska besvär följer samma mönster, andelen som upplever besvär ökar över tid och ökningen är större bland flickor jämfört med pojkar.

5.3.1.3 Kariesprevalens

Förekomsten av karies är en viktig indikator för hälsa bland barn och unga. Tandhälsan i länet är generellt sett god och ligger i nivå med riket, men i de yngre åldersgrupperna ligger länet under riksgenomsnittet. Trenden över tid är att andelen kariesfria 6-åringar har ökat något och är tillbaka på samma nivå som 2012 (81,3%). Andelen kariesfria 12-åringar har ökat från 64 procent 2012 till 71 procent 2022. Andelen kariesfria 19-åringar uppgår till 70,3 procent, samma som rikssnittet. Andelen förskolebarn med kariesade och fyllda tänder (dft) ligger på samma nivå som genomsnittet för riket, 0,1 procent för 3-åringar och 0,8 procent för 6-åringar.

Figur 5-10. Andel kariesfria 6- och 12-åringar. Källa: Folk tandvården

5.4 Slutsatser

Det finns ett tydligt samband mellan hälsa och ekonomisk utveckling. En god hälsa i befolkningen bidrar till ekonomisk utveckling samtidigt som en god ekonomisk utveckling skapar förutsättningar för en god hälsa.

Hälsan i befolkningen är generellt sett god, men det finns fortsatt stora skillnader i utfall mellan olika grupper. Hälsan är generellt sett sämre i grupper med låg socioekonomisk status och bättre bland grupper med hög socioekonomisk status.

Levnadsvanor är en viktig bestämningsfaktor för hälsan i befolkningen. Utvecklingen över tid pekar på att andelen dagligrökare minskar, samma trend gäller andelen med riskkonsumtion av alkohol. Däremot ökar andelen med övervikt och fetma, och andelen som känner stress och psykisk påfrestning. Andelen fysiskt aktiva ökar men också andelen stillasittande. Insatser för att motverka ohälsosamma levnadsvanor behöver intensifieras för att förbättra hälsan i befolkningen.

Samsjuklighet är ett växande problem vilket kostar vården stora resurser. Insatser för att samordna vården av patienter med psykisk ohälsa och beroendeproblematik behövs för att bromsa utvecklingen.

De allra flesta barn och unga i Kalmar län har en god hälsa och goda uppväxtvillkor. Men precis som för vuxna finns det utmaningar att adressera för att skapa jämlika uppväxtvillkor. Fortsatt uppmärksamhet och åtgärder behövs för att säkerställa att alla barn och unga har goda möjligheter till hälsa och välbefinnande. Här behöver många aktörer samverka i en gemensam strategi.

6 Framtidens hälso- och sjukvård

Som tidigare beskrivits har Kalmar län en åldrande befolkning. Särskilt viktigt för hälso- och sjukvården är att både antalet och andelen av länets befolkning över 80 år ökar. Antal invånare över 80 år beräknas öka med cirka 44 procent fram till 2030 från 16 761 (2020) till 24 212 (2030). Samtidigt beräknas andelen personer i arbetsför ålder minska²⁴³ (se avsnitt 3). Det medför en förväntad ökning i andelen invånare med kroniska diagnoser eftersom dessa är vanligast i de ålderssegmenten. Enligt regionens egna beräkningar är det idag cirka 95 000 personer som har minst en kronisk diagnos i Kalmar län, vilket beräknas öka till 100 000 fram till år 2030.²⁴⁴ Prognoser pekar på att antalet äldre i befolkningen kommer bli ännu fler efter 2030.²⁴⁵ Det finns därför skäl att anta att antalet personer med kroniska diagnoser även kommer öka efter 2030. En avgörande faktor för framtida vårdbehov är huruvida ökad livslängd i befolkningen innehåller fler friska år och kortare period av sjuklighet.²⁴⁶ Den pågående utvecklingen av folkhälsan i Kalmar län pekar dock snarare på risken för försämringar i befolkningens hälsa (se mer i avsnitt 5).

Samtidigt pekar Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) på utmaningar att klara kompetensförsörjningen till välfärdssektorn. För att klara behovet, kommer över hälften av de som är nya på arbetsmarknaden fram till 2031 behöva arbeta inom välfärdssektorn.²⁴⁷ Ljuspunkten är att fler söker till utbildningar inom hälso- och sjukvård samt att fler i Sverige examineras, dock ökar behovet snabbare än tillskottet av ny arbetskraft.²⁴⁸ Detta skapar utmaningar för hälso- och sjukvården och ställer krav på omställning av arbetssätt.²⁴⁹

Tre pågående revolutioner

Nedan beskrivs tre centrala utvecklingar som påverkar framtidens hälso- och sjukvård. De kallas i ibland för de tre pågående revolutionerna: den medicinska, den digitala och den organisatoriska.²⁵⁰

Den medicinska revolutionen

Framskriden kunskap om människokroppen tillsammans med den tekniska och medicinska utvecklingen gör att diagnosmetoder och behandlingsmetoder ser helt annorlunda ut idag än vad som tidigare ansågs möjligt. Detta kallas precisionsmedicin. Ett exempel är det snabba framtagandet av covid-19 vacciner. Detta gjordes möjligt tack vare gedigen grundforskning om virustypen men också kunskapen om genetik och kopplingen till läkemedelsindustrin som snabbt kunde omsätta kunskapen till tillverkning av vaccin.²⁵¹ Sydöstra sjukvårdsregionen strävar även efter att bredda precisionsmedicin till att även omfatta precisionshälsa.²⁵² Syftet med precisionshälsa är:

²⁴³ Statistikmyndigheten (SCB). Fler äldre i alla län och kommuner 2040. SCB, 2022. [Fler äldre i alla län och kommuner 2040 \(scb.se\)](#)

²⁴⁴ Region Kalmar län. *Kunskapsunderlag för Regionplan 2020*. Kalmar: Region Kalmar län, 2020 [kunskapsunderlag-2019.pdf \(regionkalmar.se\)](#); Sammanställning av patientdata i journalsystemet Cosmic. 2023.

²⁴⁵ Statistikmyndigheten (SCB). Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022-2070. SCB. [Folkmängd, antalet födda, döda och flyttningar efter region, kön och ålder. År 2022 - 2070. PxWeb \(scb.se\)](#)

²⁴⁶ Mikael Rostila och Susanna Toivanen (red.). *Den orättvisa hälsan. Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd*. Stockholm: Liber AB, 2018.

²⁴⁷ Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Välfärdens kompetensförsörjning*. SKR, 2022. [Välfärdens kompetensförsörjning \(skr.se\)](#)

²⁴⁸ Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Välfärdens kompetensförsörjning*. SKR, 2022. [Välfärdens kompetensförsörjning \(skr.se\)](#)

²⁴⁹ Prop. 2019/20:164. *Inriktning för nära och tillgänglig vård – en primärvårdsreform*. Socialdepartementet.

²⁵⁰ Anna Krohwinkel och Unni Mannerheim (red.). *Moderna policies. Inspel för en framtidsinriktad hälso- och sjukvårdsdebatt. LHC Report Nr 3*. LHC, 2019. [LHC ModernaPolicies WEBB.pdf \(leadinghealthcare.se\)](#)

²⁵¹ Maria Larsson. ”Vi har på mindre än ett år fått ett covid-19-vaccin”. *Forskning och utveckling*. Nr 1, 2021:6. [FOU 2021-01 WEB \(zmags.com\)](#) (Hämtad 2023-02-22).

²⁵² Sydöstra sjukvårdsregionen. Samarbetsområden. *Sydöstra sjukvårdsregionen*. 2023. [Samarbetsområden - Sydöstra sjukvårdsregionen \(sydostrasjukvardsregionen.se\)](#) (Hämtad 2023-03-14).

ökad och mer jämlik hälsa genom att använda data om individens biologi, livsstil och miljö för att förebygga, diagnostisera och behandla med precision.²⁵³

Den medicinska revolutionen väcker en rad olika frågor för framtiden. Det handlar bland annat om svåra etiska avvägningar där ekonomiska begränsningar ställs mot nyttan för patienterna. Exempelvis kostsamma behandlingsmetoder med hjälp av genterapi som kan vara helt avgörande för patientens överlevnad.²⁵⁴ En annan aspekt är att invånarna får ett ökat behov av vägledning gällande sin egen hälsa. Till exempel förutspår Trygghetsrådet att det i framtiden behövs DNA coacher som kan förklara för individen vad ett testresultat från en DNA-analys innebär och utifrån detta ge livsstilsråd, både förebyggande och för att minska hälsoproblem.²⁵⁵

Samtidigt som det finns stora framsteg kring behandling av fysiska sjukdomar är utvecklingen av antalet personer med psykisk ohälsa oroväckande, inte minst bland unga kvinnor (se avsnitt 5.2.2). Den psykiska ohälsan har ökat de senaste tjugo åren.²⁵⁶ Knappt hälften av alla sjukskrivningar i Kalmar län och i riket beror på psykisk ohälsa.²⁵⁷ Statistik från Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) i Region Kalmar län visar dessutom att mer än 1 av 10 barn och unga (6-17 år) är patient hos BUP. Samsjuklighetsutredningen (se avsnitt 5.2.4) pekar på kopplingen mellan psykisk ohälsa och beroendeproblematik.²⁵⁸ Ungefär 3-4 procent av befolkningen i Sverige har ett spelberoende, där yngre män är överrepresenterade.²⁵⁹ Många av dessa lider också av psykisk ohälsa. Det behövs ett samordnat förebyggande arbete för att minska spelberoende och därmed också den psykiska ohälsan för denna grupp.²⁶⁰ Även brister i skolan och ökade krav för att komma in på arbetsmarknaden är tänkbara förklaringar till ökningen av psykisk ohälsa bland unga i landet.²⁶¹ Enligt nationella samordnaren för psykisk hälsa krävs det breda och samordnade insatser för att för att minska problemen:

En god psykisk hälsa och en ökad jämlikhet i hälsa kan endast åstadkommas genom ett långsiktigt, effektivt och strategiskt arbete inom samhällets alla sektorer. Därmed är utvecklingen av den psykiska (o)hälsan i befolkningen något som är hela samhällets angelägenhet.²⁶²

Nära-vård-utredningen menar att den psykiska hälsan inte uppmärksammas och prioriterats som den somatiska vården²⁶³ Utredningen föreslår därför att primärvårdens grunduppdrag bör förtydligas så att det omfattar både vanligt förekommande fysiska och psykiska vårdbehov.²⁶⁴

Den digitala revolutionen

I avsnitt 2.2 ovan berörs den tekniska utvecklingen och digitalisering. Där lyfts särskilt upp tillgången till hälsodata. Under 2022 presenterade EU kommissionen ett nytt förslag om ett gemensamt europeiskt

²⁵³ Tobias Alfvén, Anna Martling och Anna Nilsson Vindefjärd. Precisionshälsa – av vikt för framtidens hälso- och sjukvård. *Läkartidningen*. 2022-01-04. [Precisionshälsa – av vikt för framtidens hälso- och sjukvård \(lakartidningen.se\)](https://www.lakartidningen.se/2022-01-04/precisionshalsa-av-vikt-for-framtidens-halso-och-sjukvard) (Hämtad 2023-03-14).

²⁵⁴ Ingrid Helander. "Världens dyraste läkemedel" godkänt i USA. *Läkemedelsvärlden*. 2019-05-28. ["Världens dyraste läkemedel" godkänt i USA - Läkemedelsvärlden \(lakemedelsvarlden.se\)](https://www.lakemedelsvarlden.se/2019-05-28/varldens-dyraste-lakemedel-godkant-i-usa) (Hämtad 2023-02-22).

²⁵⁵ Trygghetsrådet (TRR). *Framtidens arbetsliv är här*. TRR, 2019. <https://media.trr.se/globalassets/ladda-ner-material/framtidens-arbetsliv-rapport-web.pdf> (Hämtad 2023-02-27).

²⁵⁶ SOU 2018:90. *För att börja med något nytt måste man sluta med något gammalt*. Socialdepartementet.

²⁵⁷ Skandia. *Samhällskostnaden för längre sjukskrivningar: 71 miljarder kronor*. Skandia, 2023.

²⁵⁸ [230124_samhallskostnadenforsjukskrivning2022.pdf \(skandia.se\)](https://www.skandia.se/2023-02-23/230124-samhallskostnaden-for-langre-sjukskrivning2022.pdf) (Hämtad 2023-02-23).

²⁵⁹ SOU 2021:93. *Från delar till helhet - En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet*. Socialdepartementet.

²⁶⁰ Folkhälsomyndigheten. Statistik över spelproblem i Sverige. *Folkhälsomyndigheten*. 2023. [Spelproblem - spelprevention.se \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/2023-02-24/spelprevention) (Hämtad 2023-02-24).

²⁶¹ Folkhälsomyndigheten. Psykisk hälsa och spel om pengar. *Folkhälsomyndigheten*. 2023. [Psykisk hälsa och spel om pengar - spelprevention.se \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/2023-02-24/psykisk-halsa-och-spel-om-pengar) (Hämtad 2023-02-24).

²⁶² Folkhälsomyndigheten. Därför ökar psykisk ohälsa bland unga. *Folkhälsomyndigheten*. 2022. [Därför ökar psykisk ohälsa bland unga — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/2022-02-24/darför-okar-psykisk-ohalsa-bland-unga)

²⁶³ SOU 2018:90. *För att börja med något nytt måste man sluta med något gammalt*. Socialdepartementet.

²⁶⁴ SOU 2021:6. *God och nära vård – Rätt stöd till psykisk hälsa*. Socialdepartementet.

²⁶⁵ SOU 2021:6. *God och nära vård – Rätt stöd till psykisk hälsa*. Socialdepartementet.

hälsodataområde kallat European Health Data Space (EHDS). Om förslaget till förordning blir verklighet kommer det i grunden förändra hur vi samlar in, lagrar och delar hälsodata. Förslaget innebär ett uppförande av ett domänspecifikt gemensamt dataområde bland EU:s medlemsländer. Genom EHDS skapas ett gemensamt område där individen får ökad kontroll över sina egna elektroniska hälsouppgifter, samtidigt som det skapar en rättslig ram för lagring av elektroniska hälsodata, och hur data kan delas mellan vårdgivare och göras tillgänglig för forskning. Behovet av ett gemensamt europeiskt hälsodataområde blev extra tydligt under covid-19 pandemin. EHDS förväntas även underlätta sekundäranvändningen av hälsodata och därmed bidra till bättre forskning, innovation, patientsäkerhet och snabbare utveckling av en individualiserad behandling.²⁶⁵

I data som skapas inom vården finns en mängd uppgifter om patienter, vårdgivare, diagnoser och åtgärder. Data är en ”råvara, den har inte blivit formad, behandlad eller tolkad”.²⁶⁶ Att förädla data genom att strukturera den till användbar information är av central betydelse för att utveckla framtidens vård. Det är viktigt för att skapa sig en helhetsbild av exempelvis patientens vårdkedja utifrån fakta om hur det verkligen är. Även om vårdpersonalen har tillgång till information från en mängd olika aktörer är det dock svårt att kunna hantera den. Därför behöver data bearbetas till information så att det ger stöd i vardagen.²⁶⁷ Region Kalmar län arbetar för att använda och utveckla system för att identifiera patienter med störst vårdbehov som bygger på bearbetning av journaldata. Region Halland tillhör en av de regioner som kommit längst i utvecklingen av informationsdriven vård. Informationsdriven vård handlar om att se både helheten och individuella behov. Det gäller att använda olika kunskaper om medicinsk vetenskap, data science och ekonomi. Informationen läggs samman till en personcentrerad lösning som tar vara på individernas förmåga och är effektiv vård.²⁶⁸ Ett exempel från Region Hallands arbete är ökad förståelse för invånare med kroniska sjukdomar. Med hjälp av analyser kan sjukhusen få hjälp med att veta vilka patienter som inte hanteras optimalt. Därmed kan också ”onödig” vårdkonsumtion identifieras. Det ger hjälp till chefer och medarbetare att sätta in rätt åtgärder.²⁶⁹

Data är viktig förutsättning för att kunna använda sig av artificiell intelligens (AI) och maskininläring.²⁷⁰ Socialstyrelsen kartlade användningen av AI i vården på regeringens uppdrag 2019 och anser att hälso- och sjukvården kommer att kunna utvecklas vidare med hjälp av AI. AI fortfarande är dock på ett tidigt utvecklingsstadium i vården. Däremot finns det mycket pågående forskning om AI inom vården i Sverige.²⁷¹ Vanliga områden där AI används är sammanställning av information till anamnes, diagnos och beslutsstöd. Ett exempel på användning av AI är tolkning av röntgenbilder inom sjukvården och tandvården.²⁷² ²⁷³ AI kan också användas vid nödsamtal för att snabbare identifiera hjärtstillstånd.²⁷⁴ Den nya tekniken ger också möjligheter att på distans övervaka patienters

²⁶⁵ Europeiska kommissionen. *Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om ett europeiskt hälsodataområde*. Europeiska kommissionen, 2022.

²⁶⁶ Myndigheten för digital förvaltning (DIGG). Informations- och dataperspektivet. *DIGG*. 2022. [Informations- och dataperspektivet | Digg](#) (Hämtad 2023-03-14).

²⁶⁷ Anna Sofia Dahl. ”Man måste förse sig med verktyg för att analysera vården som den är”. *Sjukhusläkaren*. 2022-11-09. [”Man måste förse sig med verktyg för att analysera vården som den är” - Sjukhusläkaren \(sjukhuslakaren.se\)](#)

²⁶⁸ Markus Lingman. Prolog. I *En handbok för informationsdriven vård. Insikter från insidan*. s. 11. Göteborgstryckeriet, 2020. [en handbok for informationsdriven vard.pdf \(ai.se\)](#)

²⁶⁹ Anna Sofia Dahl. ”Man måste förse sig med verktyg för att analysera vården som den är”. *Sjukhusläkaren*. 2022-11-09. [”Man måste förse sig med verktyg för att analysera vården som den är” - Sjukhusläkaren \(sjukhuslakaren.se\)](#)

²⁷⁰ Det finns ingen exakt definition för AI. EU beskriver AI AI möjliggör för tekniska system att uppfatta sin omgivning, hantera vad de uppfattar och lösa problem, med syfte att uppnå ett specifikt mål. Datorn mottar information (redan förberedd eller insamlad genom sina egna sensorer, t.ex. via en kamera), behandlar den och svarar. För mer information om begreppen AI och maskininläring, läs exempelvis information från [Statens medicinsk-etiska råd](#).

²⁷¹ Socialstyrelsen. *Digitala vårdtjänster och artificiell intelligens i hälso- och sjukvården*. Socialstyrelsen, 2019. [Digitala vårdtjänster och artificiell intelligens i hälso- och sjukvården \(socialstyrelsen.se\)](#) (Hämtad 2023-02-27).

²⁷² Karolinska Institutet (KI). AI bedömer röntgenbilder lika bra som läkare. *KI*. 2017. [AI bedömer röntgenbilder lika bra som läkare | Karolinska Institutet Nyheter \(ki.se\)](#) (Hämtad 2023-02-27).

²⁷³ Tandläkartidningen. AI på väg in i tandvården. *Tandläkartidningen*. 2021-08-11. [AI på väg in i tandvården - Tandläkartidningen.se \(tandlakartidningen.se\)](#) (Hämtad 2023-02-27).

²⁷⁴ Europaparlamentet. Vad är artificiell intelligens och hur används det? *Europaparlamentet*. 2021. [Vad är artificiell intelligens och hur används det? | Nyheter | Europaparlamentet](#) (Hämtad 2023-02-27).

hälsotillstånd vid exempelvis egenmonitorering av hjärtsviktspatienter. Det är teknik som delvis finns på plats i Region Kalmar län, men där teknikstödet för vårdpersonalen kan tänkas utvecklas framöver.²⁷⁵ Användningen av AI påverkar även arbetets innehåll och kompetenskrav. Det handlar om teknisk specialistkompetens, möjliggörande kompetenser som krävs för att dra nytta av verktygen samt kompletterande icke tekniska kompetenser.²⁷⁶ Det finns dock etiska utmaningar med användning av AI och maskininlärning. Inom EU har det tagits fram etiska riktlinjer för tillförlitlig AI²⁷⁷ Det är till exempel viktigt att data som används är representativ. Om det exempelvis är felaktiga fördelningar av individernas kön, ålder eller etnicitet kan AI ge fel underlag och vårdpersonalen kan fatta felaktiga beslut.²⁷⁸ Det finns även risker för diskriminering genom att AI-teknik lär sig av diskriminerande data.²⁷⁹

280

Den organisatoriska revolutionen

De medicinska och digitala revolutionerna kommer på sikt kräva en organisatorisk revolution.²⁸¹ Inom nära-vård-reformen talas om en omställning. Den innebär att fokus på person och relation, invånaren som aktiv medskapare, samordning utifrån personens fokus samt proaktivt och hälsofrämjande arbetssätt.²⁸² För att lyckas med omställningen behövs samverkan stärkas mellan olika yrkesroller inom regionen och med regionens samverkanspartners. Detta bygger bland annat på de förändrade behov som finns hos patienterna. Genom medicinska framsteg är det fler som behöver ha en långvarig relation med vården då andelen patienter med komplicerade, kroniska och komplexa behov ökar. Då blir kontinuitet, relationer och samordning viktigare för invånaren.²⁸³ För att vårdpersonalen ska räcka till i framtiden är det viktigt att stärka egenkraften hos invånaren. Här handlar det bland annat om det hälsofrämjande arbetet som bland annat innebär att ”stärka tilltron till den egna förmågan och öka kontrollen över den egna hälsan”.²⁸⁴ Patientens egenvård är en annan viktig del i att stärka individens förmågor. Från 1 januari 2023 finns det därför en särskild lag som reglerar förhållandet mellan hälso- och sjukvårdspersonalen och patienten vid egenvård.²⁸⁵ För att vården ska räcka till i framtiden med allt fler äldre krävs även tidigare insatser. Mer hälsovård för att undvika eller minska behovet av sjukvård. Det är ett habiliterande eller rehabiliterande förhållningssätt som fokuserar på att utveckla respektive få tillbaka: ”bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande hos den enskilde”.²⁸⁶

²⁷⁵ Emma Rydh. Karl-Gerhard gör sina mätningar själv. *Nerven, personaltidning för Region Kalmar län*. 2022 nr 1-2.

²⁷⁶ Joakim Wernberg. *Människor, maskiner och framtidens arbete. Näringspolitiskt forum, rapport #22*. s. 35. Örebro: Örebro universitet, 2019.

²⁷⁷ Europeiska kommissionen. *Etiska riktlinjer för tillförlitlig AI*. Bryssel: Europeiska kommissionen, 2019.

²⁷⁸ Socialstyrelsen. *Digitala vårdtjänster och artificiell intelligens i hälso- och sjukvården*. Socialstyrelsen, 2019. [Digitala vårdtjänster och artificiell intelligens i hälso- och sjukvården \(socialstyrelsen.se\)](#) (Hämtad 2023-02-27).

²⁷⁹ Elizabeth Gibney. The battle for ethical AI at the world’s biggest machine-learning conference. *Nature*. 577(7792), 2020: 609–609. doi: <https://doi.org/10.1038/d41586-020-00160-y>

²⁸⁰ Natalia Norori, Qiyang Hu, Florence Marcelle Aellen, Francesca Dalia Faraci och Athina Tzovara. Addressing bias in big data and AI for health care: A call for open science. *Patterns*. 2(10), 2021: 100347–100347. doi: <https://doi.org/10.1016/j.patter.2021.100347>

²⁸¹ Anna Krohwinkel och Unni Mannerheim (red.). *Moderna policies. Inspel för en framtidsinriktad hälso- och sjukvårdsdebatt. LHC Report Nr 3*. LHC, 2019. [LHC ModernaPolicies WEBB.pdf \(leadinghealthcare.se\)](#)

²⁸² Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Omställning till nära vård. *SKR*. 2022. [Omställning till Nära vård | SKR](#) (Hämtad 2023-02-27).

²⁸³ Anna Krohwinkel och Unni Mannerheim (red.). *Moderna policies. Inspel för en framtidsinriktad hälso- och sjukvårdsdebatt. LHC Report Nr 3*. LHC, 2019. [LHC ModernaPolicies WEBB.pdf \(leadinghealthcare.se\)](#)

²⁸⁴ Folkhälsomyndigheten. Vad är folkhälsa, jämlik hälsa och folkhälsoarbete? *Folkhälsomyndigheten*. 2022. [Vad är folkhälsa, jämlik hälsa och folkhälsoarbete? — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](#) (Hämtad 2023-03-14).

²⁸⁵ SFS 2022:1250. *Lag om egenvård*. 2§. Socialdepartementet.

²⁸⁶ SOU 2020:19. *God och nära vård – En reform för ett hållbart hälso- och sjukvårdssystem*. Socialdepartementet.

7 Bilagor

7.1 Boendesegregation i Kalmar län

På regeringsuppdrag har Delegation mot segregation (Delmos) tillsammans med Statistiska centralbyrån (SCB) utvecklat ett rikstäckande index över områdets socioekonomiska status. Indexet gör det möjligt att synliggöra och analysera skillnaderna i socioekonomiska förutsättningar på lägre geografiska nivåer än kommuner, så kallade Regionala statistikområden (RegSO)²⁸⁷ och att följa upp boendesegregationen i kommuner, länet och i riket. Indexet visar hur olika bostadsområden förhåller sig till varandra avseende socioekonomisk status²⁸⁸.

Socioekonomiskt index efter RegSO baseras på tre indikatorer: andel personer med låg ekonomisk standard, andel personer med förgymnasial utbildning och andel personer som har haft ekonomiskt bistånd i minst tio månader och/eller har varit arbetslösa längre än sex månader. Ju högre indexvärde, desto högre grad av segregation. Det socioekonomiska indexet är utgångspunkten för klassificeringen av fem områdestyper (RegSO fördelning), från områden med mycket stora socioekonomiska utmaningar till områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar²⁸⁹.

I rapporten ”Segregation i Sverige – årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling”²⁹⁰ påstås att segregationen i Sverige ökar. Detta påstående gäller även för Kalmar län. Ojämlighetsindexet²⁹¹ har ökat i länet från 29,2 år 2012 till 31,0 år 2020.

I Kalmar län finns det fyra områden med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1) efter det socioekonomiska indexet som Kungshall (Nybro kommun, indexvärdet är 31,5), Norrliden (Kalmar kommun, index är 24,2), Hultsfreds tätort södra (Hultsfreds kommun, index 22,9) och Emmaboda södra (Emmaboda kommun, indexvärdet är 22,3). 13 områden i Kalmar län klassificeras som områden med ekonomiska utmaningar (områdestyp 2). 40 områden i typ 3. 43 områden i typ 4. Och 4 områden i typ 5 – områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar, vilka är Berga (Kalmar kommun, index 2,9), Vimmerby norra (Vimmerby kommun, index 3,3), Boholmarna-Dunö-Rinkabyholm (Kalmar kommun, index 4,0) och Färjestaden norra (Mörbylånga kommun, index 4,2).

²⁸⁷ RegSO - Den rikstäckande indelningen framtagen för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation gäller från 1 juni 2020 och följer läns- och kommungränserna. RegSO delar in Sverige i 3 363 områden med en befolkning mellan 663 och 22 622 invånare. Antalet RegSO i kommunerna varierar från två till 147 områden. RegSO - Regionala statistikområden (scb.se)

²⁸⁸ Boverket. Nu kan du mäta segregationens grad och uttryck. Boverket. 2021. Nu kan du mäta segregationens grad och uttryck - Segregationsbarometern (boverket.se)

²⁸⁹ Områdestyperna beskriver likheter och skillnader i socioekonomisk status på lägre geografiska nivåer. Områdestyperna visas på hur de socioekonomiska skillnaderna tar sig i uttryck i ett enskilt område inom exempelvis en kommun eller ett län. Totalt finns det fem områdestyper:

Områdestyp 1 – områden med stora socioekonomiska utmaningar

Områdestyp 2 – områden med socioekonomiska utmaningar

Områdestyp 3 – socioekonomiskt blandade områden

Områdestyp 4 – områden med goda socioekonomiska förutsättningar

Områdestyp 5 – områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

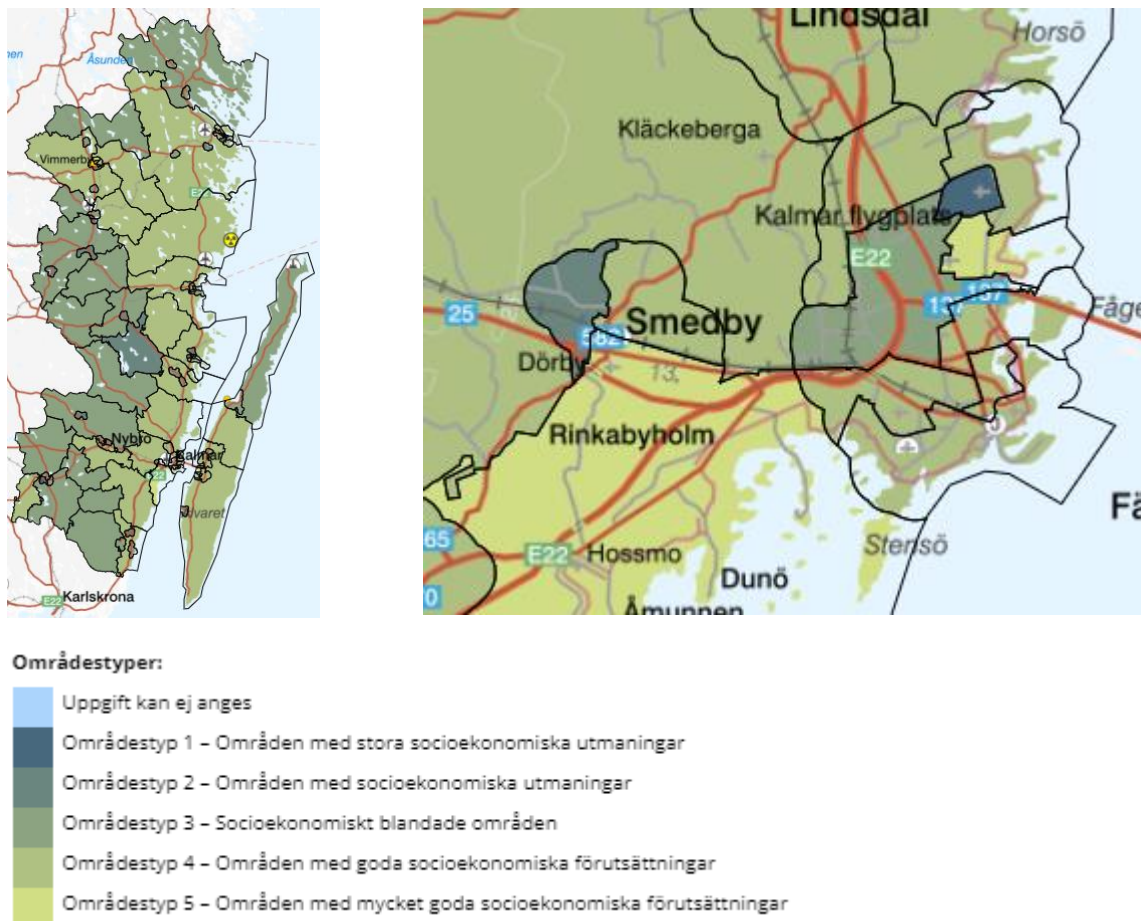
Områdestyp 1 och 2 går under samlingsbegreppet områden med socioekonomiska utmaningar. Socioekonomiskt index efter RegSO. År 2011 - 2020. PxWeb (scb.se), Nu kan du mäta segregationens grad och uttryck - Segregationsbarometern (boverket.se)

²⁹⁰ Delegationen mot segregation (DELMOS). Segregation i Sverige: Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling. Huddinge: DELMOS, 2021. Segregation i Sverige – årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling (delmos.se)

²⁹¹ Ojämlighetsindexet är ett mått på skillnader i bosättningsmönster mellan olika socioekonomiska grupper och mäter graden av segregation. Ojämlighetsindexet beskriver hur jämn eller ojämn fördelningen av den lägsta inkomstgruppen (kvintil 1) och den högsta inkomstgruppen (kvintil 5) är mellan olika DeSO:n i en kommun eller i ett län. Måttet kan följas upp över tid i samma geografiska området men är inte lämpligt för att göra jämförelser mellan olika geografiska områden, det vill säga mellan olika kommuner och mellan olika län Segregationsbarometern. Boverket.se. (Hämtad 2023-02-14).

Figur 1 visar områden enligt RegSO fördelningen i Kalmar län. Ju mörkare färg, desto större socioekonomiska utmaningar finns i områdena. Generellt har kustområdena något bättre socioekonomiska förutsättningar än inlandsområdena i länet.

Figur 2 Visar RegSO områden i Kalmar län där två grannområden, Norrliden och Berga, har mycket stora skillnader i socioekonomiska förutsättningar.

Figur 1 Områdestyper efter RegSO i Kalmar län, 2020

Figur 2 Områdestyper efter RegSO i Kalmar, 2020

7.2 Analys av kostnadsbesparingar kopplat till BMI

Bakgrund

I vår analys av samhällskostnader kopplat till BMI har vi använt oss av modellen Riskfaktorer, Hälsa och Samhällskostnader (RHS-modellen). Modellen har utvecklats av Pia Johansson och Inna Feldman, verksamma vid Uppsala universitet respektive Karolinska Institutet. Modellen finns som dataapplikation i form av Hälsokalkylatorn och Cancerpreventionskalkylatorn²⁹²²⁹³ och används av flera regioner för att

²⁹² Nätverket Hälsofrämjande hälso- och sjukvård (HFS). Hälsokalkylatorn. HFS.

<http://www.hfsnatverket.se/sv/halsokalkylatorn>

²⁹³ Regionala cancercentrum i samverkan. Cancerpreventionskalkylator (CPK). Regionala cancercentrum i samverkan. <https://cancercentrum.se/samverkan/vara-uppdrag/prevention-och-tidig-upptackt/prevention/cancerpreventionkalkylator/>

beräkna ekonomiska effekter av prevention²⁹⁴. Hälsokalkylatorn visar att det finns betydande resurser att spara genom att arbeta med hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser i befolkningen. Modellen utgår från att levnadsvanor är viktiga påverkbara faktorer för några av de stora folksjukdomarna till exempel diabetes, hjärt-kärlsjukdomar, KOL och cancer, och att förändrade levnadsvanor bidrar till minskade samhällskostnader. I den här rapporten analyseras kostnadsbesparingar kopplat till BMI i Kalmar län.

Epidemiologiska data visar att det finns ett samband mellan riskfaktorer och förekomst av viss sjukdom. Relativ risk att drabbas av sjukdom kan beräknas. Med hjälp av begreppet etiologisk fraktion kan man också beräkna hur stor andel av sjukligheten i en grupp som beror på exponeringen, till exempel ohälsosamma matvanor eller låg fysisk aktivitet, och hur mycket man kan anta beror på andra orsaker, till exempel genetiska faktorer. Modellen använder ett liknande begrepp som i litteraturen kallas för Potential Impact Fraction (PIF)²⁹⁵²⁹⁶. PIF beräknar proportionell förändring av risk för ohälsa efter att exponering av en riskfaktor förändrats. På så sätt kan man uppskatta hur framtida sjuklighet förändras om man minskar förekomsten av relaterade riskfaktorer. PIF är den andel av den nuvarande incidensen av sjukdomsfall som kan reduceras om riskfaktorförekomsten minskas till en viss nivå.

De riskfaktorer som ingår i modellen är fetma (BMI>30), daglig tobaksrökning, fysisk inaktivitet, och riskkonsumtion av alkohol. Totalt ingår 15 diagnoser i modellen där levnadsvanor har visat sig ha betydelse för att utveckla sjukdom. Modellen använder offentlig statistik för att beräkna kostnader för regionernas hälso- och sjukvård, för kommunernas vård om omsorg, samt utgifter för sjukförsäkring från Försäkringskassan. Eftersom den relativa risken för sjukdom varierar mellan kön och mellan åldersgrupper görs en könsuppdelning samt en indelning i tre åldersgrupper: 20-44 år, 45-64 år och 65-84 år.

Syfte

Syftet med analysen är att uppskatta kostnadsbesparingar kopplat till förändringar i BMI lika med eller högre än 30 i Kalmar län. Analysen görs med hjälp av två olika målstrategier:

- Den första målstrategin är att minska förekomsten av fetma till 10 procent i samtliga åldersgrupper under en 10-årsperiod
- Den andra målstrategin är att minska förekomsten av fetma med 5 procentenheter i respektive åldersgrupp under en 10-årsperiod.

Metod

I rapporten använder vi den data från Folkhälsomyndighetens enkät Hälsa på lika villkor från 2020 som finns inlagd i Hälsokalkylatorn, som finns tillgänglig på HFS-nätverkets hemsida:

<https://www.hfsnatverket.se/sv/halsokalkylatorn>

År 2020 uppgick den vuxna befolkningen i Kalmar län mellan 20-84 år till 183 976 personer²⁹⁷. 17,7 procent rapporterades ha ett BMI som är lika med eller högre än 30²⁹⁸. Gruppen utgörs av totalt 14 468 män och 12 763 kvinnor. Data från det utökade urvalet från HLV-enkäten 2022 visar andelen med fetma per kommun. Målet i Regionplanen är att andelen med fetma ska uppgå till högst 10 procent.

²⁹⁴ Cancerstudien i Örebro/Dalarna och Uppsala; Östergötland, Region Stockholm

²⁹⁵ Jan J Barendregt och J Lennert Veerman. Categorical versus continuous risk factors and the calculation of potential impact fractions. *J Epidemiol Community Health*. 64 (3), 2010: 209-212.

²⁹⁶ Hal Morgenstern och Elaine S. Bursic (1982)

²⁹⁷ SCB

²⁹⁸ Folkhälsomyndigheten. *Hälsa på lika villkor*. Folkhälsomyndigheten, 2019-2020.

Tabell 1: Befolkning Kalmar län 2020

Åldersgrupp	Män	Kvinnor
20-44	35 713	32 375
45-64	31 198	30 590
65-84	26 507	27 593
Totalt	93 418	90 558

Källa: SCB

Tabell 2: Andel med fetma i befolkningen, Kalmar län 2020

Åldersgrupp	Andel med fetma		Antal med fetma	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
20-44	11%	10%	3928	3238
45-64	16%	14%	4992	4283
65-84	21%	19%	5548	5243
Totalt	15%	16%	14 468	12 763

Källa Folkhälsomyndigheten HLV 2020

Tabell 3: Andel med fetma i befolkningen per kommun²⁹⁹

Kommun	Andel	ci
Emmaboda	22,9	17,4 - 28,6
Hultsfred	21,3	15,8 - 26,8
Högsby	21,3	15,2 - 27,3
Mönsterås	20,3	15,0 - 25,6
Torsås	20,2	14,5 - 25,5
Märbylånga	19,5	14,7 - 24,3
Nybro	19,4	14,6 - 24,4
Västervik	18,7	17,5 - 26,6
Oskarshamn	17,7	13,1 - 22,4
Vimmerby	17,4	12,6 - 22,2
Borgholm	17,2	12,7 - 21,7
Kalmar	15,8	12,2 - 19,4

Analys 1:

Förekomsten av fetma reduceras till målvärdet i Regionplanen på 10 procent i samtliga åldersgrupper, räknat på en 10-års period.

²⁹⁹ Baserat på 2022 års urval från Kalmar län

Tabell 4: Förväntat resultat av minskad BMI till 10 procent avseende nya fall samt minskade kostnader för Hälso- och sjukvården, Kommun och Försäkringskassan i Kalmar län.

	Antal nya fall	HSV	Kommun	F-kassa	Totalt
Diabetes	- 349	- 12 880	-	-	- 13 229
Ischemisk hjärtsjukdom	- 121	- 5 088	- 2 662	- 3 330	- 11 201
Stroke	- 6	- 302	- 324	- 444	- 1 076
Lungcancer	-	-	-	-	-
Koloncancer	- 142	- 6 496	- 13 916	- 297	- 20 851
Bröstcancer	- 6	- 159	- 588	- 1 485	- 2 238
Prostata cancer	- 12	- 369	- 1 176	- 297	- 1 854
Depression	- 10	- 342	- 270	- 296	- 918
Totalt	- 646	- 25 636	- 18 936	- 6 149	- 51 367

Analysen visar att antalet sjukdomsfall förväntas minska med totalt 646. Den största minskningen syns i antalet nya fall av diabetes, koloncancer och Ischemisk hjärtsjukdom. Kostnadsminskningarna beräknas uppgå till total 51 367 000 SEK. Den största kostnadsminskningen tillfaller hälso- och sjukvården som förväntas spara 25 636 000 SEK. Kommunerna förväntas spara 18 936 000 SEK, och Försäkringskassan 6 149 000 SEK.

Analys 2:

I tabell 2 framgår att förekomsten av fetma är högst i åldersgruppen 65-84 år och lägst i åldersgruppen 20-44 år. Det talar för ett differentierat mål, till exempel att minska förekomsten med 5 procentenheter i respektive åldersgrupp. Det skulle innebära att målet för åldersgruppen 20-44 år sätts till 5 procent, målet för åldersgruppen 45-64 till 10 procent, och målet för åldersgruppen 65-84 år till 15 procent. En sådan differentiering skulle också möjligen vara mer motiverad ur ett preventionstrategiskt perspektiv då hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser behöver göras i alla åldersgrupper.

Tabell 5: förväntat resultat av minskad BMI med 5 procentenheter i respektive åldersgrupp avseende nya fall samt minskade kostnader för Hälso- och sjukvården, Kommun och Försäkringskassa i Kalmar län.

	Antal nya fall	HSV	Kommun	F-kassa	Totalt
Diabetes	- 322	- 11 884	-	-	- 12 206
Ischemisk hjärtsjukdom	- 97	- 4 079	- 2 134	- 4 292	- 10 602
Stroke	- 4	- 202	- 216	- 444	- 866
Lungcancer	-	-	-	-	-
Koloncancer	- 77	- 3 523	- 7 546	- 297	- 11 443
Bröstcancer	- 7	- 185	- 686	- 2 079	- 2 957
Prostata cancer	- 7	- 215	- 686	- 297	- 1 205
Depression	- 10	- 342	- 270	- 592	- 1 214
Totalt	- 524	- 20 430	- 11 538	- 8 001	- 40 493

Av tabell 5 framgår att differentierade mål för respektive målgrupp kan förväntas leda till 524 färre sjukdomsfall relaterade till fetma. Det är 122 färre förhindrade fall jämfört med ett enhetligt mål att

minska förekomsten av fetma till 10 procent i alla åldersgrupper. Förväntade kostnadsbesparingar för hälso- och sjukvården beräknas uppgå till 20 430 000, för kommunerna till 11 583 000 SEK, och för Försäkringskassan förväntas kostnadsbesparingarna uppgå till 8 001 000 SEK. De förväntade kostnadsbesparingarna är alltså lägre för hälso- och sjukvården och för kommunerna med denna målstrategi, men något högre för Försäkringskassan. Det är rimligt eftersom det innebär att färre unga behöver stöd från Försäkringskassan på grund av sjukfrånvaro från arbete.

Diskussion och slutsats

Arbetet med att minska fetma och övervikt i befolkningen bör vara en viktig del av Region Kalmar läns strategi för att förbättra folkhälsan och minska risken för sjukdom, särskilt då utvecklingen går åt fel håll och andelen med fetma i länet ökar. Analysen visar att det finns stora hälsovinster och kostnadsbesparingar att göra om andelen med fetma sjunker. Beroende på vilka mål regionen sätter upp för arbetet att minska förekomsten av fetma kan upp till 650 nya sjukdomsfall undvikas och kostnadsbesparingar kan göras på totalt 51 miljoner kronor. Uppdelat på verksamheter uppgår de förväntade besparingarna inom hälso- och sjukvården till totalt 25 miljoner kronor, för kommunerna 19 miljoner kronor, och för Försäkringskassan 6 miljoner kronor.

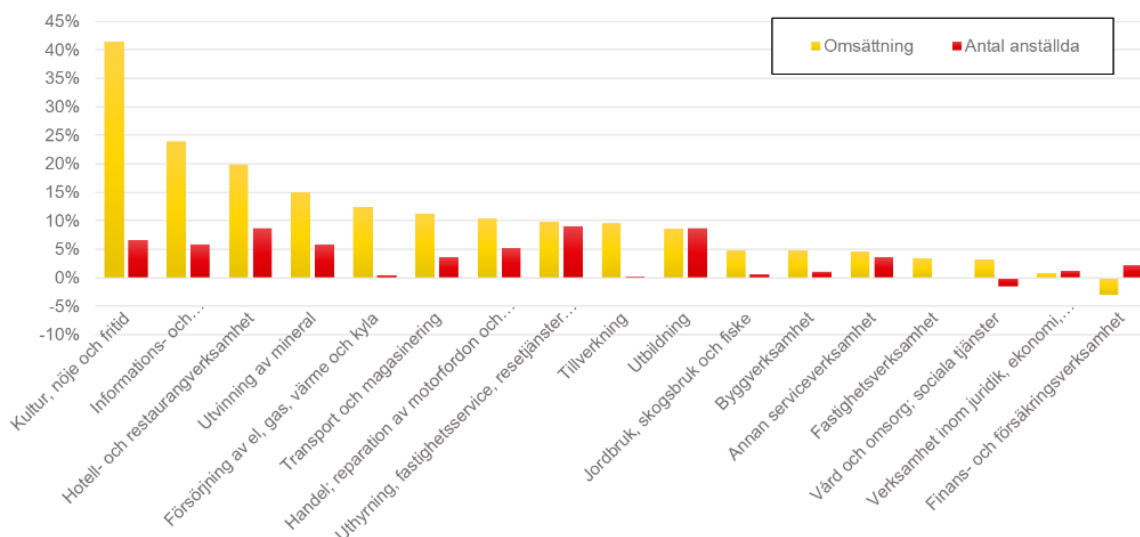
En differentierad målstrategi där målet sätts till att minska förekomsten av fetma med 5 procentenheter i respektive åldersgrupp kan förväntas leda till att minskningen av antal nya fall blir något lägre, 524, å andra sidan kan en sådan strategi var motiverad ur ett preventionsstrategiskt perspektiv. Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser behöver göras i alla åldersgrupper.

7.3 Återhämtning efter Coronapandemin

Detta kapitel bygger vidare på det materialet som presenterades i rapporten 2022 om coronapandemins effekter på länets näringsliv³⁰⁰. Analysen bygger på data från Bisnode och följer näringslivsutvecklingen i länet under det andra pandemiåret 2021, samt görs jämförelse med året 2019 då pandemin ännu inte hade börjat.

Enligt SCB:s rapport³⁰¹ har det svenska näringslivet återhämtat sig under 2021, både vad gäller nettoomsättning och antalet anställda. Näringslivet i Kalmar län följde samma trend 2021, dock hade antalet anställda inte nått samma nivå som 2019.

År 2021 hade alla branscher en positiv utveckling jämfört med det första pandemiåret 2020. Det var enbart vård och omsorg som visade en minskning på 1,6 procent i antalet anställda; och finans- och försäkringsverksamheter som minskade 3 procent i omsättningen under perioden. De branscher som drabbades hårdast under pandemin, som kultur, nöje och fritid samt hotell- och restaurangverksamheter, visade stora ökning i antalet anställda och omsättningen 2021 (figur 1).

Figur 1 Förändring av omsättning och antal anställda per bransch mellan 2020 och 2021, procent.
Källa: Bisnodes företagsdatabas för Kalmar län, 2010–2021.

Figur 2 visar förändringen av antalet anställda och omsättning per bransch i Kalmar län mellan 2019 och 2021, det vill säga hur näringslivet har återhämtat sig i det andra pandemiåret 2021.

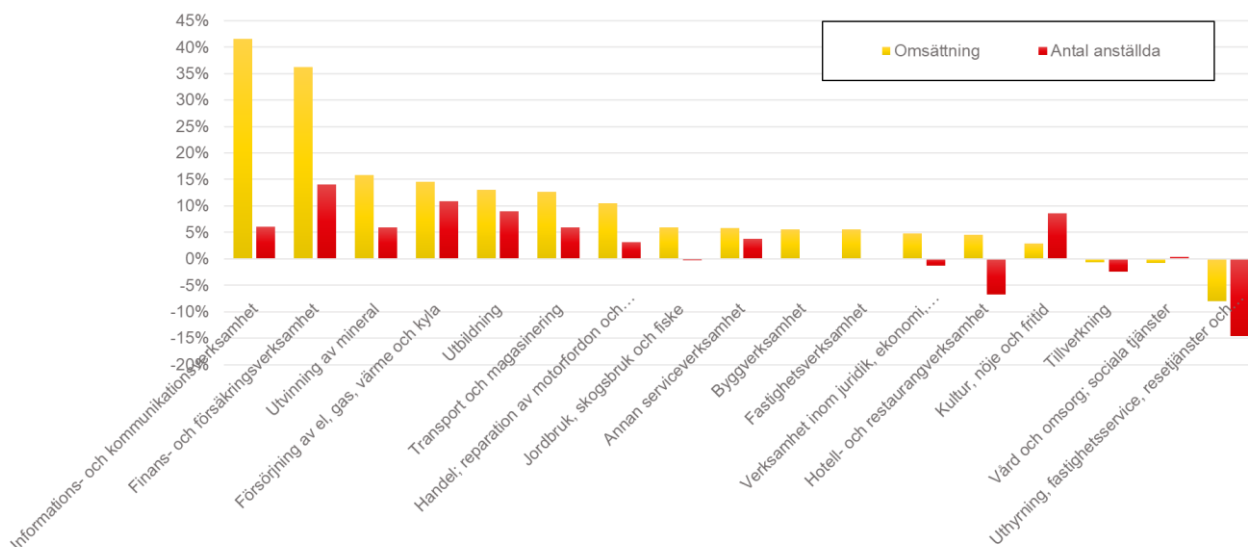
Uthyrning och resetjänster var den bransch som drabbades hårdast av pandemin, både vad gäller minskningen i omsättning och i antalet anställda³⁰². Branschen hade inte återhämtat sig 2021 trots tillväxten under 2021 (en ökning på 9 procent i antal anställda och 9,8 procent i omsättningen jämfört med 2020). Den näst mest drabbade branschen 2020 var kultur, nöje och fritid. Branschen hade en stark tillväxt år 2021 (efter pandemin) och visade en ökning även jämfört med innan pandemiåret 2019. Hotell- och restaurangverksamheter tappade relativt mycket i omsättning och antal anställda under 2020, men 2021 var omsättningen högre än 2019. Inom tillverkningsindustrin ökade omsättningen med 9,5

³⁰⁰ Region Kalmar län. *Kunskapsunderlaget tematiska tillägg 2022*. Kalmar: Region Kalmar län. [Kunskapsunderlaget tematiska tillägg 2022](#)

³⁰¹ Statistikmyndigheten (SCB). *Stark återhämtning inom näringslivet*. SCB. 2022. [Stark återhämtning inom näringslivet \(scb.se\)](#)

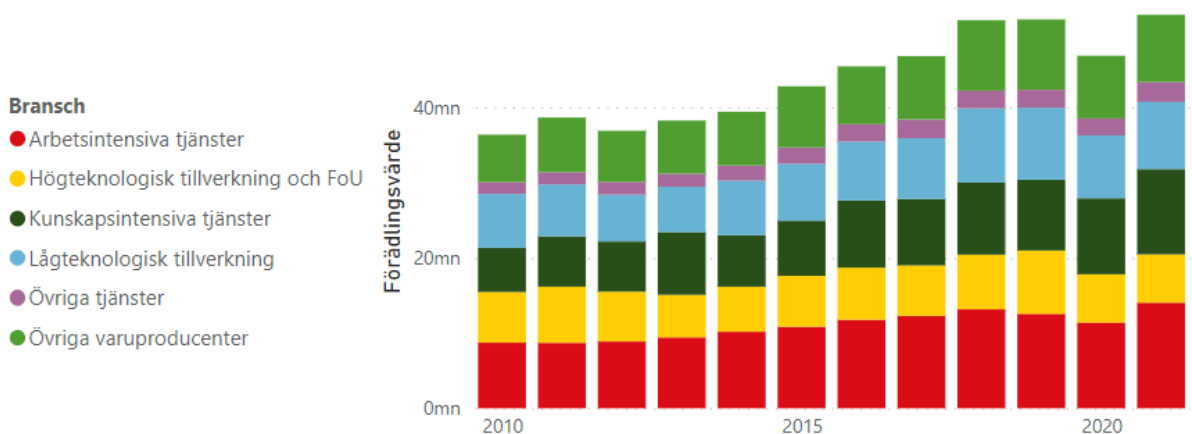
³⁰² Region Kalmar län. *Kunskapsunderlaget tematiska tillägg 2022*. Kalmar: Region Kalmar län. [Kunskapsunderlaget tematiska tillägg 2022](#)

procent, medan antalet anställda var nästan oförändrat (0,2 procent) 2021. Trots tillväxten 2021 har branschen inte nått 2019 års nivå, både vad gäller omsättning och antal anställda.

Figur 2. Förändring av omsättning och antal anställda per bransch mellan 2019 och 2021, procent.
Källa: Bispodes företagsdatabas för Kalmar län, 2010–2021

Under pandemiåret 2020 var det bara kunskapsintensiva tjänster³⁰³ som fortsatte växa i förädlingsvärdet. Arbetsintensiva tjänster visade dock den högsta tillväxten i förädlingsvärdet 2021. Förädlingsvärdet inom arbetsintensiva tjänster ökade även med nästan 12 procent jämfört med innan pandemiåret 2019 (figur 3).

Figur 3 Olika branschgrupperns bidrag till förädlingsvärdet, Kalmar län, 2010–2021

³⁰³ Uppdelningen görs efter Eurostats indelning i varuproducenter och tjänsteproducenter med olika hög kunskapsintensitet. Uppdelningen i branscher med hög eller låg teknologi avser i sammanhanget hur mycket branschen generellt sett lägger på forskning och utveckling. Ett enskilt företag kan dock lägga stora resurser på forskning och utveckling och ha en högteknologisk produktion även om det enligt Eurostats definition verkar inom en lågteknologisk bransch. Exempel är papper och massa och träindustri, som definieras som lågteknologiska branscher, men där länet har företag med högteknologisk produktion (Kunskapsunderlaget tematiska tillägg 2022).